

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Τίτλος: Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική για την Δια Βίου Μάθηση. Απόψεις (νεαρών) ατόμων που συμμετέχουν σε ευρωπαϊκά προγράμματα Δια Βίου Μάθησης, για την αποτελεσματικότητα τους στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, που ευνοούν την επαγγελματική τους εξέλιξη.

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Όνομα φοιτητή: Καχοιμάνη Παναγιώτα

A.M.3032201601610

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Όνομα 1: κ. Παπαδιαμαντάκη Π.

Όνομα 2: κ. Δημόπουλος Κ.

Όνομα 3: κ. Καρακατσάνη Δ.

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2018

Copyright © **Όνομα φοιτητή, 2018**

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Allrightsreserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Αφιέρωμα

Αυτή τη διπλωματική την αφιερώνω σε όλα τα άτομα που ήταν πραγματικά δίπλα μου σε όλα τα στάδια της εκπόνησης και κυρίως στην οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράσταση και υποστήριξη που μου έδωσε.

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Εκπαιδευτικής Πολιτικής και Διοίκησης» του τμήματος Κοινωνική και Εκπαιδευτική Πολιτική του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Σε αυτό το μέρος της εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω κάποιους ανθρώπους για τη στήριξη και το ενδιαφέρον που έδειξαν σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας. Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου για την υποστήριξη, τις υποδείξεις της και το καλό κλίμα επικοινωνίας που δημιούργησε.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της Τριμελούς Επιτροπής για το χρόνο που αφιέρωσαν για να αξιολογήσουν την διπλωματική μου.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους εκείνους που με το τρόπο τους συνέβαλαν για την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής και κυρίως τους συμφοιτητές μου, οι οποίοι με τις εποικοδομητικές συζητήσεις που είχα μαζί τους σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς, με βοήθησαν σε πολλά στάδια της εργασίας μου.

Περίληψη

Στη παρούσα διπλωματική μελετήθηκε η συμβολή της Δια Βίου Μάθησης και συγκεκριμένα του Ευρωπαϊκού προγράμματος ErasmusPlus στην επαγγελματική ανάπτυξη των νέων. Τα αποτελέσματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης ανέδειξαν την οικονομική, ανθρωπιστική και πολιτική διάσταση της Δια Βίου Μάθησης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Δια Βίου Μάθηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης εντάχθηκε στο θεωρητικό μοντέλο των Aiginger and Guger (2006) το οποίο περιλαμβάνει έξι τυπολογίες που εφαρμόζονται σε διαφορετικές χώρες της ΕΕ. Επίσης, η βιβλιογραφική ανασκόπηση ανέδειξε τις κοινές συνιστώσες της μάθησης που προωθείται στο πλαίσιο του ErasmusPlus με τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές θεωρίες.

Για την εκπλήρωση των ερευνητικών στόχων διεξήχθη ποιοτική έρευνα με τη τεχνική των ημι-δομημένων συνεντεύξεων σε ένα δείγμα N=10 σπουδαστών που έκαναν πρακτική σε κάποια χώρα της ΕΕ με το Πρόγραμμα ErasmusPlus. Τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας ανέδειξαν τη συμβολή του Προγράμματος στην επαγγελματική ανάπτυξη των νέων και κυρίως στην βελτίωση της ξένης γλώσσας της χώρας υποδοχής, στην απόκτηση διαπολιτισμικών ικανοτήτων, στην ανάπτυξη επικοινωνιακών ικανοτήτων και στην απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας επί του επιστημονικού αντικειμένου των σπουδαστών. Επιπλέον, τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν και την προσωπική διάσταση της ανάπτυξης των νέων που πήραν μέρος στο Πρόγραμμα, καθότι σύμφωνα με τις δηλώσεις τους πολλοί απέκτησαν αυτοπεποίθηση, αυτοκινητροδότηση και άλλες προσωπικές δεξιότητες.

Λέξεις κλειδιά: ErasmusPlus, πρακτική άσκηση, Δια Βίου Μάθηση, επαγγελματική ανάπτυξη νέων.

Abstract

This Dissertation examines the contribution of lifelong learning, and in particular the Erasmus Plus program, to the professional development of young people. The results of the bibliographic review have highlighted the economic, humanitarian and political dimension of lifelong learning within the European Union. The European Union's lifelong learning has been integrated into the theoretical model of Aiginger and Guger (2006), which includes six typologies applied in different EU countries. The bibliographic review has also highlighted the common components of learning promoted under Erasmus Plus humanitarian and social theories.

For the fulfillment of the research objectives, qualitative research was carried out with the semi-structured interview technique in a sample of N = 10 students who practiced in an EU country with the Erasmus Plus Program. The results of qualitative research have highlighted the contribution of the Program to the professional development of young people and, above all, the improvement of the foreign language of the host country, the acquisition of intercultural competences, the development of communication skills and the acquisition of professional experience on the subject of the students. In addition, the results of the survey have also highlighted the personal dimension of the development of young people who took part in the Program, as many have found themselves confident and self-motivated.

Keywords: Erasmus Plus, internship, lifelong learning, professional development of young people.

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή.....	3
Κεφάλαιο πρώτο	7
1.1 Προβληματική της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα	7
1.2 Ερευνητικός σκοπός και ερευνητικοί στόχοι	9
Κεφάλαιο δεύτερο	10
2.1 Εννοιολογικές προσεγγίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Δια Βίου Μάθηση	10
2.2 Σύντομη επισκόπηση της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής για την Δια Βίου Μάθηση: Από την συνθήκη του Μάαστριχτ έως σήμερα.....	14
Α. Συνθήκη Μάαστριχτ	14
Β. Στρατηγική Λισαβόνας.....	15
Γ. Περίοδος 2001 και 2009	17
Δ. Η περίοδος της οικονομικής κρίσης (2010-2017)	18
2.3 Συστήματα Δια Βίου Μάθησης: Γενική επισκόπηση των ευρωπαϊκών συστημάτων και τυπολογιών	20
2.4 Η Εθνική πολιτική της Ελλάδας για την Δια Βίου Μάθηση.....	23
Κεφάλαιο τρίτο.....	26
Δια Βίου Μάθηση: Έννοιες, θεωρίες, αξίες και αρχές.....	26
3.1 Βασικές έννοιες της Δια Βίου Μάθησης	26
3.2 Θεωρίες και Μοντέλα Δια Βίου Μάθησης	29
3.3 Στατιστικά για την έρευνα πάνω στο τομέα της Δια Βίου Μάθησης	33
Κεφάλαιο τέταρτο.....	36
4.1 Τα Ευρωπαϊκά προγράμματα Δια Βίου Μάθησης: Ανάλυση προγραμμάτων	36
4.2 Η Δια Βίου Μάθηση στην Ευρώπη υπό το πρίσμα συγκεκριμένων θεωρητικών μοντέλων και προσεγγίσεων	40
4.3 Το Ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων για την Δια Βίου Μάθηση.....	41
4.4 Κοινωνικές, οικονομικές και εκπαιδευτικές προεκτάσεις της εκπαίδευσης ενηλίκων	44
4.5 Πρακτικές και πολιτικές για την ενσωμάτωση των προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης.....	45
4.6 Στατιστικά για τα ευρωπαϊκά προγράμματα Δια Βίου Μάθησης.....	47
Κεφάλαιο πέμπτο	50

5.1 Η συμβολή της Δια Βίου Μάθησης στην καλλιέργεια νέων επαγγελματικών δεξιοτήτων.....	50
5.2 Δια Βίου Μάθηση και συνεχής εκπαίδευση: Η Δια Βίου Μάθηση υπό το πρίσμα της θεωρίας της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης.....	54
5.3 Εννοιολογικός προσδιορισμός της επαγγελματικής ανάπτυξης	56
5.4 Αντιλήψεις ατόμων για την συμβολή των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης στην επαγγελματική τους ανάπτυξη.....	58
Κεφάλαιο έκτο.....	61
6.1 Ορισμός μεθοδολογίας έρευνας.....	61
6.2 Η μεθοδολογία της παρούσας έρευνας	62
6.3 Τεχνική ποιοτικής έρευνας	63
6.4 Δείγμα και δειγματοληψία.....	64
6.5 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων και περιεχομένου	64
6.6 Περιορισμοί και αδυναμίες έρευνας	65
Κεφάλαιο έβδομο: Ανάλυση αποτελεσμάτων.....	66
Συμπεράσματα	77
Γενική συζήτηση.....	82
Προτάσεις.....	84
Βιβλιογραφία	85
Α. Ξενόγλωσση	85
Β. Ελληνική.....	96
Παράρτημα 1: Συνεντεύξεις	98

Εισαγωγή

Η στρατηγική «Ευρώπη 2020», η οποία στοχεύει σε μία βιώσιμη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς, θέτει ως βασικό στόχο- προτεραιότητα την προώθηση της Δια Βίου Μάθησης αναγνωρίζοντας την σημασία της τόσο για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης όσο και για την όσο και για την εκπλήρωση των οικονομικών και των πολιτικών στόχων της Ευρώπης μέχρι το 2020 (European Commission/EACEA/Eurydice, 2013).

Στο επίσημο έγγραφο «Ευρώπη 2020» η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017, σελ. 57) αναφέρει ότι *"Η οικονομική κρίση, η ανάγκη για νέες δεξιότητες και οι δημογραφικές αλλαγές συνέβαλλαν στην αναγνώριση ότι οι στρατηγικές για την Δια Βίου Μάθηση και την εκπαίδευση ενηλίκων πρέπει να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις πολιτικές για την ανταγωνιστικότητα και την απασχολησιμότητα, την κοινωνική ένταξη και την ενεργή συμμετοχή των πολιτών"* (Com, 2017, σελ. 57).

Η Δια Βίου Μάθηση δίνει την δυνατότητα στους εργαζόμενους με λίγα προσόντα (π.χ. νέους πτυχιούχους στην αγορά εργασίας) ή στους εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας να αποκτήσουν γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες ή να επικαιροποιήσουν τις υπάρχουσες προκειμένου αποκτήσουν ικανότητα προσαρμογής στις αλλαγές που συμβαίνουν τόσο στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο όσο και στην αγορά εργασίας (UNESCO, 2015, a,b).

Στην πλειοψηφία των εγγράφων της εκπαιδευτικής πολιτικής των Ευρωπαϊκών χωρών η Δια Βίου Μάθηση θεωρείται ως εκμάθηση σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής των ανθρώπων (σε όλη τη διάρκεια ζωής) εντός τυπικών, μη τυπικών και άτυπων μαθησιακών πλαισίων. Το Ινστιτούτο της UNESCO για την Δια Βίου Μάθηση (2016), που έχει προβεί σε ανάλυση του πολιτικού λόγου των επίσημων κυβερνητικών εγγράφων της εκπαιδευτικής πολιτικής των Ευρωπαϊκών χωρών, έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο πολιτικός λόγος των κυβερνητικών εγγράφων αναγνωρίζει ότι η Δια Βίου Μάθηση είναι μία συνεχής ανάγκη, που εμφανίστηκε παράλληλα με την ανάδυση της κοινωνίας της γνώσης. Ένας μεγάλος αριθμός πολιτικών

εγγράφων από τις ευρωπαϊκές χώρες δείχνει ισχυρό προσανατολισμό προς το Μνημόνιο για τη Δια Βίου Μάθηση (MoLLL), το οποίο δημοσιεύθηκε από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων το 2000 (Unesco, 2016).

Λόγω μάλιστα της παγκόσμιας κοινωνικο-οικονομικής κρίσης, η Ευρώπη στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής της πολιτικής δίνει μεγάλη έμφαση στην καλλιέργεια ικανοτήτων, δεξιοτήτων και στην απόκτηση νέων γνώσεων για τα νεαρά άτομα, που μόλις έχουν εισέλθει στην αγορά εργασίας (Lima, 2011, Jones, 2014).

Αναγνωρίζοντας την σημασία της εκπαιδευτικής πολιτικής της Ευρώπης για την καταπολέμηση της ανεργίας του νεανικού πληθυσμού, στην παρούσα εργασία μελετάμε τις απόψεις των νεαρών ατόμων (ηλικίας 18-30), που έχουν συμμετάσχει στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα ErasmusPlus στο πλαίσιο διεξαγωγής πρακτικής άσκησης στο εξωτερικό, σχετικά για την αποτελεσματικότητα του Προγράμματος στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, που ευνοούν την επαγγελματική τους εξέλιξη (Jones, 2014, Lima, 2011).

Κατόπιν μελέτης σχετικής βιβλιογραφίας (SurveyonErasmusstudents, 2000, Kivunja, 2014, Wiers-Jenssen, 2011, Deakin, 2013, Pietro, 2015, Matsouka, 2016, Bryla, 2015, Engel, 2010, Dolgac.ά, 2015, (McFaddenandSeedorff, 2017)προέκυψαν τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

Ερευνητικό ερώτημα 1: Πώς η συμμετοχή των νέων σε ένα πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης, όπως είναι το ErasmusPlus, μπορεί να συμβάλλει στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, που μπορούν να συνεισφέρουν στην επαγγελματική τους εξέλιξη;

Ερευνητικό ερώτημα 2: Ποιες δεξιότητες, που είναι χρήσιμες στον εργασιακό χώρο, καλλιεργούνται μέσα από την συμμετοχή των νέων σε προγράμματα Δια Βίου Μάθησης, όπως είναι το ErasmusPlus;

Ερευνητικό ερώτημα 3: Ποιες είναι οι αντιλήψεις των νέων για τα προγράμματα Δια Βίου Μάθησης, ως προς την συνεισφορά τους στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, οι οποίες συμβάλλουν στην επαγγελματική τους εξέλιξη;

Για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική μεθοδολογία με την διεξαγωγή μη δομημένων συνεντεύξεων. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι νεαρά άτομα ηλικίας 18-30 ετών, που εργάζονται σε κάποια επιχείρηση και που έχουν λάβει μέρος στο Πρόγραμμα Erasmus Plus για πρακτική άσκηση στο εξωτερικό στο πλαίσιο της Δια Βίου Μάθησης.

Η εργασία αποτελείται από επτά κεφάλαια και η δομή της περιγράφεται στις επόμενες παραγράφους. Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζεται η προβληματική της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα και οι ερευνητικοί στόχοι. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται ο εννοιολογικός προσδιορισμός της Δια Βίου Μάθησης από τη πλευρά της ΕΕ, επιχειρείται μία σύντομη επισκόπηση των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών πολιτικών για τη Δια Βίου Μάθηση από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ έως και τις ημέρες μας. Επίσης, στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται μία σύντομη επισκόπηση της εθνικής πολιτικής της Ελλάδας για την Δια Βίου Μάθηση. Στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας οροθετείται εννοιολογικά η έννοια της Δια Βίου Μάθησης και παρουσιάζονται κάποιες θεωρίες και στατιστικά για τη Δια Βίου Μάθηση στην Ευρώπη.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται και αναλύονται τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα Δια Βίου Μάθησης, εξετάζεται η Δια Βίου Μάθηση της Ευρώπης υπό το πρίσμα συγκεκριμένων θεωρητικών μοντέλων, διερευνώνται οι κοινωνικές, οικονομικές και εκπαιδευτικές προεκτάσεις της εκπαίδευσης ενηλίκων στην Ευρώπη και τέλος παρουσιάζονται κάποιες πολιτικές για την ενσωμάτωση των προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τη παράθεση κάποιων βασικών στατιστικών μεγεθών που αφορούν στα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά προγράμματα Δια Βίου Μάθησης. Στο πέμπτο κεφάλαιο της εργασίας, που αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της βιβλιογραφικής επισκόπησης, παρουσιάζεται η συμβολή της Δια Βίου Μάθησης στη καλλιέργεια επαγγελματικών δεξιοτήτων. Επίσης, εξετάζεται η Δια Βίου Μάθηση της Ευρώπης υπό το πρίσμα της θεωρίας της συνεχιζόμενης μάθησης. Τέλος το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την εννοιολογική οριοθέτηση του όρου επαγγελματική ανάπτυξη και με τη παρουσίαση κάποιων αντιλήψεων για τη συμβολή της Δια Βίου Μάθησης στην επαγγελματική ανάπτυξη.

Το έκτο κεφάλαιο αποτελεί το μεθοδολογικό μέρος της εργασίας. Ειδικότερα, σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας, το δείγμα και η δειγματοληψία, το ερευνητικό εργαλείο, ο τρόπος ανάλυσης των αποτελεσμάτων και οι αδυναμίες της έρευνας. Τέλος στο έβδομο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται η ανάλυση των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας.

Κεφάλαιο πρώτο

1.1 Προβληματική της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Παρόλο που το ποσοστό ανεργίας των νέων έχει μειωθεί από 23% το 2013 σε 19% το 2016, συνεχίζει να είναι ακόμη πολύ υψηλό. Το 2016, πάνω από 6,3 εκατομμύρια νέοι (ηλικίας 15-24 ετών) δεν ήταν ούτε στην απασχόληση ούτε στην εκπαίδευση ή την κατάρτιση στην ΕΕ. Περισσότεροι από 4,2 εκατομμύρια νέοι (ηλικίας 15-24 ετών) ήταν άνεργοι το 2016 στην ΕΕ (Com, 2017).

Το ποσοστό ανεργίας των νέων στην ΕΕ υπερβαίνει το διπλάσιο του συνολικού ποσοστού ανεργίας (περίπου 19% σε σύγκριση με το 9% το 2016). Η υψηλή ανεργία των νέων συνυπάρχει μερικές φορές με αυξημένες δυσκολίες στην κάλυψη κενών θέσεων. Αυτό δείχνει την ύπαρξη αναντιστοιχιών στην αγορά εργασίας, λόγω ανεπαρκών δεξιοτήτων, περιορισμένης γεωγραφικής κινητικότητας ή ανεπαρκών συνθηκών αμοιβής (Com, 2017).

Η καταπολέμηση της ανεργίας του νεανικού πληθυσμού της Ευρώπης είναι ανάμεσα στις σημαντικότερες επιδιώξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέχρι το 2020. Οι ανταλλαγές σπουδαστών της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του ErasmusPlus, επιτρέπουν σε φοιτητές που είναι σε επίπεδο Προπτυχιακό, Μεταπτυχιακό ή Διδακτορικό να εργαστούν σε κάποια άλλη χώρα της Ευρώπης αποκτώντας εργασιακή εμπειρία, ικανότητες και δεξιότητες που είναι χρήσιμες για τον εργασιακό χώρο.

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά της Eurostat (2017) η πρακτική άσκηση και άλλα είδη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, που εξοπλίζουν τα άτομα με γνώσεις, τεχνογνωσία, ικανότητες και δεξιότητες, που απαιτούνται για μια συγκεκριμένη επαγγελματική δραστηριότητα, αυξάνουν την πιθανότητα να βρουν δουλειά.

Σύμφωνα μάλιστα με τα ποσοστά απασχολησιμότητας της Eurostat (2017), οι νέοι που έχουν λάβει κάποια επαγγελματική εξειδίκευση είτε στο πλαίσιο πρακτικής άσκησης είτε στο πλαίσιο της εκπαίδευσης τους, παρουσιάζουν χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τους γενικούς πτυχιούχους που είτε

δεν έχουν κάποια εξειδίκευση είτε δεν έχουν επαγγελματική εμπειρία (Eurostat, 2017).

Στο πλαίσιο της ΚΑ1 "Κινητικότητα Ατόμων" δίνεται η ευκαιρία σε σπουδαστές, εκπαιδευόμενους, νέους και εθελοντές αλλά και σε καθηγητές και εκπαιδευτικούς να αποκτήσουν εκπαιδευτική ή επαγγελματική εμπειρία εργαζόμενοι σε κάποια άλλη χώρα. Τα σχέδια κινητικότητας ανταλλαγής νέων περιλαμβάνουν δραστηριότητες που βοηθούν στην επαγγελματική τους ανάπτυξη μέσω της απόκτησης νέων ικανοτήτων και της βελτίωσης των γνώσεων και των ικανοτήτων τους (Com, 2017).

Στην διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν πολλές μελέτες (Jacobone and Moro, 2014, (Survey on Erasmusstudents, 2000, Kivunja, 2014, Wiers-Jenssen, 2011, Deakin, 2013, Pietro, 2015, Matsouka, 2016, Bryla, 2015, Engel, 2010, Dolgak.ά, 2015, (McFadden and Seedorff, 2017), που διερευνούν τις απόψεις των σπουδαστών για την συμβολή του ErasmusPlus στην καλλιέργεια δεξιοτήτων και ικανοτήτων, και που έχουν αποδείξει το θετικό αντίκτυπο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος στην επαγγελματική ανάπτυξη των σπουδαστών. Πιο συγκεκριμένα, οι μελέτες της διεθνούς βιβλιογραφίας έχουν αναδείξει την θετική επίδραση του ErasmusPlus στην καλλιέργεια σημαντικών επαγγελματικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων και στην απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας συναφούς με το αντικείμενο σπουδών των φοιτητών.

Παρά την ύπαρξη αυτών των μελετών στην διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει έλλειψη μελετών σχετικών με την επίδραση του ErasmusPlus στην επαγγελματική τους πορεία. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να καλύψει αυτό το κενό της διεθνούς αλλά και της ελληνικής βιβλιογραφίας διερευνώντας τις αντιλήψεις των σπουδαστών Erasmus ηλικίας 18-30 σχετικά με την επίδραση του Προγράμματος στην επαγγελματική τους πορεία. Πιο συγκεκριμένα στην εργασία διερευνώνται οι αντιλήψεις ατόμων ηλικίας 18-30 ετών, που έχουν συμμετάσχει στο Πρόγραμμα πρακτικής άσκησης του ErasmusPlus και που εργάζονται σε κάποια εταιρία στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό.

Με την ολοκλήρωση της εργασίας αναμένεται να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την εκπαιδευτική πολιτική της Ευρώπης, που αφορά

την Δια Βίου Μάθηση ενηλίκων. Επίσης με την ολοκλήρωση της εργασίας αναμένεται να βγουν χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με τον τρόπο που η Δια Βίου Μάθηση συνεισφέρει στην επαγγελματική εξέλιξη των ενήλικων ατόμων μέσα από την καλλιέργεια δεξιοτήτων και ικανοτήτων, που είναι χρήσιμες για τον επαγγελματικό χώρο.

1.2 Ερευνητικός σκοπός και ερευνητικοί στόχοι

Δήλωση του προβλήματος: Σκοπός της εργασίας είναι η μελέτη απόψεων των νεαρών ατόμων (ηλικίας 18-30), που έχουν συμμετάσχει στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα ανταλλαγής νέων (youthexchange) ErasmusPlus για την αποτελεσματικότητα του Προγράμματος στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, που ευνοούν την επαγγελματική τους εξέλιξη. Στο πλαίσιο της εργασίας πρόκειται να μελετηθεί η συνεισφορά του Προγράμματος ErasmusPlus στην καλλιέργεια επαγγελματικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων των νεαρών ατόμων.

Ερευνητικοί στόχοι: Οι ερευνητικοί στόχοι απορρέουν από τα ερευνητικά ερωτήματα και είναι οι εξής:

- 1.** Εννοιολογικός προσδιορισμός της Δια Βίου Μάθησης και εντοπισμός βασικών μοντέλων και τυπολογιών στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής.
- 2.** Προσδιορισμός των βασικών επαγγελματικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων που χρειάζονται οι νέοι για την απορρόφηση τους από την αγορά εργασίας.
- 3.** Εντοπισμός βασικών δεξιοτήτων που καλλιεργούνται μέσα από την συμμετοχή στο Πρόγραμμα ErasmusPlus και προσδιορισμός του τρόπου που το Πρόγραμμα συμβάλλει στην καλλιέργεια τέτοιων δεξιοτήτων.
- 4.** Διερεύνηση των αντιλήψεων των νέων για την συνεισφορά του ErasmusPlus στην καλλιέργεια δεξιοτήτων που συμβάλλουν στην επαγγελματική τους ανάπτυξη.

Κεφάλαιο δεύτερο

2.1 Εννοιολογικές προσεγγίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Δια Βίου Μάθηση

Στο παρόν κεφάλαιο της εργασίας προσεγγίζουμε εννοιολογικά την έννοια της Δια Βίου Μάθησης, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζουμε τις δύο βασικές εννοιολογικές προσεγγίσεις της Ευρώπης για την Δια Βίου Μάθηση, όπως αυτές προκύπτουν από την Εκπαιδευτική της Πολιτική.

Σκοπός αυτής της εννοιολογικής προσέγγισης είναι αφενός ο εννοιολογικός προσδιορισμός του κεντρικού άξονα της εργασίας, που είναι η Δια Βίου Μάθηση και αφετέρου ο καθορισμός των συγκεκριμένων θεωρητικών ορίων εντός των οποίων κινείται η παρούσα εργασία κάτι που διευκολύνει τόσο τον αναγνώστη όσο και το ερευνητικό έργο καθώς θα αποφεύγουν άκαρπες ερευνητικές προσεγγίσεις (Casanave, 2015, Ridley, 2008).

Η Δια Βίου εκπαίδευση (lifelongeducation) και η Δια Βίου Μάθηση (lifelonglearning), που συνιστούν δύο βασικούς άξονες στην εκπαίδευση ενηλίκων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχουν προκαλέσει έναν θεωρητικό προβληματισμό αναφορικά με την εκπαίδευση ενηλίκων. Αυτό συμβαίνει διότι τόσο η Δια Βίου Μάθηση όσο και η δια βίου εκπαίδευση συνιστούν έννοιες, που επιδέχονται ανθρωπιστικές και οικονομικές προσεγγίσεις. Για αυτό τον λόγο στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι πολιτικές της Δια Βίου Μάθησης έχουν οικονομικό (Battaini-Dragoni&Dominioni, 2008, Popescu&Popescu, 1998, UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2016, Aspin, 2007, Knapper&Cropley, 2007) και ανθρωπιστικό προσανατολισμό (Benjamin&Ewa, 2013, Zarifis&Gravani, 2013, Brine, 2006, Jones, 2015, Roosmaa, Roosalu and Saar, 2015, Biesta, 2006).

Η ανθρωπιστική προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί Δια Βίου Μάθησης δίνει έμφαση στο ατομικό και τον συλλογικό μετασχηματισμό με απώτερο σκοπό την ευημερία του ατόμου και του κοινωνικού συνόλου, που συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή της Ευρώπης. Οι μελετητές

(Popescu&Popescu, 1998, Aspin, 2007, Knapper&Cropley, 2007), που έχουν μελετήσει την συμβολή της Δια Βίου Μάθησης στην κοινωνική συνοχή της Ευρώπης, έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η πολιτική συνοχή της Ευρώπης μπορεί να επιτευχθεί και να ενισχυθεί μέσα από την προσωπική και επαγγελματική ολοκλήρωση των πολιτών, μέσω της ενεργής τους συμμετοχής και την απόκτηση της ιδιότητας του ενεργού πολίτη και μέσω της απασχολησιμότητας. Όλες αυτές οι διαστάσεις, οι οποίες επηρεάζονται από την παγκοσμιοποίηση και την ψηφιακή επανάσταση, συνιστούν κεντρικούς πυρήνες της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής για την Δια Βίου Μάθηση. Οι βασικές ανθρωπιστικές αξίες της Ευρώπης, που προωθούνται μέσω των Προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης με σκοπό την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής είναι οι αξίες της Δημοκρατίας, της ενεργούς πολιτικής συμμετοχής των πολιτών και της ισότιμης κοινωνικής συμμετοχής στις εκπαιδευτικές ευκαιρίες (Aspin, 2007, Baros, 2012).

Οι αρχές της Ευρωπαϊκής ανθρωπιστικής προσέγγισης της μάθησης, που προωθούν και αναγνωρίζουν την ατομικότητα και μοναδικότητα κάθε ατόμου, έχουν τις ρίζες τους στην Φιλοσοφία του Υπαρξισμού που αναζητά την φύση και τον σκοπό της ανθρώπινης ύπαρξης. Πίσω από την ανθρωπιστική προσέγγιση της Δια Βίου Μάθησης ενυπάρχουν οι πολιτικές επιδιώξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί κοινωνικής συνοχής, που προωθούνται μέσω αντίστοιχων στρατηγικών (Sklias, Roukanas&Chatzimichailidou, 2011).

Η διεθνής βιβλιογραφία (Lima&Guimaraes, 2011, Sklias, Roukanas&Chatzimichailidou, 2011, Heyneman, 2000) μάλιστα έχει αναδείξει την στενή σχέση που υπάρχει μεταξύ των πολιτικών, των κοινωνικών και των οικονομικών επιδιώξεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της εκπαίδευσης. Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Heyneman (2000) η Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική και οι αντίστοιχοι μηχανισμοί και πολιτικές της μπορούν να μειώσουν τις κοινωνικές εντάσεις στο πλαίσιο της προώθησης και της επικράτησης μιας πολυεθνικής δημοκρατίας (Heyneman, 2000).

Αντίθετα με την ανθρωπιστική προσέγγιση, η οικονομική προσέγγιση της Δια Βίου Μάθησης από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δίνει έμφαση στο ανθρώπινο κεφάλαιο, που το αντιλαμβάνεται ως τον βασικό παράγοντα για

την οικονομική ανάπτυξη και την δημιουργία δημόσιου πλούτου. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, οι Ευρωπαϊκές Πολιτικές για την Δια Βίου Μάθηση των ενηλίκων επιδιώκουν να δημιουργήσουν άτομα με υψηλά προσόντα και με καινοτόμα σκέψη, που είναι ικανά να προσαρμοστούν στις συνεχώς μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες της σημερινής αγοράς εργασίας (Brine, 2006, Lima&Guimaraes, 2011, Biesta, 2006).

Ο Brine (2006), που έχει προβεί στον διαχωρισμό των ατόμων που απαρτίζουν την οικονομία της γνώσης σε εκείνους που γνωρίζουν και εκείνους που δεν γνωρίζουν, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η συνεχής επιμόρφωση των ατόμων σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής τους και αν βρίσκονται συμβάλλει στην δημιουργία ισχυρών, ανταγωνιστικών και βιώσιμων κοινωνιών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζοντας την συμβολή της Δια Βίου Μάθησης για την οικονομική της ανάπτυξη και το ξεπέρασμα της οικονομικής κρίσης επενδύει σε πολιτικές που έχουν σαν στόχο την επαγγελματική ανάπτυξη των ατόμων ώστε να είναι ανταγωνιστικά στην σημερινή αγορά εργασίας (Brine, 2006).

Η οικονομική προσέγγιση της Δια Βίου Μάθησης εστιάζει στην ανάπτυξη προσόντων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων, που είναι απαραίτητες στους εργαζόμενους προκειμένου να είναι ανταγωνιστικοί και να προσαρμόζονται τις γενικότερες γνώσεις και ικανότητες τους στις θέσεις εργασίας τους. Για αυτό τον λόγο οι πολιτικές της Δια Βίου Μάθησης συμβάλλουν στην μείωση της ανεργίας και στην αύξηση της αποδοτικότητας των συμμετεχόντων εφόσον δημιουργούν εργαζομένους που είναι ανταγωνιστικοί και μπορούν να ανταποκριθούν στα καθήκοντα των σημερινών απαιτητικών και εξειδικευμένων θέσεων εργασίας. Επιπλέον, το ικανό ανθρώπινο κεφάλαιο συμβάλλει καθοριστικά στην ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη των εθνικών οικονομιών (Badea, 2011, ChenicCretu&Stanef, 2011).

Τέλος η οικονομική προσέγγιση της Δια Βίου Μάθησης βλέπει την συνεχή μάθηση και την επιμόρφωση των ατόμων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής σαν μία σημαντική ευκαιρία που τους δίνεται να δοκιμάσουν τις ικανότητες και τις δεξιότητες τους σε διαφορετικά εργασιακά περιβάλλοντα, να μάθουν να προσαρμόζονται και να εξελίσσονται ώστε να

μετασηματιστούν σε δυνατούς παίχτες της Ευρωπαϊκής οικονομικής προόδου (Chenic&Stanef, 2011).

Τόσο η οικονομική όσο και η ανθρωπιστική προσέγγιση της Δια Βίου Μάθησης έχουν σημαντική θετική επίδραση όχι μόνο στο άτομο, που βελτιώνεται προσωπικά και επαγγελματικά αλλά και στην κοινωνία εν γένει που αποκομίζει τα θετικά κοινωνικά και οικονομικά αποτελέσματα της συνεχούς εξέλιξης του ανθρώπινου κεφαλαίου της. Για αυτό τον λόγο άλλωστε σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή προσέγγιση της Δια Βίου Μάθησης αυτή είναι δημόσιο προνόμιο των πολλών και όχι μόνο μίας επικρατούσας ελίτ (Jacobi, 2012).

Στην παρούσα εργασία εστιάζουμε στην οικονομική προσέγγιση της Δια Βίου Μάθησης παρά το γεγονός ότι οι περισσότερες ευρωπαϊκές πολιτικές ενσωματώνουν μέσα τους και την ανθρωπιστική και την οικονομική διάσταση. Ειδικότερα, η οικονομική προσέγγιση της Δια Βίου Μάθησης είναι ενσωματωμένη στα ερευνητικά μας ερωτήματα καθότι με την απάντησή τους πρόκειται να βγάλουμε συμπεράσματα σχετικά με τις βασικές επαγγελματικές δεξιότητες και ικανότητες που χρειάζονται οι νέοι για να είναι ανταγωνιστικοί στην σημερινή αγορά εργασίας. Επιπλέον, με την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων πρόκειται να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με τις βασικές δεξιότητες που αναπτύσσονται και καλλιεργούνται μέσα από την συμμετοχή των νέων στο Πρόγραμμα Erasmus.

2.2 Σύντομη επισκόπηση της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής για την Δια Βίου Μάθηση: Από την συνθήκη του Μάαστριχτ έως σήμερα

Σε αυτό το κεφάλαιο της εργασίας κάνουμε μία σύντομη επισκόπηση της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής για την Δια Βίου Μάθηση από την συνθήκη του Μάαστριχτ μέχρι και τις μέρες μας. Η σκιαγράφηση της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής από την εποχή της ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέχρι και σήμερα μας βοηθάει να κατανοήσουμε τον τρόπο που προσεγγίζει και αντιλαμβάνεται την εκπαίδευση ενηλίκων η Ευρώπη σε διαφορετικά κοινωνικο-οικονομικά πλαίσια. Κάτι τέτοιο είναι ιδιαίτερα σημαντικό στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας προκειμένου να κατανοήσουμε την σημερινή Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική για την Δια Βίου Μάθηση στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης και της κοινωνίας της γνώσης.

Σύμφωνα με τους Milana&Holford (2014) υπήρξε μία σχετική καθυστέρηση στην ένταξη της εκπαίδευσης των ενηλίκων στα Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Προγράμματα και στην Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική. Τα τελευταία χρόνια όμως, η διαδικασία της Λισαβόνας και το Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης της Ευρώπης έχουν καταστήσει την εκπαίδευση ενηλίκων σημαντικό μέρος της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Milana&Holford, 2014).

A. Συνθήκη Μάαστριχτ

Μέχρι την Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992), που θέτει τα θεμέλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την αναγνωρίζει ως επίσημο θεσμό, η συνεργασία των κρατών για την εκπαίδευση δεν διέθετε κάποια κοινή, νομική βάση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Μέχρι τότε η Δια Βίου Μάθηση δεν υπάρχει σαν επίσημη έννοια για τις χώρες της Ευρώπης παρά το γεγονός ότι πολλά ευρωπαϊκά κράτη είχαν πολιτικές για την εκπαίδευση ενηλίκων. Μόλις το 1992, με την Συνθήκη του Μάαστριχτ η Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκίνησε να προωθεί την τυπική εκπαίδευση ενηλίκων (στο πλαίσιο της εκπαίδευσης και της επανεκπαίδευσης) ως τομέα συνεργασίας μεταξύ των κρατών (Milana&Holford, 2014).

Λόγω της έλλειψης συνεργατικών πολιτικών στην Ευρώπη για την εκπαίδευση ενηλίκων μέχρι το 1992 στην διεθνή βιβλιογραφία (Milana&Holford, 2014, Karkatsoulis, 2011, Koutidou, 2011, Rethimionati, 2012, Schnapper, 2011) υπάρχει ένας διαχωρισμός μεταξύ της "Δια Βίου Μάθησης" και της "Εκπαίδευσης Ενηλίκων".

Η συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Συνθήκη ΕΟΚ, άρθρο 128), προβλέπει την ανάπτυξη μιας "κοινής πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισης", στο πλαίσιο της οποίας η πολιτική απασχόλησης σημαίνει την κατάρτιση των ενηλίκων εργαζομένων. Στα χρόνια που ακολούθησαν την Συνθήκη του Μάαστριχτ, η Ευρωπαϊκή Ένωση επιχείρησε να μετασχηματίσει την νομική βάση της εκπαίδευσης ενηλίκων στο πλαίσιο στρατηγικών δράσεων, ατζέντων και σχεδίων (π.χ. Λευκή Βίβλος για την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχολησιμότητα) (Milana&Holford, 2014).

Το 1993 μάλιστα υπήρξε μία συγχώνευση των αρχικά έξι Προγραμμάτων για την εκπαίδευση και την κατάρτιση ενηλίκων σε δύο: το Πρόγραμμα Σωκράτης (με τα υπό-προγράμματα Erasmus, Lingua και Comenius) και το Πρόγραμμα Leonardo. Αυτά τα Προγράμματα προωθούσαν την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση και την Δια Βίου Μάθηση (Borchardt, 2010).

Β. Στρατηγική Λισαβόνας

Η στρατηγική της Λισαβόνας (2000) ήταν αποτέλεσμα συγκεκριμένων κοινωνικο-πολιτικών συνθηκών της Ευρώπης καθότι δημιουργήθηκε για την αντιμετώπιση της χαμηλής παραγωγικότητας και της στασιμότητας της Ευρωπαϊκής οικονομίας, που την καθιστούσαν μην ανταγωνιστική στο πλαίσιο του παγκόσμιου ανταγωνισμού. Οι κυριότεροι στόχοι της στρατηγικής της Λισαβόνας ήταν να κάνουν την ευρωπαϊκή οικονομία βιώσιμη, ανταγωνιστική, με περισσότερες θέσεις εργασίας, με υψηλότερο κοινωνικό επίπεδο και κοινωνική συνοχή (EuropeanParliament, 2015).

Η στρατηγική της Λισαβόνας (2000) καθορίζοντας την γνώση ως βασικό στοιχείο μιας νέας στρατηγικής ανάπτυξης έδωσε στα συστήματα εκπαίδευσης

και κατάρτισης της Ευρώπης έναν πολύ σημαντικό ρόλο στη συνολική διαδικασία χάραξης πολιτικής της ΕΕ. Αυτό το πέτυχε θέτοντας μελλοντικούς στόχους για τα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών-μελών, που μπορούν να επιτευχθούν μόνο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο στο πλαίσιο της ανοικτής μεθόδου συντονισμού¹ (Lisbon European Council, 2000, Article 37).

Η στρατηγική στόχευε να "εκσυγχρονιστεί το ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο επενδύοντας σε ανθρώπους και στην οικοδόμηση ενός ενεργού κράτους πρόνοιας". Αυτό μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με την προσαρμογή της εκπαίδευσης και της κοινωνίας στα συστήματα κατάρτισης και στην κοινωνία της γνώσης (CEU, 2000).

Η έννοια της *διά βίου μάθησης* πήρε έναν καθοριστικό ρόλο στην εκπαίδευση και την κατάρτιση της ΕΕ στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας. Κατά τη σύνοδο του Συμβουλίου το 2000 (τρεις μήνες μετά Λισαβόνα), το Συμβούλιο δήλωσε ότι "*η Δια Βίου Μάθηση αποτελεί βασική πολιτική για την ΕΕ, την ανάπτυξη της ιθαγένειας, την κοινωνική συνοχή και την απασχόληση*". Αυτό συμπεριλήφθηκε στην ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση και στην ατζέντα κοινωνικής πολιτικής μετά τη Λισαβόνα. (Borchardt, 2010).

Την περίοδο που χαράχθηκε η στρατηγική της Λισαβόνας η Δια Βίου Μάθηση ήταν παρόμοια με την εκπαίδευση ενηλίκων και την μάθηση. Την ίδια στιγμή όμως, η Δια Βίου Μάθηση ξεκίνησε να αποκτάει μία εξέχουσα σημασία για την χάραξη της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Στον πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας καθιερώθηκε ένα νέο πλαίσιο συνεργατικής πολιτικής των κρατών με σκοπό την σύγκλιση των διαφορετικών εκπαιδευτικών συστημάτων σε θέματα εκπαίδευσης και κατάρτισης ενηλίκων με σκοπό την προώθηση της Δια Βίου Μάθησης που αποτελούσε βασικό άξονα της στρατηγικής της Λισαβόνας (Milana&Holford, 2014).

¹Μία μορφή μη δεσμευτικού Δικαίου που προωθεί κατευθυντήριες γραμμές για την επίτευξη της αμοιβαίας μάθησης μεταξύ των κρατών-μελών. Σαν όργανο πολιτικής περιλαμβάνει ποιοτικά και ποσοτικά όργανα για την ανταλλαγή πληροφοριών που αφορούν σε καλές πρακτικές στο πεδίο της μάθησης (Mikulec, 2015).

Γ. Περίοδος 2001 και 2009

Το 2001 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, που έγινε στην Στοκχόλμη, οι Υπουργοί Εκπαίδευσης των κρατών-μελών συμφώνησαν στον καθορισμό στόχων που αποτέλεσαν την βάση για την στρατηγική της Ευρώπης "Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010". Σκοπός αυτής της στρατηγικής ήταν η βελτίωση της αποδοτικότητας και της προσβασιμότητας των εκπαιδευτικών συστημάτων. Αναφορικά με την εκπαίδευση ενηλίκων, η εν λόγω στρατηγική στόχευε στην ανάπτυξη ανταγωνιστικών ικανοτήτων, στην χρήση των νέων τεχνολογιών από όλους, στην δημιουργία ανοικτών περιβαλλόντων μάθησης, στην προώθηση της έννοιας του ενεργού πολίτη, στην παροχή ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση και στην κοινωνική συνοχή (CEU, 2001).

Το 2006, η Ευρωπαϊκή Πολιτική θέσπισε ένα ολοκληρωμένο Πρόγραμμα για την Δια Βίου Μάθηση με τίτλο "Πρόγραμμα για την Δια Βίου Μάθηση". Με αυτό το Πρόγραμμα στην ουσία αναγνώρισε την σημασία της εκπαίδευσης και της μάθησης σε όλα τα στάδια της ζωής του ατόμου από την παιδική ηλικία μέχρι και την ενηλικίωση. Κατά την διάρκεια αυτής της περιόδου η Ευρωπαϊκή Ένωση ζήτησε από τα κράτη-μέλη να ενσωματώσουν στις εθνικές τους πολιτικές σχέδια δράσης για την Δια Βίου Μάθηση (Karkatsoulis, 2011).

Το 2007, δημιουργήθηκε ένα πρόγραμμα δράσης για την τριετή εκπαίδευση ενηλίκων με τίτλο "Ποτέ δεν είναι αργά για μάθηση", το οποίο περιλαμβάνει ένα φάσμα δραστηριοτήτων που αναλαμβάνει η Επιτροπή καθώς και τα κράτη μέλη με στόχο κυρίως την προώθηση μιας κουλτούρας Δια Βίου Μάθησης (CEC, 2007).

Τον Μάιο του 2009, η Ευρώπη προώθησε ένα δεκαετές πρόγραμμα με ορίζοντα το 2020, που στην ουσία αποτελούσε ένα στρατηγικό πλαίσιο για την Ευρωπαϊκή συνεργασία σε θέματα εκπαίδευσης και κατάρτισης ενηλίκων. Ένας από τους βασικούς στόχους του δεκαετούς Προγράμματος ήταν η προώθηση της Δια Βίου Μάθησης στο πλαίσιο της ΕΕ. Η νέα ατζέντα «Ευρώπη 2020», η οποία επικεντρώνεται κυρίως στην «έξυπνη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη» υποστηρίζει την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ευρώπη συνδυάζοντας στρατηγικούς μακροπρόθεσμους στόχους με

βραχυπρόθεσμες προτεραιότητες και βασίζεται σε τέσσερις πυλώνες: (α) την κινητικότητα, β) την ποιότητα και αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, γ) την ισότητα και τη κοινωνική συνοχή, δ) τη δημιουργικότητα και τη καινοτομία (Milana&Holford, 2014).

Δ. Η περίοδος της οικονομικής κρίσης (2010-2017)

Σημαντικό μέρος της Στρατηγικής "Ευρώπη 2020" είναι η εκπαίδευση νέων με την συμμετοχή τους στο Πρόγραμμα Erasmus +, που προωθεί την κινητικότητα των νέων στο πλαίσιο πρακτικής άσκησης στο εξωτερικό. Επίσης, το Erasmus + στοχεύει στη βελτίωση των δεξιοτήτων και της απασχολησιμότητας, καθώς και στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων εκπαίδευσης κατάρτισης της νεολαίας (Mikulec, 2015).

Πέραν του Erasmus + η εκπαίδευση ενηλίκων προωθείται και στο πλαίσιο της Ανακοίνωσης, που εξέδωσε η Επιτροπή στα τέλη του 2012, "Επανεξέταση της εκπαίδευσης: Επένδυση στις δεξιότητες για καλύτερα κοινωνικοοικονομικά αποτελέσματα". Το πρόβλημα της μαζικής ανεργίας των νέων επισημαίνεται σε αυτή την Ανακοίνωση και υπάρχει έντονη ζήτηση για εκπαίδευση για την εξασφάλιση της απασχολησιμότητας (CEC, 2012).

Στην εισαγωγή, η Επιτροπή σχολιάζει ρητά την ισορροπία μεταξύ των διαφόρων στόχων για την εκπαίδευση: η ευρεία αποστολή της εκπαίδευσης και της κατάρτισης περιλαμβάνει στόχους όπως η ενεργός ιδιότητα του πολίτη, η προσωπική ανάπτυξη και η ευημερία. Αν και αυτές συμβαδίζουν με την αναγκαιότητα αναβάθμισης των δεξιοτήτων για απασχολησιμότητα, ενόψει της υποτονικής οικονομικής ανάπτυξης και της συρρίκνωσης του εργατικού δυναμικού λόγω της δημογραφικής γήρανσης, οι πιεστικότερες προκλήσεις για τα κράτη μέλη είναι να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες της οικονομίας και να επικεντρωθούν σχετικά με λύσεις για την αντιμετώπιση της ταχέως αυξανόμενης ανεργίας των νέων (CEC, 2012: 2).

Από την σύντομη ανασκόπηση των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Δια Βίου Μάθηση συμπεραίνεται ότι ο προσανατολισμός της μάθησης, όπως αυτός αντικατοπτρίζεται στις πολιτικές της συνδυάζει τόσο την

ανθρωπιστική όσο και την οικονομική διάσταση. Η Ευρώπη σήμερα λαμβάνοντας υπόψη τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες και τις απαιτήσεις της κοινωνίας της γνώσης προωθεί μία κουλτούρα της Δια Βίου Μάθησης που στοχεύει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητάς της, στην μείωση της ανεργίας, στην δημιουργία ανταγωνιστικών εργαζομένων και στην δημιουργία πολιτών με ενεργή πολιτική συνείδηση.

Επιπλέον, αυτό που επιδιώκει η Ευρώπη με τις πολιτικές της Δια Βίου Μάθησης είναι ο συνεχής μετασχηματισμός της συνείδησης των Ευρωπαίων πολιτών ώστε αυτοί να δρουν τόσο με βάση την ικανοποίηση των ατομικών τους επιδιώξεων (π.χ. συμμετοχή σε Ευρωπαϊκά Προγράμματα Δια Βίου Μάθησης για την προσωπική/επαγγελματική ανάπτυξη των ατόμων) όσο και με βάση την ευημερία του κοινωνικού συνόλου (π.χ. συμμετοχή σε Ευρωπαϊκά Προγράμματα για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας τους που έχει σαν αποτέλεσμα την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της Ευρώπης).

Για να πετύχει τους στόχους της η Ευρώπη στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής της πολιτικής προωθεί μία κουλτούρα της μάθησης, που ενσωματώνει μέσα της τα στοιχεία της Δημοκρατίας, της ισότιμης πρόσβασης στην γνώση, της ανοιχτής, χωρίς αποκλεισμούς μάθησης και της ιδιότητας του ενεργού πολιτική. Για την προώθηση αυτών των αρχών η Ευρώπη συνδυάζει την εκπαιδευτική με την πολιτισμική και την οικονομική της πολιτική. Για αυτό τον λόγο η Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική ενσωματώνει μέσα τις κοινωνικές και οικονομικές παραμέτρους (Sălcudean, Veres&Pop, 2014).

2.3 Συστήματα Δια Βίου Μάθησης: Γενική επισκόπηση των ευρωπαϊκών συστημάτων και τυπολογιών

Η Δια Βίου Μάθηση συνιστά αναμφισβήτητα μία σημαντική πλευρά της κοινωνικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που είναι συνδεδεμένη με την εκπαίδευση, την κοινωνική συνοχή, την οικονομική ανάπτυξη και την βιωσιμότητα. Για αυτό τον λόγο κρίνεται χρήσιμο να κάνουμε μία σύντομη επισκόπηση των ευρωπαϊκών τυπολογιών και συστημάτων Δια Βίου Μάθησης της Ευρώπης. Οι περισσότερες τυπολογίες, απορρέουν από θεωρητικά μοντέλα Δια Βίου Μάθησης, που αντικατοπτρίζουν τις εθνικές πολιτικές των κρατών-μελών.

Οι τυπολογίες της Δια Βίου Μάθησης των ευρωπαϊκών κρατών εμπίπτουν στο θεωρητικό κοινωνικό-οικονομικό μοντέλο των Aiginger and Guger (2006), το οποίο δημιουργήθηκε βασιζόμενο στο έργο του Esping-Andersen (1989). Αυτό το μοντέλο ενσωματώνει μέσα του τα χαρακτηριστικά της βιωσιμότητας, της ανταγωνιστικότητας και της αποτελεσματικότητας. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης (Aiginger and Guger, 2006).

Το μοντέλο των Aiginger and Guger (2006) προσθέτει το στοιχείο της εκπαίδευσης ως βασικό μέρος της κοινωνικής πολιτικής των ευρωπαϊκών κρατών πρόνοιας. Η Δια Βίου Μάθηση σύμφωνα με αυτό το μοντέλο είναι μία μαθησιακή διαδικασία, που είναι απαραίτητη για την κοινωνική και οικονομική ευημερία της Ευρώπης και των πολιτών (Aiginger&Guger, 2006).

Το κοινωνικό οικονομικό μοντέλο των Aiginger & Guger (2006) περιλαμβάνει έξι τυπολογίες συστημάτων εκπαίδευσης των ευρωπαϊκών χωρών που αντικατοπτρίζουν τις τάσεις που υπάρχουν σε αυτές τις χώρες αναφορικά με την Δια Βίου Μάθηση. Πρόκειται για: α) το Σκανδιναβικό μοντέλο (π.χ. Δανία, Φινλανδία, Κάτω Χώρες, Σουηδία, Νορβηγία), β) το Ηπειρωτικό μοντέλο (π.χ. Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Βέλγιο, Αυστρία), γ) το Αγγλοσαξονικό μοντέλο (π.χ.

Ιρλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο), δ) το Μεσογειακό μοντέλο (π.χ. Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία) και ε) το Μοντέλο σύλληψης (Catching-up Model) (π.χ. Δημοκρατία της Τσεχίας, Ουγγαρία) (Aiginger&Leoni, 2005).

Το Σκανδιναβικό μοντέλο, που χαρακτηρίζεται από ενεργές πολιτικές απασχόλησης και υψηλή απασχολησιμότητα, χρησιμοποιεί την Δια Βίου Μάθηση σαν εργαλείο για οικονομική ανάπτυξη, για την διατήρηση μιας κοινωνίας της γνώσης και για την προσαρμογή των εργαζομένων στις απαιτητικές οικονομικές συνθήκες που απαιτούν εξειδίκευση και εξέλιξη των γνώσεων και των ικανοτήτων. Το δεύτερο μοντέλο αντιλαμβάνεται το ανθρώπινο κεφάλαιο σαν φορέα κοινωνικού μετασχηματισμού αλλά δεν δίνει ιδιαίτερα έμφαση στο εργατικό δυναμικό ή στην εξέλιξη των εκπαιδευτικών συστημάτων και για αυτό τον λόγο οι εκπαιδευτικές πολιτικές των χωρών που εμπίπτουν σε αυτό το μοντέλο είναι στατικές και ιεραρχικές (Riddell, Marcowitsch&Weedon, 2012).

Το Αγγλοσαξονικό μοντέλο αντιλαμβάνεται την Δια Βίου Μάθηση σαν ένα σημαντικό εργαλείο για την προσωπική ανάπτυξη των ατόμων και για την ανάπτυξη υπεύθυνων πολιτών. Αυτό το μοντέλο δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην μάθηση που είναι αποτέλεσμα ενεργής συμμετοχής των ατόμων στην κοινωνία της γνώσης. Αναφορικά με το Μεσογειακό μοντέλο παρόλο που δίνει έμφαση στην Δια Βίου Μάθηση ως διαδικασία που μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική ανάπτυξη δεν διαθέτει αποτελεσματικές πολιτικές για την προώθηση της Δια Βίου Μάθησης με αποτέλεσμα να υπάρχουν υψηλά ποσοστά ανεργίας ιδιαίτερα στις γυναίκες (Riddell, Marcowitsch&Weedon, 2012).

Το τελευταίο μοντέλο χαρακτηρίζεται από απορρυθμισμένες αγορές εργασίας και χαμηλούς φόρους. Αυτό το μοντέλο θεωρείται ανεπαρκές καθότι δεν αναγνωρίζει την συμβολή της Δια Βίου Μάθησης στην οικονομική και την οικονομική συνοχή των χωρών (Holford, 2008).

Άλλη μία ενδιαφέρουσα τυπολογία των ευρωπαϊκών συστημάτων για την Δια Βίου Μάθηση έχει δοθεί από τον Green(2005). Πρόκειται για το φιλελεύθερο μοντέλο (Αυστραλία, Ν. Ζηλανδία, Ιρλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο), το μοντέλο του κοινωνικού καθεστώτος της αγοράς (βορειοδυτική ηπειρωτική Ευρώπη)

και το μοντέλο του καθεστώτος της κοινωνικής δημοκρατίας (Σκανδιναβικές χώρες).

Στο πλαίσιο του φιλελεύθερου καθεστώτος τα εκπαιδευτικά συστήματα Δια Βίου Μάθησης συμβάλλουν στην δημιουργία άνισων δεξιοτήτων προκαλώντας οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες και προκαλώντας προβλήματα κοινωνικής συνοχής. Αυτά τα μειονεκτήματα ωστόσο αντισταθμίζονται με τις ευκαιρίες, που δίνονται στους ενηλίκους, να επιστρέψουν στην τυπική μάθηση (Green, 2005).

Στο καθεστώς της κοινωνικής αγοράς από την άλλη η κατανομή των δεξιοτήτων είναι λιγότερο πολωμένη και ειδικά στο πλαίσιο της μεταναστευτικής μαθητείας (apprenticeshipmigrating). Οι ανισότητες στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας είναι εμφανώς πολύ χαμηλότερες σε σχέση με το προηγούμενο μοντέλο. Τα κράτη, που εμπίπτουν στο καθεστώς της κοινωνικής αγοράς, αντιλαμβάνονται την Δια Βίου Μάθηση σαν μία διαδικασία που βοηθάει τα άτομα να είναι ανταγωνιστικά και να έχουν ισότιμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας (Riddell, Marcowitsch&Weedon, 2012).

Τέλος στο Νορβηγικό μοντέλο υπάρχουν πολύ λιγότερες ανισότητες που αφορούν στην μάθηση ήδη από το σχολείο σε σύγκριση με τα προηγούμενα δύο μοντέλα. Τα Σκανδιναβικά κράτη αντιλαμβάνονται την Δια Βίου Μάθηση ως μία διαδικασία απαραίτητη για την οικονομική και την κοινωνική τους ανάπτυξη και για αυτό τον λόγο προωθούν πολιτικές για την ενεργή συμμετοχή των πολιτών σε Ευρωπαϊκά Προγράμματα Δια Βίου Μάθησης (Riddell, Marcowitsch&Weedon, 2012).

2.4 Η Εθνική πολιτική της Ελλάδας για την Δια Βίου Μάθηση

Η πολιτική Δια Βίου Μάθησης της Ελλάδας συγκλίνει με την αντίστοιχη πολιτική και τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω της εισροής χρηματοδότησης από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης.

Οι εθνικές πολιτικές Δια Βίου Μάθησης διαμορφώνονται από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων που έχει τους εξής στόχους: α) τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού συστήματος εκπαίδευσης, β) την διασύνδεση μεταξύ των διαφορετικών συστημάτων τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης, γ) την πιστοποίηση των συμμετεχόντων σε προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, όπως προβλέπεται από την εθνική κυβερνητική πολιτική της χώρας, δ) την μείωση του ποσοστού των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, ε) την σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, στ) τον εκσυγχρονισμό της σχολικής εκπαίδευσης και ζ) την ευαισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι σε θέματα που αφορούν στην εκπαίδευση, το περιβάλλον και τον πολιτισμό (Karalis and Vergidis 2004, σελ. 188).

Παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα επιχειρεί να προσαρμόσει και να εναρμονίσει την εθνική εκπαιδευτική της πολιτική για την Δια Βίου Μάθηση με την αντίστοιχη Ευρωπαϊκή δεν έχει καταφέρει μέχρι στιγμής να προωθήσει μία κουλτούρα Δια Βίου Μάθησης στην ελληνική κοινωνία, που θα μειώσει τις εκπαιδευτικές ανισότητες και θα βελτιώσει την οικονομική και την κοινωνική κατάσταση της χώρας. Ειδικότερα, οι δράσεις, όπως είναι η προσωπική ανάπτυξη, που βοηθούν στην καλλιέργεια μίας γενικότερης κουλτούρας για την προώθηση της Δια Βίου Μάθησης είναι λίγες και ανεπαρκείς μέχρι στιγμής (Karalis and Vergidis 2004).

Λόγω της μειωμένης συμμετοχής των ενηλίκων σε προγράμματα Δια Βίου Μάθησης και λόγω της συμβολής της Δια Βίου Μάθησης στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, ο OECD το 2016 κατόπιν ανασκόπησης του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος προέβη σε προτάσεις για τον εξορθολογισμό και τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Με τις προτάσεις του ο OECD αποβλέπει στην προώθηση της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής

κουλτούρας για την Δια Βίου Μάθηση στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Μεταξύ των προτάσεων του OECD συγκαταλέγονται: ο εκσυγχρονισμός των σχολείων, η καλύτερη διασύνδεση των Πανεπιστημίων με την αγορά εργασίας και η ενίσχυση της καινοτομίας στην εκπαίδευση (OECD, 2016, b).

Μία προσπάθεια συστηματοποίησης της Δια Βίου Μάθησης στο πλαίσιο της ελληνικής εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής επιχειρήθηκε το 2005 με τον νόμο Ν3369/2005 υπό τον τίτλο «Περί Δια Βίου Μάθησης και άλλες διατάξεις», ο οποίος δημοσιοποιήθηκε ως σχέδιο νόμου στις 13 Ιανουαρίου 2005 και κατατέθηκε στη Βουλή στις 23 Μαΐου. Αυτός ο νόμος προβλέπει την ίδρυση ενός Ινστιτούτου Δια Βίου Μάθησης σε κάθε Ίδρυμα Ανώτατης Εκπαίδευσης. Επίσης, ο νόμος προβλέπει την ίδρυση φορέων παροχής υπηρεσιών Δια Βίου Μάθησης. Τέλος προβλέπει την εισαγωγή αξιολόγησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης στην Ελλάδα από εξωτερικό αξιολογητή (Σχ/Ν 2005 ; Ν3369/2005).

Ειδικότερα, ο νόμος με τα σχετικά άρθρα του αποβλέπει: στον προσδιορισμό και την αποσαφήνιση των εννοιών που συνθέτουν την Δια Βίου Μάθηση, στην ίδρυση φορέων παροχής Δια Βίου Μάθησης στην Ελλάδα, στην δημιουργία προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης, στον καθορισμό των απαραίτητων πιστοποιητικών για την Δια Βίου Μάθηση, στον καθορισμό της αξιολόγησης και στην ίδρυση Ινστιτούτων για την Δια Βίου Εκπαίδευση των ενηλίκων (Σχ/Ν 2005 ; Ν3369/2005).

Στον ορισμό της Δια Βίου Μάθησης στο Ν3369/2005, που την αντιλαμβάνεται ως μία διαδικασία που συμβάλλει στη *"διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας όσο και για την πρόσβαση στην απασχόληση"* διαφαίνεται τόσο η ανθρωπιστική όσο και η οικονομική διάσταση της Δια Βίου Μάθησης, όπως αυτή προωθείται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Σχ/Ν 2005 Ν3369/2005).

Παρά την ύπαρξη ωστόσο του σχετικού νόμου οι πολιτικές της Ελλάδας για την Δια Βίου Μάθηση δεν είναι τόσο ανεπτυγμένες όσο οι ευρωπαϊκές και αυτό εν μέρει οφείλεται στο μεσογειακό μοντέλο Δια Βίου Μάθησης που ισχύει

στην περίπτωση της Ελλάδας και που δεν ευνοεί την ανάπτυξη αποτελεσματικών εκπαιδευτικών πολιτικών για την εκπαίδευση ενηλίκων.

Κεφάλαιο τρίτο

Δια Βίου Μάθηση: Έννοιες, θεωρίες, αξίες και αρχές

3.1 Βασικές έννοιες της Δια Βίου Μάθησης

Η Δια Βίου Μάθηση ακριβώς επειδή είναι ένας όρος που αναφέρεται στην παιδεία των ανθρώπων σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους, αποκτά αμέσως ευρύτατα νοήματα. Ωστόσο, αυτά δύναται να αναλυθούν και να διασαφηνιστούν μέσα από την παρουσίαση διαφόρων ορισμών καθώς και εννοιών που σχετίζονται με την έννοια της Δια Βίου Μάθησης. Αρχικά, χρήζουν αναφοράς, ανάλυσης και διάκρισης μεταξύ τους οι έννοιες εκπαίδευση, μάθηση και κατάρτιση, καθώς εμπερικλείονται στην έννοια της Δια Βίου Μάθησης.

Η εκπαίδευση αποτελεί τη διαδικασία και αναφέρεται στις δομές και τις διαδικασίες επίτευξής της (Δακοπούλου, 2004), κάτι τέτοιο την συνιστά μια διαδικασία με αρχή, μέση και τέλος καθώς προκύπτει ότι αποτελεί μία σαφώς καθορισμένη διαδικασία παιδείας. Σχετικά με την εκπαίδευση, συγκεκριμένα για την δια βίου εκπαίδευση, η UNESCO παραθέτει τον παρακάτω ορισμό: «δηλώνει ένα χωρίς όρια σχήμα, που αποβλέπει στην αναμόρφωση του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος. Η εκπαίδευση και η μάθηση δεν περιορίζονται στην σχολική φοίτηση, πρέπει να επεκτείνονται σε ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου, να περιλαμβάνουν όλες τις δεξιότητες και όλους τους κλάδους της γνώσης, να χρησιμοποιούν όλα τα δυνατά μέσα και να δίνουν την ευκαιρία σε όλους τους ανθρώπους για πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Οι εκπαιδευτικές και οι σχετικές με τη μάθηση διαδικασίες, στις οποίες τα παιδιά, οι νέοι άνθρωποι και οι ενήλικοι όλων των ηλικιών εμπλέκονται στη διάρκεια της ζωής τους σε οποιαδήποτε μορφή, πρέπει να θεωρηθούν ως σύνολο» (UNESCO, 1976). Η δια βίου εκπαίδευση εμπεριέχει νόρμες και κανόνες καθώς αποτελεί μια σειρά καθορισμένων δομών και σχεδιασμένων πολιτικών (Δακοπούλου, 2004). Για την Κωστίκα (2004), ο όρος Δια Βίου Μάθηση είναι ελαφρώς διαφοροποιημένος από αυτά που αναφέρθηκαν ως τώρα. Πιστεύει ότι η δια βίου εκπαίδευση στοχεύει στην ατέρμονη επιδίωξη για

μάθηση. Λαμβάνει ρόλο αναπλήρωσης για όσα κανείς δεν διδάχτηκε στο παρελθόν. Ωστόσο, δε συμπεριλαμβάνονται μόνο τα τυπικά προσόντα στα αναπληρωθέντα, αλλά και οι πολιτιστικές γνώσεις και οι πλέον σημαντικές επαγγελματικές δεξιότητες. Υποστηρίζει την δημιουργία και διατήρηση κινήτρων για συνεχή μάθηση, ανεξάρτητα από το χωροχρονικό πλαίσιο που τοποθετείται κανείς. Η επίτευξη αυτών θα δώσει στον εκπαιδευόμενο μια ολιστική αντίληψη για το περιβάλλον του και τις ανάγκες του ίδιου σε αυτό. Τα όσα έχουν αναφερθεί ως τώρα σχετικά με την δια βίου εκπαίδευση συνοψίζονται από τα λεγόμενα του Βεργίδη (2001): «Η δια βίου εκπαίδευση αποτελεί μια προσέγγιση του συνόλου των μορφωτικών δραστηριοτήτων (τυπικής, μη-τυπικής και άτυπης) όλων των επιπέδων, που επιτρέπει τη συγκρότησή τους σε ένα εκπαιδευτικό συνεχές, σε διαρκή αλληλεπίδραση με την κοινωνικο-οικονομική, πολιτική και πολιτισμική πραγματικότητα. Η δια βίου εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από ευκαμψία στο χρόνο, το χώρο, το περιεχόμενο και τις τεχνικές διδασκαλίας».

Σχετικά με τον όρο μάθηση, αυτός είναι ευρύτερος, καθώς εμπεριέχει διαδικασίες απόκτησης γνώσης που πολλές φορές δεν αφορά τη βελτίωση των επαγγελματικών ικανοτήτων. Αντίθετα, αφορά και την καλλιέργεια του ανθρώπου καθώς ο όρος αυτός σχετίζεται και με την απόκτηση γνώσεων γενικού περιεχομένου με σκοπό την ηθική και γνωσιακή εξύψωση του ατόμου. Σύμφωνα με τη Δακοπούλου (2004) η μάθηση αναφέρεται στην εκπαιδευτική φιλοσοφία και θεωρείται ως το φυσικό αποτέλεσμα της εκπαίδευσης. Με άλλα λόγια η μάθηση είναι το «ιδεολογικό» περιβλημα της κάθε εκπαιδευτικής διαδικασίας που ως σκοπό έχει να φτάσει στον σκοπό της μάθησης, δηλαδή της πραγματικής απόκτησης γνώσης.

Ακόμη, η Δακοπούλου παρατηρεί ότι ο όρος της μάθησης, και συγκεκριμένα της Δια Βίου Μάθησης, εμπεριέχει και την δυνατότητα της επιλογής για τα άτομα ως προς τα που θα κατευθυνθεί η αναζητούμενη γνώση καθώς και στάσεις και συμπεριφορές ως προς την συνεχόμενη διαδικασία της μάθησης. Σύμφωνα με τον Μήλλα (2008) προκειμένου να δοθούν ευκαιρίες ώστε η Δια Βίου Μάθηση σαν όρος να γίνει και πράξη, απαιτείται η αναμόρφωση των παραδοσιακών συστημάτων εκπαίδευσης προκειμένου οι

νέες ευκαιρίες Δια Βίου Μάθησης να γίνουν προσβάσιμες σε όλους. Η έννοια της Δια Βίου Μάθησης, συνεχίζει ο Μηλλάς, καθορίζεται και με άλλα στοιχεία: «α) η ανίχνευση των αναγκών του μαθητευόμενου και της αγοράς εργασίας στο πλαίσιο της κοινωνίας της γνώσης (περιλαμβομένων των τεχνολογιών της πληροφορίας), β) η αύξηση της πρόσβασης σε ευκαιρίες για μάθηση, ιδίως με τον πολλαπλασιασμό των τοπικών κέντρων μάθησης στους χώρους εργασίας και με τη διευκόλυνση της μάθησης στο χώρο εργασίας. Απαιτούνται ειδικές προσπάθειες έναντι των ατόμων που διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο αποκλεισμού όπως είναι, μεταξύ άλλων, οι μειονότητες και οι αγροτικοί πληθυσμοί, γ) η δημιουργία κουλτούρας μάθησης με σκοπό να κινητοποιηθούν οι (δυνάμει) μαθητευόμενοι, να αυξηθούν τα επίπεδα συμμετοχής και να γίνει αντιληπτό ότι είναι αναγκαία η μάθηση σε κάθε ηλικία, δ) η εφαρμογή διαδικασιών αξιολόγησης και παρακολούθησης της ποιότητας.»

Επιπλέον, χρήζει ανάλυση και ο όρος κατάρτιση. Μια σύντομη περιγραφή αυτής της έννοιας είναι ότι αποτελεί το σύνολο των εκπαιδευτικών διαδικασιών οι οποίες έχουν ως σκοπό να καταρτίσουν το άτομο (να το εξοπλίσουν με γνώσεις και επιδεξιότητες) προκειμένου να βελτιωθεί η θέση του στην σύγχρονη κοινωνία. Ως εκ τούτων, προκύπτει ότι ο όρος κατάρτιση ως έννοια της Δια Βίου Μάθησης αποτελεί πεδίο που αφορά κυρίως την εκπαίδευση ενηλίκων.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει το CEDEFOP (1996) η κατάρτιση αναφέρεται στο «μέρος της επαγγελματικής εκπαίδευσης που παρέχει τις ειδικές επαγγελματικές γνώσεις και ικανότητες, με τις οποίες ολοκληρώνεται η επαγγελματική επάρκεια του εκπαιδευόμενου...» και συνεχίζει ορίζοντας τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση ως «συνεχιζόμενη εκπαίδευση που αποβλέπει στη συντήρηση, ανανέωση, αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό των επαγγελματικών γνώσεων και ικανοτήτων». Ακριβώς επειδή ο όρος της κατάρτισης ως έννοια της Δια Βίου Μάθησης εμπεριέχει τον όρο της εκπαίδευσης ενηλίκων αξίζει αναφοράς ο ορισμός που δίνει ο ΟΟΣΑ το 1970 στον οποίο φαίνεται και η σύνδεση με την έννοια της κατάρτισης (Rogers, 2002):

«Η εκπαίδευση ενηλίκων αφορά οποιαδήποτε μαθησιακή δραστηριότητα ή πρόγραμμα σκόπιμα σχεδιασμένο από κάποιον εκπαιδευτικό φορέα, για να ικανοποιήσει οποιαδήποτε ανάγκη κατάρτισης ή ενδιαφέρον, που ενδέχεται να

πραγματοποιηθεί σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής ενός ανθρώπου, που έχει υπερβεί την ηλικία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και η κύρια δραστηριότητά του δεν είναι πλέον η εκπαίδευση. Η «σφαίρα» της επομένως καλύπτει μη επαγγελματικές, επαγγελματικές, γενικές, τυπικές και μη τυπικές σπουδές, καθώς επίσης και την εκπαίδευση που έχει συλλογικό σκοπό». Τέλος, σύμφωνα με τους Γκόβαρη και Ρουσσάκη (2008) η Ευρωπαϊκή Ένωση τοποθετεί τη μεταρρύθμιση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στο επίκεντρο της αναπτυξιακής προσπάθειας με πρωταρχικό στόχο τη Δια Βίου Μάθηση.

Επιπλέον, ο Rausch (2003) αναφέρει ορισμένες επιπλέον έννοιες, εκτός αυτών που έχουν ήδη αναφερθεί, που εμπεριέχονται στον ευρύτερο όρο της Δια Βίου Μάθησης. Συγκεκριμένα, αναφέρει την συνεχιζόμενη, κοινωνική και επαναλαμβανόμενη εκπαίδευση, τη λαϊκή επιμόρφωση, τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση, την αυτο-μάθηση, την μάθηση στην εργασία και την εκπαίδευση των ανωτέρων στελεχών.

3.2 Θεωρίες και Μοντέλα Δια Βίου Μάθησης

Στόχος του συγκεκριμένου κεφαλαίου είναι να αναδείξει τα βασικά μοντέλα και τις θεωρίες Δια Βίου Μάθησης. Αφότου παρουσιαστούν αυτά, θα γίνει αναφορά και στις θεωρίες μάθησης ως κομμάτι που αφορά την ευρύτερη έννοια της Δια Βίου Μάθησης προκειμένου να δοθεί μία πιο συνολική εικόνα για το συγκεκριμένο ζήτημα.

Σύμφωνα με την Πρόκου (2009), τα μοντέλα Δια Βίου Μάθησης είναι τα εξής: το ιδεοτυπικό (εθελοντικό) μοντέλο, το μοντέλο της συνεργασίας μεταξύ κοινωνικών εταίρων και το κρατικιστικό μοντέλο. Το ιδεοτυπικό μοντέλο στηρίζεται στο γεγονός πως οι ίδιοι οι ενήλικοι έχουν την ευθύνη για την εκ νέου και περαιτέρω μάθησή τους, οι κυβερνήσεις υποστηρίζουν τις διαδικασίες Δια Βίου Μάθησης και οι οργανισμοί αναπτύσσουν και επενδύουν σε περιβάλλοντα μάθησης.

Ως εκ τούτων, προκύπτει η ικανοποίηση της ζήτησης για νέες ευκαιρίες στα πλαίσια ενός δικτύου συνεργασίας. Το μοντέλο συνεργασίας μεταξύ των κοινωνικών εταίρων τονίζει την σημαίνουσα ιδέα της ατομικής πειθαρχίας στο

δρόμο για την μάθηση καθώς και η ανάγκη για ύπαρξη φορέων που να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα που προκύπτουν από τους ενδιαφερόμενους για εκ νέου μάθηση, αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες για την μάθηση.

Η ειδοποιός διαφορά από το προηγούμενο μοντέλο συνίσταται στον ρυθμιστικό ρόλο που κατέχει εδώ η κυβέρνηση, καθώς και στους περιορισμούς που επιβάλλει η αγορά. Το τρίτο μοντέλο Δια Βίου Μάθησης είναι το κρατικιστικό. Διαθέτει επίσης τους ίδιους περιορισμούς απλά σε μεγαλύτερο βαθμό. Η λήψη των αποφάσεων χαρακτηρίζεται από δημοκρατικές διαδικασίες, το νομικό πλαίσιο καθορίζει τη διαχείριση της Δια Βίου Μάθησης ενώ υπάρχουν και πιστοποιημένες εταιρείες, οι οποίες προσφέρουν κίνητρα κατάρτισης, για επί μέρους άτομα αλλά και για εταιρείες.

Όπως ήδη αναφέρθηκε θα γίνει ανάλυση και των θεωριών μάθησης προκειμένου να δοθεί η σφαιρική εικόνα γύρω από την ανάλυση των θεωριών και των μοντέλων της δια βίου εκπαίδευσης. Οι τέσσερις θεωρίες που θα αναλυθούν είναι οι εξής: οι συμπεριφοριστικές θεωρίες, οι γνωστικές θεωρίες, οι ανθρωπιστικές θεωρίες καθώς και οι θεωρίες κοινωνικές μάθησης (Bigge 1999, Noyé-Piveteau 1999, Courau 2000, Jarvis 2004, Κόκκος 1999, Παληός 2003).

Οι συμπεριφοριστικές θεωρίες έχουν ως κύριους εκφραστές τους Watson, Thondlike, Tolman, Hall και Skinner. Η συγκεκριμένη μίξη θεωριών έχει ως επίκεντρο τον εκπαιδευτή. Το άτομο είναι το αντικείμενο της μάθησης και ως εκ τούτου επηρεάζεται η μάθησή του από τις επιδράσεις του περιβάλλοντος. Η μάθηση δεν προκύπτει από τις εκάστοτε ιδιαιτερότητες του ανθρώπου αλλά από τα ερεθίσματα τα οποία λαμβάνουν. Την γνώση την κατέχει ο εκπαιδευτής.

Από αυτό το σημείο και έπειτα έγκειται στο κατά πόσο αυτός θα είναι δυνατόν να την μεταδώσει στους εκπαιδευόμενους προκειμένου να γίνουν κοινωνοί της γνώσης που διαθέτει. Κρίσιμες λοιπόν είναι οι μέθοδοι και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που ακολουθεί ο καθένας εκπαιδευτής ώστε να μεταδώσει την γνώση. Ωστόσο, από την συγκεκριμένη μέθοδο που έχει ο κάθε εκπαιδευτής προκύπτουν και ερωτήματα-προβλήματα. Ο κάθε λαμβάνων τη

γνώση δεν έχει τα ίδια χαρακτηριστικά με κάποιον άλλον με συνέπεια η μέθοδος που ακολουθείται να μην είναι πάντα κατάλληλη για όλους.

Οι συμπεριφοριστές πρεσβεύουν μια σωστή ή λάθος αντίδραση, οι οποίες όμως δεν υπάρχουν στην πραγματικότητα καθώς δεν αντιδρούν όλοι με παρόμοιο τρόπο. Επομένως ασκήθηκε κριτική στις θεωρίες των συμπεριφοριστών καθώς δεν δίνεται η πρέπουσα σημασία στις διαφορές ανάμεσα στον κάθε εκπαιδευόμενο αλλά και στην σχέση που θα μπορούσε να αναπτυχθεί μεταξύ ενός εκπαιδευτή με τον εκπαιδευόμενό του.

Οι γνωστικές θεωρίες με την σειρά τους, έχουν ως κύριους εκφραστές τους Piaget, Bruner και Gagné. Η κύρια παραδοχή τους αφορά την λειτουργία του εγκεφάλου καθώς και τις ποικίλες διεργασίες του νου κατά την διάρκεια της παιδευτικής διαδικασίας. Βλέπουν την μάθηση σαν κάτι το οποίο φτάνει κανείς με σταδιακό τρόπο καθώς το άτομο συλλαμβάνει πρώτα τα μέλη που απαρτίζουν ένα σύνολο, στη συνέχεια τους δεσμούς μεταξύ τους και στο τέλος κάνει τη σύνδεση, προκειμένου να κατανοήσει το σύνολο αυτού που διδάσκεται. Σημαντικό ρόλο στις γνωστικές θεωρίες επίσης κατέχει η επίλυση προβλημάτων. Η διαδικασία αυτή, ακριβώς επειδή απαιτεί την ενεργή συμμετοχή του εκπαιδευόμενου, θεωρείται πολύ σημαντική στην προώθηση της παιδευτικής διαδικασίας. Η γνώση θεωρείται πως βρίσκεται έξω από τα άτομα, τα οποία θα πρέπει να την αναζητήσουν και εν τέλει να την κατακτήσουν. Στόχος του εκπαιδευτή αποτελεί επίσης, η αξιοποίηση των ήδη κατεχόμενων από τους εκπαιδευόμενους γνώση. Αυτό επιδιώκεται ώστε αυτή να συνδεθεί με το αντικείμενο της εκάστοτε διδασκαλίας, ώστε να ενεργοποιηθεί η παρελθούσα γνώση με σκοπό να διερευνηθούν όλες οι πλευρές του εξεταζόμενου θέματος.

Οι ανθρωπιστικές θεωρίες έχουν ως εκφραστές τους Abraham Maslow και Carl Rogers. Οι θεωρίες αυτές έχουν ως επίκεντρο της ανάλυσής τους τον άνθρωπο και ως εκ τούτου θεωρούν πως η μαθησιακή διαδικασία είναι σημαντική στο βαθμό που αναπτύσσει και την προσωπικότητα του ατόμου. Θεωρούν πως ο άνθρωπος, ως επίκεντρο, λαμβάνει αποφάσεις συνειδητές απαλλαγμένος από ενστικτώδεις αντιδράσεις στα εξωτερικά ερεθίσματα. Θεωρείται ως αυτόβουλος, έτοιμος να επιλέξει πως θα εξελιχθεί, τί δρόμο θα

ακολουθήσει καθώς και πως θα επηρεάσει το περιβάλλον του, αξιοποιώντας την ληφθείσα γνώση με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Απώτερος σκοπός είναι η προσωπική ανάπτυξη και ολοκλήρωση, στα πλαίσια μιας εγνωσμένης στοχοθεσίας. Ο εκπαιδευτής έχει διαφορετικό ρόλο από τις προαναφερθείσες θεωρίες. Θεωρείται ως ένας σύμβουλος ο οποίος καθορίζει την μαθησιακή διαδικασία προκειμένου να κατευθύνει τον εκπαιδευόμενο προς την γνώση και δεν θεωρείται ως απλά ένας μεταδότης γνώσεων. Στόχος του είναι η υποκίνηση του εκπαιδευόμενου προκειμένου να συνειδητοποιήσει τις δυνατότητές του και να καταφέρει να φτάσει στο μέγιστο των αποδόσεων που δύναται να καταφέρει.

Τέλος, οι θεωρίες κοινωνικής μάθησης έχουν ως κύριο εκφραστή τον A. Bandura. Θεωρούν την μάθηση ως μια διαδραστική διαδικασία μεταξύ του ατόμου και της κοινωνίας. Το άτομο εμπλέκεται σε διάφορα περιβάλλοντα τα οποία προκαλούν το άτομο να τα κατανοήσει, να τα αναλύσει και να βγάλει συμπεράσματα για εκείνον και τον κόσμο. Ο καθένας επομένως αναλύει και κατανοεί τον κόσμο διαφορετικά. Η εφαρμογή των θεωριών κοινωνικής μάθησης γίνεται μέσω της εργασίας σε ομάδες. Δημιουργούνται με αυτό το τρόπο τεχνητά περιβάλλοντα, στα οποία οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να διαδράσουν ώστε να εκπαιδευτούν. Ρόλος του εκπαιδευτή λοιπόν είναι να ενθαρρύνει τους εκπαιδευόμενους στην αλληλεπίδραση μεταξύ τους ώστε να κατακτήσουν μόνοι τους την γνώση.

3.3 Στατιστικά για την έρευνα πάνω στο τομέα της Δια Βίου Μάθησης

Ερευνητικοί τομείς και αντικείμενα σε διεθνή περιοδικά			
Τομείς και αντικείμενα		Αριθμός αναφορών	%
1	Θεμελίωση του πεδίου	204	36.5
1.α	Επιστημολογική Συγκρότηση	76	13.6
1.β	Σχέση μη τυπικής και τυπικής εκπαίδευσης	26	4.7
1.γ	Εκπαίδευση και μάθηση ως συνεχές	47	8.4
1.δ	Θεωρίες μάθησης	55	9.8
2	Μακροεπίπεδο	260	46.5
2.α	Κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές διαστάσεις της εκπαίδευσης ενηλίκων	82	14.7
2.β	Ανάλυση θεσμών και πολιτικών	119	21.3
2.γ	Ιστορικά στοιχεία	13	2.3
2.δ	Χαρακτηριστικά ενηλίκων εκπαιδευομένων	13	2.3
2.ε	Κοινωνικό φύλο	33	5.9
3	Μέσο επίπεδο	62	11.1
3.α	Διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών	9	1.6
3.β	Συμμετοχή εκπαιδευομένων	30	5.4
3.γ	Σχεδιασμός προγραμμάτων	20	3.6
3.δ	Αξιολόγηση προγραμμάτων	3	0.5
4	Μίκρο επίπεδο	33	28

4.α	Εκπαιδευτικές μέθοδοι και τεχνικές	28	5.4
4.β	Δυναμική ομάδας	5	0.9
Σύνολο		559	100

Πηγή: Καραλής, 2008.

Ερευνητικοί τομείς και αντικείμενα (εκπαίδευση ενηλίκων)			
Τομείς και αντικείμενα		Αριθμός αναφορών	%
1	Θεμελίωση του πεδίου	43	38.7
1.α	Επιστημολογική Συγκρότηση	18	16.2
1.β	Σχέση μη τυπικής και τυπικής εκπαίδευσης	5	4.5
1.γ	Εκπαίδευση και μάθηση ως συνεχές	6	5.4
1.δ	Θεωρίες μάθησης	14	12.6
2	Μάκρο επίπεδο	26	23.4
2.α	Κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές διαστάσεις της εκπαίδευσης ενηλίκων	6	5.4
2.β	Ανάλυση θεσμών και πολιτικών	11	9.9
2.γ	Ιστορικά στοιχεία	3	2.7
2.δ	Χαρακτηριστικά ενηλίκων εκπαιδευομένων	5	4.5
2.ε	Κοινωνικό φύλο	1	0.9
3	Μέσο επίπεδο	23	20.7
3.α	Διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών	2	1.8
3.β	Συμμετοχή εκπαιδευομένων	5	4.5
3.γ	Σχεδιασμός προγραμμάτων	6	5.4

3.δ	Αξιολόγηση προγραμμάτων	10	9
4	Μικροεπίπεδο	19	17.1
4.α	Εκπαιδευτικές μέθοδοι και τεχνικές	14	12.6
4.β	Δυναμική ομάδας	5	4.5
Σύνολο		111	100

Πηγή: Vergidis and Vaikousi, 2015.

Κεφάλαιο τέταρτο

4.1 Τα Ευρωπαϊκά προγράμματα Δια Βίου Μάθησης: Ανάλυση προγραμμάτων

Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρησιμοποιεί τα προγράμματα Δια Βίου Μάθησης προκειμένου να στοχεύσει σε ένα μεγάλο κομμάτι πληθυσμού. Μέσω αυτών των προγραμμάτων υποστηρίζονται δράσεις ανταλλαγής, κινητικότητας και συνεργασίας ανάμεσα στα εκπαιδευτικά συστήματα.

Σύμφωνα με την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση: «*Στόχος του προγράμματος δράσης στον τομέα της διά βίου μάθησης 2007-13 είναι η ανάπτυξη και η ενίσχυση των ανταλλαγών, της συνεργασίας και της κινητικότητας, ώστε τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης να καταστούν παγκόσμιο σημείο αναφοράς ως προς την ποιότητα σύμφωνα με τη στρατηγική της Λισσαβόνας. Συμβάλλει έτσι στην ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προηγμένης κοινωνίας της γνώσης, με βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή.*» (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2006). Αυτός είναι ο γενικός στόχος που θέτει η Ένωση ενώ ακολουθούν κι άλλοι προκειμένου να πραγματοποιηθεί. Αφορούν στην:

- *«συμβολή στην ανάπτυξη ποιοτικής διά βίου μάθησης και στην προώθηση των υψηλών επιδόσεων, της καινοτομίας και της ευρωπαϊκής διάστασης στα εφαρμοζόμενα συστήματα και πρακτικές.*
- *στήριξη της πραγμάτωσης ευρωπαϊκού χώρου Δια Βίου Μάθησης.*
- *συνδρομή στη βελτίωση της ποιότητας, της ελκυστικότητας και της διαθεσιμότητας των ευκαιριών για διά βίου μάθηση.*
- *ενίσχυση της συμβολής της διά βίου μάθησης στην κοινωνική συνοχή, στην ενεργό άσκηση της ιδιότητας του πολίτη, στον διαπολιτισμικό διάλογο, στην ισότητα των φύλων και στην προσωπική ολοκλήρωση του ατόμου.*

- *συνδρομή στην προώθηση της δημιουργικότητας, της ανταγωνιστικότητας, της απασχολησιμότητας και της επιχειρηματικότητας.*
- *συμβολή στην αύξηση της συμμετοχής των ατόμων όλων των ηλικιών, περιλαμβανομένων των ατόμων με ειδικές ανάγκες και των μειονεκτουσών ομάδων.*
- *προώθηση της εκμάθησης γλωσσών και της γλωσσικής ποικιλομορφίας.*
- *υποστήριξη της ανάπτυξης των μέσων που προσφέρουν οι τεχνολογίες των πληροφοριών και των επικοινωνιών.*
- *ενίσχυση του ρόλου της διά βίου μάθησης στη συνειδητοποίηση της ιδιότητας του ευρωπαίου πολίτη με αναγνώριση των ευρωπαϊκών αξιών καθώς και της ανοχής και σεβασμού για άλλους λαούς και πολιτισμούς.*
- *προώθηση της συνεργασίας για τη διασφάλιση της ποιότητας σε όλους τους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.*
- *συμβολή στη βελτίωση της ποιότητας με την ενθάρρυνση της βέλτιστης χρήσης των αποτελεσμάτων, καινοτόμων προϊόντων και διαδικασιών καθώς και της ανταλλαγής καλών πρακτικών.» (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2006).*

Προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι στόχοι που αναφέρθηκαν προηγουμένως η Ένωση προβαίνει σε διάφορες σχετικές δράσεις. Οι δράσεις αυτές σχετίζονται με την κινητικότητα προσώπων ανάμεσα στα κράτη-μέλη της Ένωσης, εταιρικές σχέσεις, τα μονομερή, εθνικά ή πολυμερή σχέδια, ώστε να προωθηθεί η ενίσχυση της ποιότητας της εκπαίδευσης καθώς και της κατάρτισης. Ακόμη, αφορούν τα πολυμερή δίκτυα καθώς και τις μεταρρυθμίσεις για τις πολιτικές εκπαίδευσης με στόχο την προώθηση της Δια Βίου Μάθησης. Η Ένωση βοηθά τις δράσεις αυτές με τη παροχή χρηματοδότησης αλλά και με τη διοργάνωση διαφόρων εκδηλώσεων με στόχο την προώθηση των ενεργειών της. Τέλος, δίνεται και έμφαση στην παρακολούθηση και την αξιολόγηση των παραπάνω δράσεων.

Στις δράσεις αυτές δύνανται να συμμετέχουν μαθητές, φοιτητές, εκπαιδευόμενοι και ενήλικοι που συμμετέχουν στην Δια Βίου Μάθηση, καθώς και κάθε κατηγορία εκπαιδευτικού προσωπικού. Επιπλέον, συμμετέχουν άτομα από την αγορά εργασίας, επιχειρήσεις, κοινωνικοί εταίροι, ιδρύματα και οργανισμοί που είναι σχετικοί με την εκπαίδευση και τις σχετικές με αυτήν πολιτικές. Ερευνητικά κέντρα και φορείς προσανατολισμοί αποτελούν επίσης κατηγορίες που συμμετέχουν στις προαναφερθείσες δράσεις, ενώ τέλος συμμετέχουν μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί και οργανισμοί που σχετίζονται με τον εθελοντισμό.

Η διαχείριση των προγραμμάτων γίνεται από κοινού από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα αντίστοιχα γραφεία στα κράτη-μέλη. Στο πλαίσιο αυτό, τα κατά τόπους γραφεία μπορούν να καταλήξουν ως προς το πού μπορούν να δώσουν έμφαση προκειμένου να υπάρχει μέγιστη αποδοτικότητα των πόρων (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2006).

Το εν λόγω πρόγραμμα δράσης που αναλύεται διαχωρίζεται σε έξι προγράμματα. Τα τέσσερα από αυτά τα προγράμματα είναι τομεακά. Όλα στοχεύουν στην εξυπηρέτηση των στόχων που αναλύθηκαν προκειμένου να γίνει πράξη η Δια Βίου Μάθηση στην Ευρώπη.

Αρχικά, το πρόγραμμα **Comenius** σχετίζεται με την εκπαίδευση σε σχολικό και προσχολικό επίπεδο έως και το τέλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και με τα αντίστοιχα ιδρύματα και οργανισμούς που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη βαθμίδα εκπαίδευσης. Οι στόχοι του προγράμματος σχετίζονται με την ανάπτυξη της πολυπολιτισμικότητας και της κατανόησης της, καθώς και την ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων απαραίτητων για την βελτίωση του μέλλοντος των νέων. Το πρόγραμμα **Erasmus** αποτελεί το πιο γνωστό πρόγραμμα καθώς συμπεριλαμβάνει την κινητικότητα των φοιτητών ανάμεσα στα πανεπιστήμια των κρατών-μελών. Ως εκ τούτου, στοχεύει στην δημιουργία ενός ενιαίου χώρου εκπαίδευσης στην Ένωση μέσω της κινητικότητας και στην προώθηση της καινοτομίας.

Το πρόγραμμα **LeonardodaVinci** σχετίζεται με την ενίσχυση της εκπαίδευσης πέρα από το επίπεδο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι στόχοι του

προγράμματος είναι η κατάκτηση προσόντων για την προώθηση της προσωπικής εξέλιξης των ατόμων, η ενίσχυση της απασχολισιμότητας και την συμμετοχής στην αγορά εργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η προώθηση της καινοτομίας και της κινητικότητας. Το πρόγραμμα **Grundtvig** αφορά το σύνολο των μορφών εκπαίδευσης ενηλίκων. Συγκεκριμένα στοχεύει στην προώθηση της εκπαίδευσης στον γηρασμένο πληθυσμό και στην παροχή ευκαιριών εκπαίδευσης για τους ενηλίκους στην Ένωση. Το **Εγκάρσιο πρόγραμμα** αφορά δραστηριότητες που εκφεύγουν των τομεακών προγραμμάτων.

Οι βασικές δραστηριότητές του είναι η συνεργασία στον τομέα των πολιτικών της εκπαίδευσης καθώς και στην προώθηση της γλωσσομάθειας. Το πρόγραμμα στοχεύει στην προώθηση της συνεργασίας σε τομείς που καλύπτουν δύο ή παραπάνω τομεακά προγράμματα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς και στην ενίσχυση της ποιότητας και της διαφάνειας στα εκπαιδευτικά συστήματα στην Ένωση.

Τέλος, το πρόγραμμα **JeanMonnet** αφορά ζητήματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στον ακαδημαϊκό τομέα καθώς και την υποστήριξη δράσεων σχετικές με την ενίσχυση της εκπαίδευσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι ειδικοί στόχοι του προγράμματος είναι η προώθηση δραστηριοτήτων σχετικά με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και η υποστήριξη ιδρυμάτων και ενώσεων που ασχολούνται με αυτήν (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2006). Τα προγράμματα αυτά αποτελούν πλέον κομμάτι του Erasmus+ και δεν αποτελούν αυτοτελή προγράμματα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018).

Η δράση που αφορά την παρούσα εργασία σχετίζεται με το σχέδιο κινητικότητας για φοιτητές και το προσωπικό της ανωτάτης εκπαίδευσης, ακόμα περισσότερο όμως, για τους φοιτητές, και ιδιαίτερα για την πρακτική άσκηση στο εξωτερικό. Σύμφωνα με το πρόγραμμα Erasmus+ για τους φοιτητές, η κινητικότητα μπορεί να αφορά είτε την κινητικότητα φοιτητών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού, είτε το συνδυασμό αυτής της κινητικότητας με πρακτική άσκηση, είτε μονάχα την πρακτική άσκηση.

Ο συνδυασμός θεωρείται η ιδανική περίπτωση καθώς συνδέει τη μάθηση με την πρακτική εφαρμογή των γνώσεων σε πραγματικές συνθήκες.

Στις περιπτώσεις κινητικότητας σε πανεπιστήμια του εξωτερικού, αυτά θα πρέπει να είναι ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα, στο οποίο να έχει απονεμηθεί ο Χάρτης Erasmus για την Ανώτατη Εκπαίδευση. Σχετικά με την πρακτική άσκηση, επιλέξιμα είναι σχεδόν το σύνολο των διαθέσιμων επιλογών που έχει ένας φοιτητής από δημόσιο και ιδιωτικό φορέα, έως ινστιτούτα και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις. Η περίοδος του προγράμματος είναι από 3 έως 12 μήνες για την περίοδο φοίτησης και 2 έως 12 μήνες για την περίοδο πρακτικής άσκησης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018).

4.2 Η Δια Βίου Μάθηση στην Ευρώπη υπό το πρίσμα συγκεκριμένων θεωρητικών μοντέλων και προσεγγίσεων

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει εκ νέου αναφορά των μοντέλων Δια Βίου Μάθησης, καθώς και το πως αποτυπώνονται αυτά στα πλαίσια των ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Όπως προαναφέρθηκε η Πρόκου (2009) αναφέρει τρία μοντέλα Δια Βίου Μάθησης: το ιδεοτυπικό (εθελοντικό) μοντέλο, το μοντέλο της συνεργασίας μεταξύ κοινωνικών εταίρων και το κρατικιστικό μοντέλο. Σχετικά με το ιδεοτυπικό μοντέλο, αυτό μπορεί να εντοπιστεί στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς δίνει έμφαση στην ευθύνη των ίδιων των ενηλίκων για την περαιτέρω μάθησή τους. Συνδυαζόμενη από κυβερνητική βοήθεια, εν προκειμένω ευρωπαϊκή, οι ενήλικοι ενθαρρύνονται στην ένταξή τους σε προγράμματα Δια Βίου Μάθησης προκειμένου να ενισχύσουν τις δεξιότητες και τις γνώσεις τους.

Το μοντέλο συνεργασίας μεταξύ των κοινωνικών εταίρων τονίζει την ατομικότητα ως χαρακτηριστικό στο δρόμο προς την μάθηση. Αντίθετα, η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει έμφαση στη διάδραση, την ενεργό συμμετοχή και στα προγράμματα που έχουν ως βασικό στοιχείο τη συμμετοχή πολλών παραγόντων στην διαδικασία μάθησης. Ως εκ τούτου, το μοντέλο αυτό δεν δύναται να συμπίπτει πλήρως με το ιδεώδες της ευρωπαϊκής Δια Βίου Μάθησης. Το τρίτο μοντέλο είναι το κρατικιστικό. Χαρακτηριστικό είναι πως η λήψη των αποφάσεων γίνεται από την κυβέρνηση, εδώ από τα ευρωπαϊκά όργανα, ενώ υπάρχει και καθορισμένο έννομο σύστημα για την διαχείριση της Δια Βίου Μάθησης. Τα στοιχεία αυτά εντοπίζονται στα πλαίσια των ευρωπαϊκών

προγραμμάτων καθώς η διαχείριση αυτών και των σχετικών πόρων γίνεται αυστηρά από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ τα πλαίσια δράσης καθορίζονται από το εκάστοτε πρόγραμμα που αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο με σαφή και καθορισμένο τρόπο.

4.3 Το Ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων για την Δια Βίου Μάθηση

Προκειμένου να μπορέσει να υπάρξει ένας κοινός τόπος αναφοράς σχετικά με τα εκπαιδευτικά συστήματα και τα προσόντα ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες, δημιουργήθηκε το ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων. Λειτουργεί σαν ένα είδος κοινά αποδεκτής μετάφρασης προσόντων. Οι βασικοί στόχοι είναι να προωθηθεί η κινητικότητα ανάμεσα στα κράτη-μέλη και να ενισχυθεί και να διευκολυνθεί η Δια Βίου Μάθηση. Το εν λόγω πλαίσιο υιοθετήθηκε το 2008 με την πλήρη εφαρμογή του να βρίσκεται από το 2012 και έπειτα. Το ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων στοχεύει στη συσχέτιση των προσόντων διαφορετικών χωρών, υπό ένα ευρωπαϊκό, σε διαφορετικά επίπεδα, από το σχολικό επίπεδο έως και το διδακτορικό επίπεδο.

Πίνακας 3: Ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων για τη Δια Βίου Μάθηση

		Γνώση
		Στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού πλαισίου προσόντων, η γνώση περιγράφεται ως θεωρητική ή/και πραγματολογική
Επίπεδο 1	Τα μαθησιακά αποτελέσματα που σχετίζονται με το Επίπεδο 1 είναι:	<ul style="list-style-type: none"> • βασικές γενικές γνώσεις
Επίπεδο 2	Τα μαθησιακά αποτελέσματα που σχετίζονται με το Επίπεδο 2 είναι:	<ul style="list-style-type: none"> • βασικές πραγματολογικές γνώσεις ενός πεδίου εργασίας ή σπουδών
Επίπεδο 3	Τα μαθησιακά αποτελέσματα που σχετίζονται με το Επίπεδο 3 είναι:	<ul style="list-style-type: none"> • γνώση αρχών, διαδικασιών και

		γενικών εννοιών ενός πεδίου εργασίας ή σπουδών
Επίπεδο 4	Τα μαθησιακά αποτελέσματα που σχετίζονται με το Επίπεδο 4 είναι:	<ul style="list-style-type: none"> πραγματολογική και θεωρητική γνώση σε ευρύτερα πλαίσια ενός πεδίου εργασίας ή σπουδών
Επίπεδο 5	Τα μαθησιακά αποτελέσματα που σχετίζονται με το Επίπεδο 5 είναι:	<ul style="list-style-type: none"> ολοκληρωμένες, εξειδικευμένες, πραγματολογικές και θεωρητικές γνώσεις σχετικά με ένα πεδίο εργασίας ή σπουδών συνδυαστικά με την συνειδητοποίηση των ορίων που θέτει αυτή η γνώση
Επίπεδο 6	Τα μαθησιακά αποτελέσματα που σχετίζονται με το Επίπεδο 6 είναι:	<ul style="list-style-type: none"> προηγμένη γνώση ενός πεδίου εργασίας ή σπουδών, που περιλαμβάνει μια κριτική αντίληψη των θεωριών και των αρχών που τις διέπουν
Επίπεδο 7	Τα μαθησιακά αποτελέσματα που σχετίζονται με το Επίπεδο 7 είναι:	<ul style="list-style-type: none"> πολύ εξειδικευμένες γνώσεις σχετικά με ένα τομέα εργασίας ή σπουδών.

		<p>Σχετίζεται με την διεξαγωγή έρευνας.</p> <ul style="list-style-type: none"> • κριτική αξιολόγηση των γνώσεων ανάμεσα σε διαφορετικά πεδία γνώσεων
Επίπεδο 8	Τα μαθησιακά αποτελέσματα που σχετίζονται με το Επίπεδο 8 είναι:	<ul style="list-style-type: none"> • γνώση στο ανώτερο επίπεδο ενός τομέα εργασίας ή σπουδών

Πηγή: EuropeanCommission, 2008.

Το Ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων για την Δια Βίου Μάθηση σημαίνει μια σειρά πλεονεκτημάτων για τους πολίτες και την Ένωση γενικότερα. Αρχικά, ενισχύεται η κινητικότητα των μαθητευομένων και των εργαζομένων. Δίνεται η δυνατότητα για μεγαλύτερη πρόσβαση και συμμετοχή σε προγράμματα Δια Βίου Μάθησης. Ακόμη, η προωθείται η εργασιακή εμπειρία καθώς δίνονται περισσότερες ευκαιρίες σε άτομα ανά την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τέλος, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση: *«το Ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων για την Δια Βίου Μάθηση είναι ένα φιλόδοξο και εκτεταμένο μέσο που έχει επιπτώσεις στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, στην αγορά εργασίας, στη βιομηχανία, στο εμπόριο και στους πολίτες.»* (EuropeanCommission, 2008).

4.4 Κοινωνικές, οικονομικές και εκπαιδευτικές προεκτάσεις της εκπαίδευσης ενηλίκων

Η Δια Βίου Μάθηση αποτελεί σημαντικό παράγοντα σε μια κοινωνία καθώς κινητοποιεί ένα μέρος του πληθυσμού προκειμένου να το καταστήσει περισσότερο ενεργό. Ως εκ τούτου, προκύπτουν πολλαπλά οφέλη και προεκτάσεις, κοινωνικής, οικονομικής και εκπαιδευτικής φύσεως.

Σχετικά με τις κοινωνικές προεκτάσεις, οφέλη δεν προκύπτουν μονάχα για τους εκπαιδευόμενους, αλλά και για την κοινωνία στην οποία αυτοί συμμετέχουν και δρουν ως ενεργοί πολίτες. Η εκπαίδευση ενηλίκων θεωρείται θετική για αυτούς καθώς είναι ένα δείγμα ικανότητας να παίρνει κανείς τα πράγματα στα χέρια του. Συσχετίζεται επίσης με καλύτερα επίπεδα υγείας, υψηλότερα επίπεδα κοινωνικής συμμετοχής και μεγαλύτερη ανθεκτικότητα στις δυσκολίες της ζωής (Cooper, 2000). Ακόμη, οι συμμετέχοντες στην Δια Βίου Μάθηση ενισχύουν τα επίπεδα αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησής τους, καθώς και την ικανότητά τους να δημιουργούν δίκτυα ανθρώπων για να τους υποστηρίζουν. Το τελευταίο είναι ιδιαίτερα σημαντικό, αφού αποδεικνύει την κοινωνική προέκταση της Δια Βίου Μάθησης. Δηλαδή, δίνει τη δυνατότητα στους ανθρώπους να ξεφύγουν από κοινωνικές δυσκολίες και να γίνουν ενεργό κομμάτι της. Θεωρείται επίσης, ότι η διαδικασία της μάθησης έχει θετικές συνέπειες στην ψυχολογία των ανθρώπων. Συγκεκριμένα, μία βρετανική έρευνα κατέδειξε ότι 9 στους 10 ανθρώπους που συμμετείχαν σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων, ανέφεραν θετικά συναισθήματα και γενικότερα καλύτερη ψυχολογική κατάσταση (Aldridge&Lavender, 2000). Η συμμετοχή σε προγράμματα Δια Βίου Μάθησης ενισχύει το κοινωνικό κεφάλαιο, ενισχύοντας τις δεξιότητες της κοινωνίας, δημιουργώντας κοινωνικά δίκτυα και προωθώντας κοινά αποδεκτές συμπεριφορές από τους πολίτες (Schuller κ.ά., 2004).

Η Δια Βίου Μάθηση έχει ως στόχο να δώσει επιπλέον εφόδια στους πολίτες ή να δώσει τα βασικά σε άλλους που δεν τα έλαβαν νωρίτερα. Η εκπαίδευση και οι γνώσεις που προκύπτουν από αυτήν συσχετίζεται με την οικονομική δραστηριότητα στο βαθμό που οι εργαζόμενοι που συμμετέχουν

στη Δια Βίου Μάθηση προσθέτουν προστιθέμενη αξία στη παραγωγική διαδικασία ή γενικότερα σε όποιο επάγγελμα συμμετέχουν. Γενικότερα, η Δια Βίου Μάθηση έχει άμεσα αποτελέσματα στα εισοδήματα, στην ικανότητα κάποιου να βρει δουλειά (employability) καθώς και στην γενικότερη οικονομία (Aspin κ.ά., 2012).

Τέλος, σχετικά με τις εκπαιδευτικές προεκτάσεις της Δια Βίου Μάθησης και της εκπαίδευσης ενηλίκων αυτές σχετίζονται με την ένταξη τους στο εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς και τις συνέπειες που έχουν στην μαθησιακή διαδικασία. Η Δια Βίου Μάθηση και η εκπαίδευση ενηλίκων αποτελούν οι ίδιες προεκτάσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Οι ενήλικι που λαμβάνουν μέρος σε προγράμματα Δια Βίου Μάθησης ενθαρρύνονται να έχουν πιο ενεργή συμμετοχή στην διαδικασία μάθησης καθώς και να συνεχίζουν την εκπαίδευσή τους. Η εκπαίδευση ενηλίκων έχει ως προέκταση της, την ένταξη ορισμένων ανθρώπων στην μαθησιακή διαδικασία με συνέπεια κάποιοι από αυτούς να συνεχίζουν περαιτέρω εκπαίδευση. Αυτό δίνει ώθηση στην μάθηση και προσθέτει επιπλέον συμμετέχοντες στο εκπαιδευτικό σύστημα (Aspin κ.ά., 2012).

4.5 Πρακτικές και πολιτικές για την ενσωμάτωση των προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης

Η ενσωμάτωση των προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης διαφέρει από χώρα σε χώρα λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες τις. Ακόμη, και κάθε στόχος της Δια Βίου Μάθησης απαιτεί διαφορετικό τρόπο δράσης και πρωτοβουλιών προκειμένου να πραγματοποιηθεί και να φανούν τα αντίστοιχα αποτελέσματα.

Αρχικά, η Δια Βίου Μάθηση απαιτεί φορείς οι οποίοι θα κοινωνήσουν την ύπαρξή της, καθώς και θα φέρουν εις πέρας το έργο αυτό. Ως εκ τούτου, δημιουργούνται περιφερειακοί ή και τοπικοί φορείς/κέντρα προκειμένου να εμπλακούν με τις τοπικές κοινωνίες. Αυτή η αποκεντροποίηση φέρνει πιο κοντά τους πολίτες με τις δυνατότητες που προσφέρονται. Επιπλέον, όπου εντοπίζεται η «ομάδα-στόχος» σε μία κοινωνία είναι ευκολότερο να γίνουν οι κατάλληλες ενέργειες προκειμένου να ενταχθεί αυτή στο κοινωνικό σύνολο με τη βοήθεια

της Δια Βίου Μάθησης. Οι «ομάδες-στόχοι» της Δια Βίου Μάθησης αποτελούν συνήθως τους ανέργους, τους μεγάλους σε ηλικία ανθρώπους καθώς και αυτούς που δεν έχουν λάβει τα απαραίτητα για την κοινωνική τους ένταξη προσόντα. Πρακτικές που σχετίζονται με τη βοήθεια των εν λόγω ομάδων είναι η ανάλυση των αναγκών τους, η επιτήρησή τους, παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών, κατάρτισή τους καθώς και διασφάλιση της επιστροφής τους στην αγορά εργασίας (Eurydice/Cedefop, 2001)

Υπάρχουν δύο βασικές πρακτικές οι οποίες καθιστούν την Δια Βίου Μάθηση ιδιαίτερα σημαντική για ένα κομμάτι του πληθυσμού. Η πρώτη αφορά την λειτουργία σχολικών μονάδων πέρα από τις κανονικές ώρες λειτουργίας τους. Αυτό δίνει τη δυνατότητα σε εκείνους που το επιθυμούν, να επανεναταχθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία προκειμένου να λάβουν τα απαραίτητα προσόντα (π.χ. απολυτήριο λυκείου).

Η δεύτερη αφορά στον χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αποτελεί πλέον πρακτική από τα περισσότερα πανεπιστήμια η παροχή προγραμμάτων είτε από απόσταση είτε στη λογική της μερικής απασχόλησης (part-time) προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες όσων δεν μπόρεσαν υπό τις συνηθισμένες συνθήκες να εμπλακούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, το φινλανδικό εκπαιδευτικό σύστημα, προβαίνει σε τέτοιες ενέργειες προκειμένου να ενισχύσει τις μαθησιακές ευκαιρίες των ενηλίκων και να διαφυλάξει την ισότητα σε όρους πρόσβασης στην εκπαίδευση (Nyyssölä/Hämäläinen, 2001).

Η Δια Βίου Μάθηση ενσωματώνεται με διαφορετικό τρόπο από τόπο σε τόπο προκειμένου να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της κάθε κοινωνίας. Επομένως, δεν υπάρχει ομοιόμορφος τρόπος δράσης ως προς το συγκεκριμένο τομέα εκπαίδευσης, αλλά ένα σύνολο διαφορετικών προσεγγίσεων και πρακτικών.

4.6 Στατιστικά για τα ευρωπαϊκά προγράμματα Δια Βίου Μάθησης

Πίνακας 4: Συμμετοχή ενηλίκων στην εκπαίδευση

Συμμετοχή ενηλίκων στην εκπαίδευση, 2012-2015 (%)								
	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015
	Συνολικός Πληθυσμός (Ηλικίες 25-64)		Ηλικίες 25-64		Άνεργοι (Ηλικίες 25-64)		Χαμηλής εξειδίκευσης-εκπαίδευσης (Ηλικίες 25-64)	
Ευρωπαϊκή Ένωση	9.2	10.7	4.5	6.0	9.4	9.5	3.9	4.3
Ελλάδα	3.3	3.3	0.7	0.5	3.3	2.7	0.4	0.4

Πηγή: European Commission, 2016.

Δέσμευση για διανομή ποσών ανά τομέα (2016)						
	Εκπαίδευση	Νέοι	Jean Monnet	Αθλητισμός	Διεθνής Συνεργασία	Άλλα
%	67	9	2	2	13	7

Πηγή: European Commission, 2016.

Πίνακας 5: Η κινητικότητα των φοιτητών σε αριθμούς το 2013-2014

Η κινητικότητα των φοιτητών σε αριθμούς το 2013-2014			
	Τύπος κινητικότητας		Σύνολο
	Σπουδές	Θέσεις πρακτικής	Κινητικότητα Φοιτητών
Συνολικός αριθμός φοιτητών Erasmus	212208	60289	272497
Μέσο επίδομα ΕΕ (ευρώ)	255	367	274
Μέση διάρκεια (μήνες)	6.2	4.4	5.8
Αριθμός επιχορηγήσεων σε φοιτητές με ειδικές ανάγκες	331	70	401
Χώρες με την μεγαλύτερη «εξαγωγή» φοιτητών (σε απόλυτους αριθμούς)	Ισπανία, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Τουρκία	Γαλλία, Ισπανία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία	Ισπανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο
Χώρες με την μεγαλύτερη «εξαγωγή» φοιτητών (ως	Λουξεμβούργο, Λιχτενστάιν, Ισπανία, Λιθουανία, Τσεχία	Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Λιχτενστάιν, Σλοβενία	Λουξεμβούργο, Λιχτενστάιν, Λετονία, Λιθουανία, Ισπανία

ποσοστό του φοιτητικού πληθυσμού)			
Κορυφαίοι προορισμοί	Ισπανία, Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία	Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία	Ισπανία, Γερμανία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία
Επίπεδο Σπουδών (% , μερίδιο)	Προπτυχιακό 70% Μεταπτυχιακό 28% Διδακτορικό 1% Short-cycle 1%	Προπτυχιακό 56% Μεταπτυχιακό 31% Διδακτορικό 3% Short-cycle 11%	Προπτυχιακό 67% Μεταπτυχιακό 29% Διδακτορικό 1% Short-Cycle 3%
Μέση ηλικία συμμετεχόντων (έτη)	23.4	23.9	23.5
Αριθμός πανεπιστημίων που «εξάγουν» φοιτητές	2407	2829	3456
Ισορροπία φύλων (% , γυναικών)	60.2%	61.6%	60.5%

Πηγή: European Commission, 2015.

Πίνακας 6: Δραστηριότητες Jean Monnet 2016

Δραστηριότητες Jean Monnet 2016									
Δραστηριότητες Jean Monnet	Projects			Συνολική επιχορήγηση		Συμμετέχοντες		Οργανισμοί	
	Λήφθηκαν	Απονεμήθηκαν	Σχεδιασθηκαν	Projects που απονεμήθηκαν	Projects που σχεδιασθηκαν	Σε project που απονεμήθηκαν	Σε project που σχεδιασθηκαν	Σε project που απονεμήθηκαν	Σε project που σχεδιασθηκαν
Jean Monnet Έδρες	165	64	64	2736840	2727293	75264	75264	64	64
Jean Monnet Κέντρα Αριστείας	68	26	26	2549755	2549755	44018	44018	26	26
Jean Monnet Associations	23	8	8	383510	383510	3128	3128	8	8
Jean Monnet Institutions	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jean Monnet Network	61	14	14	4113690	4113690	28616	28616	93	93
Jean Monnet Informa	213	57	57	3042535	3027027	49419	49419	57	57

tion Project									
Υποσύνολο για το 2016	1034	270	269	15291845	15233422	285045	284208	349	348
Επιχορηγήσεις σε λειτουργία	7	7	7	29297338	29297338	-	-	7	7
ΣΥΝΟΛΟ για τις δραστηριότητες JeanMonnet 2016	1041	277	276	44589183	44530760	285045	284208	356	355

Πηγή: European Commission, 2016.

Σχετικά με το πρόγραμμα Erasmus, ο συνολικός προϋπολογισμός είναι 14.7 δισεκατομμύρια ευρώ για την περίοδο 2014-2020. Επιπλέον 1.68 δισεκατομμύρια ευρώ σχετίζονται με την χρηματοδότηση προγραμμάτων με τρίτες χώρες εκτός ΕΕ. Οι συνολικές ευκαιρίες κινητικότητας θα αφορούν περίπου 4 εκατομμύρια ανθρώπους, με τα 2 να αφορούν την ανώτερη εκπαίδευση. Εκτός αυτού, περίπου 800.000 ανθρώπων που δουλεύουν ως προσωπικό θα έχουν ευκαιρίες κινητικότητας. Για δράσεις νεότητας και εθελοντισμού υπολογίζονται 500.00 θέσεις κινητικότητας. Ακόμη, δίνονται δάνεια προκειμένου να δοθούν δυνατότητες μεταπτυχιακών σπουδών σε όσους το έχουν ανάγκη. Επιπλέον, προβλέπονται οι συνδέσεις σχολικών μονάδων με στόχο ανταλλαγές και διάδραση ανάμεσα σε σχολεία διαφορετικών χωρών (Europa, 2018).

Κεφάλαιο πέμπτο

5.1 Η συμβολή της Δια Βίου Μάθησης στην καλλιέργεια νέων επαγγελματικών δεξιοτήτων

Η Δια Βίου Μάθηση είναι κρίσιμης σημασίας για την ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων. Αποτελεί λύση για το κομμάτι του πληθυσμού που δεν έλαβε τις δεξιότητες σε παλαιότερο χρόνο αλλά και για αυτούς που επιθυμούν να καλλιεργούν συνέχεια νέες δεξιότητες για την προσωπική και επαγγελματική τους ανάπτυξη.

Οι βασικές δεξιότητες, καθώς και η καλλιέργεια νέων, αποτελούν αναγκαιότητα προκειμένου οι πολίτες να είναι ενεργοί και να δύνανται να συμμετέχουν στην κοινωνία, αλλά και την αγορά εργασίας. Οι βασικές δεξιότητες, όπως νοούνται σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, είναι: οι γνώσεις για τις τεχνολογίες καθώς και η γνώση ξένων γλωσσών. Σε διάφορες χώρες αυτές οι δεξιότητες δύνανται να αντιστοιχίζονται με τα αντίστοιχα Εθνικά Πλαίσια Προσόντων. Έχοντας ως δεδομένο ότι οι προηγούμενες δεξιότητες δεν αποκτώνται από όλους, η Δια Βίου Μάθηση στοχεύει μέσα από προγράμματα να δώσει μια νέα ευκαιρία σε ανθρώπους να αναπτύξουν αυτές τις δεξιότητες. Μπορεί να μην είναι απτές επαγγελματικές δεξιότητες, αποτελούν όμως την βάση προκειμένου να ενταχθεί κανείς στο κοινωνικό στίβο. Οι γνώσεις σε επίπεδο τεχνολογίας δεν είναι αυτονόητες και για άτομα που έχουν ολοκληρώσει την μέση εκπαίδευση, επομένως δίνεται η δυνατότητα, μέσω της Δια Βίου Μάθησης, προκειμένου και αυτοί να καταφέρουν να αναπτύξουν τεχνολογικές δεξιότητες προκειμένου να καταστούν περισσότερο ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας (Γραφείο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, 2016).

Στα πλαίσια προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης μπορούν να καλλιεργηθούν και να αναπτυχθούν μια πληθώρα διαφορετικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων, προκειμένου να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής των ανθρώπων. Οι δεξιότητες αυτές συμπεριλαμβάνουν αρχικά την επικοινωνία, δεξιότητα σημαντική για την κοινωνική ένταξη καθώς βοηθάει το άτομο να κατανοεί τους

γύρω του και να μπορεί να επικοινωνήσει πιο αποτελεσματικά. Ακόμη, η οργανωτικότητα αποτελεί δεξιότητα με εφαρμογή στους χώρους εργασίας καθώς αποτελεί αναγκαιότητα για τον σαφή καθορισμό αρμοδιοτήτων.

Ο συμμετέχων στην Δια Βίου Μάθηση που θα βελτιωθεί στην οργανωτικότητα λοιπόν, δύναται να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητά του. Ακόμη, προγράμματα Δια Βίου Μάθησης στοχεύουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής για τους συμμετέχοντες. Σε αυτές τις δεξιότητες συμπεριλαμβάνονται βασικές δεξιότητες της καθημερινότητας με μεγάλη σημασία. Όπως παραδείγματος χάριν, η εμπιστοσύνη, η δυνατότητα λήψης αποφάσεων, η αυτοπεποίθηση καθώς και η ικανότητα να διατηρούμε την ασφάλεια και την υγεία μας. Επιπλέον δεξιότητα που καλείται να αναπτύξει η Δια Βίου Μάθηση είναι η επίλυση προβλημάτων.

Η δεξιότητα αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς προβλήματα παρουσιάζονται σε όλους τους χώρους κοινωνικής δράσης, από το σπίτι μας μέχρι τον χώρο εργασίας. Η δυνατότητα αντιμετώπισης και επίλυσης επομένως, αποτελεί κρίσιμης σημασίας προκειμένου να μπορεί ένας άνθρωπος να επιλύει καταστάσεις που αντιμετωπίζει. Τέλος, αναφέρεται η δεξιότητα της ομαδικότητας. Αποτελεί μια δεξιότητα που μας δίνει την δυνατότητα να συνεργαζόμαστε με άλλους με αποτελεσματικό τρόπο προκειμένου μέσα από τη συλλογική δράση να παράγεται ένα καλύτερο αποτέλεσμα. Η συγκεκριμένη δεξιότητα ζητείται όλο και περισσότερο από την αγορά εργασίας. Αυτό καθιστά την ομαδικότητα σημαντική δεξιότητα να έχει κανείς (Γραφείο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, 2016).

Τα όσα έχουν λεχθεί μέχρι τώρα αποτυπώνονται σε ψήφισμα του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης το οποίο μεταξύ άλλων υποστηρίζει ότι: «η Δια Βίου Μάθηση πρέπει να καλύπτει την εκπαίδευση από την προσχολική ηλικία έως την περίοδο μετά τη συνταξιοδότηση, καθώς και όλο το φάσμα των επίσημων, των ανεπίσημων και των άτυπων μορφών μάθησης. Ως Δια Βίου Μάθηση νοείται κάθε δραστηριότητα που αναλαμβάνεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής, με στόχο τη βελτίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων σε μια προοπτική ατομικής ανάπτυξης, συνδεδεμένη με την απασχόληση» (2002, C163/1).

Ως εκ τούτων, είναι κρίσιμης σημασίας η αναγνώριση των αναγκών εκπαίδευσης ανάλογα με την ηλικία και τις ανάγκες προκειμένου οι δράσεις να είναι όσο πιο στοχευμένες γίνεται και να μεταφέρονται οι αναγκαίες δεξιότητες στους συμμετέχοντες στα προγράμματα. Ακόμη, τα προγράμματα που παρέχουν τις δεξιότητες που έχουν αναφερθεί είναι αναγκαίο να έχουν σύνδεση με την αγορά εργασίας και τις ανάγκες της. Αυτό είναι καλό να συμβαίνει διότι από τη μία θα είναι ευκολότερο για τους συμμετέχοντες να βρεθούν εντός της αγοράς εργασίας, από την άλλη και για την κοινωνία γενικότερα καθώς τα προγράμματα θα έχουν αντίκτυπο στην οικονομική δραστηριότητα.

Βέβαια, οι ενδιαφερόμενες κοινωνικές ομάδες για τις οποίες τα προγράμματα λαμβάνουν χώρα, θα πρέπει να κινητοποιηθούν ώστε να συμμετέχουν σε αυτά και να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους. Εξίσου σημαντική είναι και η άρση των δυσκολιών συμμετοχής στα προγράμματα Δια Βίου Μάθησης προκειμένου να είναι προσβάσιμα σε όσους τα έχουν πραγματική ανάγκη. (Γραφείο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, 2016).

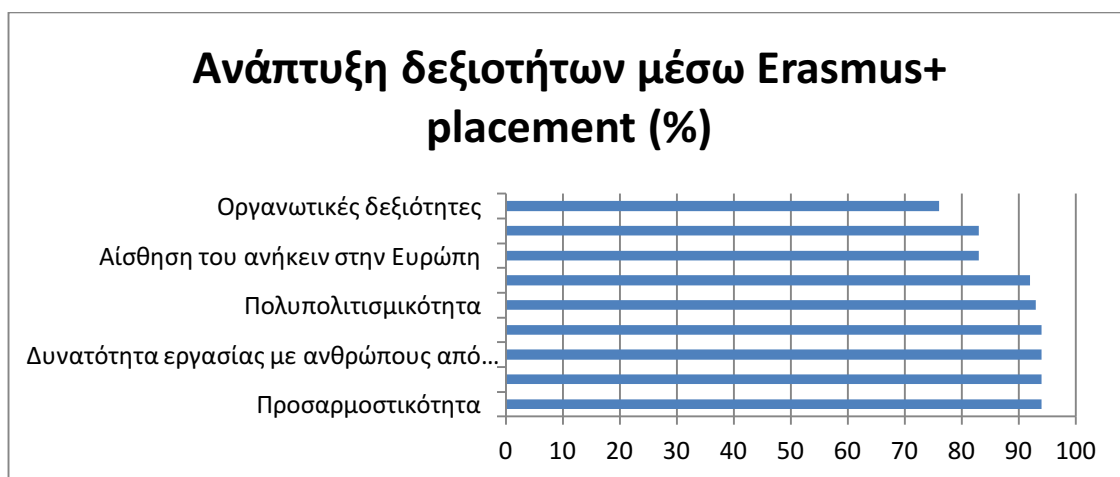
Η παράθεση του πίνακα που ακολουθεί αποδεικνύει το πως οι δεξιότητες που έχουν αναφερθεί είναι σημαντικές για την ένταξη του ατόμου στην κοινωνία, άρα και πως συμβάλλει η Δια Βίου Μάθηση στην κοινωνική ένταξη, μέσω της ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων.

Πίνακας 7: Τυπολογία τρόπων ατομικής προσαρμογής

Τυπολογία τρόπων ατομικής προσαρμογής		
Τρόπος προσαρμογής	Πολιτισμικοί στόχοι	Θεσμοθετημένα μέσα
1. Συμμόρφωση	+	+
2. Καινοτομία	+	-
3. Τυπολατρία	-	+
4. Περιορισμοποίηση	-	-
5. Εξέγερση	+ -	+ -
(+)		
Αποδοχή		
(-)		
Απόρριψη		
(+/-) Απόρριψη των κυρίαρχων αξιών και αντικατάσταση με νέες αξίες		

Πηγή: Merton, 1968 και Hughes and Kroehler, 2007.

Η συμμετοχή σε προγράμματα πρακτικής άσκησης στο εξωτερικό μέσω του Erasmus+ μπορεί να αποδειχθεί μια διαδικασία με πολλαπλά οφέλη για το άτομο, την ανάπτυξή του και το μέλλον του. Η ύπαρξη πρακτικής άσκησης στο εξωτερικό στο βιογραφικό ενός ατόμου το καθιστά πιο ανταγωνιστικό. Θεωρείται ότι η έκθεση σε ένα διεθνές περιβάλλον έχει καταστήσει το άτομο ανοιχτό σε νέες ιδέες μάθησης και εργασίας καθώς και ότι δύναται να εργαστεί με άτομα από διαφορετικές χώρες και κουλτούρες. Ακόμη, αναπτύσσονται τα λεγόμενα “softskills” όπως η αυτοπεποίθηση, η ανεκτικότητα σε καινούργιες ιδέες, άτομα και καταστάσεις, η πολυπολιτισμικότητα και η κατανόηση ανθρώπων από άλλες κουλτούρες, η κινητροδότηση του ατόμου, η ευελιξία (EuropeanCommission, 2014).

Πηγή: EuropeanCommission, 2014

5.2 Δια Βίου Μάθηση και συνεχής εκπαίδευση: Η Δια Βίου Μάθηση υπό το πρίσμα της θεωρίας της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης

Πριν γίνει η σύνδεση της Δια Βίου Μάθησης με την συνεχιζόμενη εκπαίδευση, χρήζουν αναφοράς ορισμένα χαρακτηριστικά –παραδοχές της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, προκειμένου να τεθούν τα θεωρητικά θεμέλιά της. Ως βασικοί όροι της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης θεωρούνται η «ζωή», η «διάρκεια» και η «εκπαίδευση». Η εκπαίδευση δεν παύει με την ολοκλήρωση της τυπικής εκπαίδευσης, αντιθέτως, αποτελεί μια συνεχιζόμενη διαδικασία για την ενίσχυση των προσόντων του ατόμου. Ωστόσο, η συνεχιζόμενη εκπαίδευση δεν εντοπίζεται μονάχα στην εκπαίδευση μετά την τυπική, αλλά προσπαθεί να καλύψει το σύνολο των εκπαιδευτικών βαθμίδων. Με την ίδια λογική, δεν προσπαθεί να καλύψει μόνον ένα τύπο εκπαίδευσης, αλλά και τις τυπικές, μη τυπικές και άτυπες μορφές εκπαίδευσης.

Θεωρείται σημαντικός ο ρόλος της οικογένειας και της κοινότητας όσον αφορά την δραστηριοποίηση των ατόμων στην Δια Βίου Μάθηση και την συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση σκοπεύει να κινητοποιήσει όσο το μεγαλύτερο μερίδιο του πληθυσμού προκειμένου να ενταχθεί στην διαδικασία της εκπαίδευσης και της μάθησης. Ακριβώς επειδή, η συνεχιζόμενη εκπαίδευση καλείται να ανταποκριθεί σε διάφορες ηλικιακές ομάδες με διαφορετικές ανάγκες, οι τρόποι και οι μέθοδοι διδασκαλίας ποικίλλουν, προκειμένου να προσαρμοστούν στις εκάστοτε ανάγκες των εκπαιδευομένων. Επομένως, συμμετοχή έχουν και εξωγενείς παράγοντες, από οργανισμούς μέχρι την διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων εκτός της τυπικής διαδικασίας.

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση αποτελεί επιλογή του ατόμου και για αυτό το λόγο θεωρείται ότι συνεισφέρει στην ελευθερία και τη δημιουργικότητα του ατόμου, με σημαντικό αντίκτυπο στην κοινωνία. Οι διαστάσεις της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης είναι η γενική και η επαγγελματική. Η πρώτη σχετίζεται με την γενικότερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, μέσω της Δια Βίου Μάθησης, ενώ η δεύτερη αφορά την εκμάθηση δεξιοτήτων που θα αποτελέσουν εφόδια για την επαγγελματική πορεία του συμμετέχοντος στην

Δια Βίου Μάθηση. Λόγω αυτών, η συνεχιζόμενη εκπαίδευση θεωρείται ότι κατέχει μια σημαντική λειτουργία στα πλαίσια των εκπαιδευτικών συστημάτων. Υποστηρίζεται ότι διορθώνει τις ατέλειες τους, δηλαδή την επανεκπαίδευση όσων δεν έλαβαν τις απαραίτητες γνώσεις με τον συμβατικό τρόπο. Αναφέρονται τρεις συνιστώσες για την ύπαρξη της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, οι οποίες είναι η ευκαιρία, το κίνητρο και η εκπαίδευση. Η ευκαιρία σχετίζεται με την δυνατότητα των πιθανών συμμετεχόντων να έχουν τη ευκαιρία να επανενταχθούν σε προγράμματα Δια Βίου Μάθησης. Το κίνητρο σχετίζεται με την πραγματική θέληση των συμμετεχόντων να εμπλακούν στην μαθησιακή διαδικασία, ενώ τέλος, η εκπαιδευσιμότητα σχετίζεται το να είναι τα άτομα που συμμετέχουν δυνατόν να εκπαιδευτούν, εννοώντας τα προγράμματα να είναι κατάλληλα και για αυτούς, ώστε να μπορούν να επανενταχθούν ομαλά στην διαδικασία της μάθησης. Όλα τα παραπάνω στοχεύουν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των συμμετεχόντων. Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση στοχεύει δηλαδή, στο να δίνει ευκαιρίες σε κάθε άνθρωπο που επιδιώκει μέσα από την Δια Βίου Μάθηση να βελτιώσει τον εαυτό του, την ζωή του και να εμπλακεί πιο ενεργά στην κοινωνία που συμμετέχει (Ζαρίφης, 2014).

Για την καλύτερη κατανόηση της συσχέτισης των δύο όρων (Δια Βίου Μάθηση και συνεχιζόμενη εκπαίδευση), ιδιαίτερα σημαντική είναι η παράθεση των συνθετικών ορισμών τους (Ζαρίφης, 2014). Ο όρος Δια Βίου Μάθηση αναφέρεται σε *«κάτι το οποίο θεωρητικά προσδιορίζεται ως εκείνη η διαδικασία μέσω της οποίας κάποιος άνθρωπος αποκτά γνώσεις και δεξιότητες σε όλη τη διάρκεια της ζωής του με σκοπό να διατηρήσει αλλά και να βελτιώσει την επαγγελματική, ακαδημαϊκή, κοινωνική και προσωπική του ανάπτυξη»*. Ο όρος συνεχιζόμενη εκπαίδευση αφορά *«το σύνολο των στόπμα σχεδιασμένων εκπαιδευτικών πρακτικών έξω όμως από το τυπικά οργανωμένο σχολικό περιβάλλον που στοχεύουν στη μάθηση όλων των γνωστών δεξιοτήτων και όλων των γνωστικών περιοχών με τη χρήση όλων των δυνατών εκπαιδευτικών μεθόδων με γενικό σκοπό τη δυνατότητα ανάπτυξης και διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού. Περιλαμβάνει όλες τις γνωστές εκπαιδευτικές διαδικασίες –τυπικές, μη τυπικές, άτυπες, κατά συνθήκη τυπικές- στις οποίες παιδιά, νέοι και ενήλικες εμπλέκονται σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους»*.

Ως εκ τούτων, η συνεχιζόμενη εκπαίδευση μπορεί να νοηθεί ως το εργαλείο της Δια Βίου Μάθησης. Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση καλεί το σύνολο των ηλικιακών ομάδων να συμμετέχουν σε μία πληθώρα εκπαιδευτικών διαδικασιών όλων των τύπων. Επομένως, συμβάλλει στην πραγμάτωση της Δια Βίου Μάθησης, καθώς δίνει πραγματική υπόσταση στο θεωρητικό πλαίσιο της Δια Βίου Μάθησης και την καθιστά πραγματική έννοια μέσω των διαδικασιών που εμπερικλείει.

5.3 Εννοιολογικός προσδιορισμός της επαγγελματικής ανάπτυξης

Η επαγγελματική ανάπτυξη σχετίζεται με έναν πολύ συγκεκριμένο τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας, αυτόν του επαγγέλματος. Η επαγγελματική ανάπτυξη λοιπόν, αφορά την βελτίωση των δεξιοτήτων, ικανοτήτων και γνώσεων του ατόμου σχετικά με οτιδήποτε αφορά την ανάπτυξη των επαγγελματικών του δυνατοτήτων. Η επαγγελματική ανάπτυξη λαμβάνει χώρα σε μία πληθώρα επαγγελμάτων. Οι λόγοι μπορεί να είναι καθαρά βιοποριστικοί, καθώς πολλά επαγγέλματα απαιτούν συνεχώς επικαιροποίηση των γνώσεων τους, ή μπορεί απλά να αποτελεί ιδιοτελή θέληση του ατόμου να βελτιωθεί στον επαγγελματικό τομέα. Η επαγγελματική ανάπτυξη μπορεί να συμβαίνει με συντεταγμένο τρόπο, όπως για παράδειγμα μέσω ενός σεμιναρίου ή ενός συνεδρίου. Επίσης, μπορεί να λαμβάνει χώρα και μέσω μια ανεπίσημης συζήτησης μεταξύ συναδέλφων ή και μέσω του προσωπικού χρόνου που ξοδεύεται στη μελέτη του τομέα του εργαζομένου από τον ίδιο.

Προκειμένου να κατανοηθεί καλύτερα η επαγγελματική ανάπτυξη, ο Ingvarson (2005) προέβη σε μια ανάλυση των χαρακτηριστικών που προωθούν ένα περιβάλλον επαγγελματικής ανάπτυξης. Αρχικά, αναφέρει το χαρακτηριστικό της εξουσίας. Το χαρακτηριστικό αυτό σχετίζεται με την κυβέρνηση και τους φορείς οι οποίοι φέρουν εις πέρας τα διάφορα προγράμματα με στόχο την επαγγελματική ανάπτυξη των συμμετεχόντων. Το χαρακτηριστικό της γνώσης σχετίζεται με την στοχοθεσία ενός συστήματος επαγγελματικής ανάπτυξης. Σημασία έχει το πως η γνώση αυτή θα βοηθήσει τους συμμετέχοντες να βελτιωθούν στην επαγγελματική τους ζωή με τις νέες γνώσεις και δυνατότητες που θα κατακτήσουν.

Το χαρακτηριστικό των κινήτρων σχετίζεται με το ίδιο το άτομο το οποίο επιθυμεί την επαγγελματική του ανάπτυξη. Δηλαδή, πως επιτυγχάνεται η κινητροδότηση των ατόμων μέσω των ωφελειών που θα παράσχουν οι νέες γνώσεις, άρα και η επαγγελματική ανάπτυξη. Τέλος, το χαρακτηριστικό της παροχής αφορά στο ποιος είναι ο φορέας των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την επαγγελματική ανάπτυξη. Αφορά δηλαδή, το σύνολο των διαδικαστικών ζητημάτων σχετικά με το ποιος φέρνει εις πέρας την όλη διαδικασία των προγραμμάτων επαγγελματικής ανάπτυξης.

Οι τρόποι επαγγελματικής ανάπτυξης ποικίλλουν. Η διοργάνωση ομαδικών συναντήσεων (teameetings) ενδέχεται να καταστεί εποικοδομητική για την επαγγελματική ανάπτυξη των ατόμων καθώς μπορεί σε αυτά να διοργανώνονται εταιρικά μαθήματα, να επιλύονται προβλήματα με καινοτόμο τρόπο και να βελτιώνεται η απόδοση των εργαζομένων. Δημοφιλή είναι πλέον τα διαδικτυακά μαθήματα (onlinecourses), πληθώρα αυτών βρίσκεται δωρεάν στο διαδίκτυο και κανείς μπορεί να διαλέξει ανάμεσα σε μεγάλη θεματολογία ανάλογα με τις ανάγκες του.

Η συμμετοχή σε σεμινάρια τύπου workshop αποτελεί μια συνήθη μέθοδο ενίσχυσης των επαγγελματικών δεξιοτήτων, όπως επίσης και η συμμετοχή σε συνέδρια και σεμινάρια. Αυτά συνήθως διαθέτουν συγκεκριμένη θεματολογία πάνω σε ένα ζήτημα του τομέα τους, δίνοντας τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να εμβαθύνουν σε αυτό και να αποκτήσουν επιπλέον γνώσεις. Τέλος, η πλέον συμβατική μέθοδος επαγγελματικής ανάπτυξης δεν είναι άλλη από την συμμετοχή σε πανεπιστημιακή εκπαίδευση, είτε σε πλήρη προγράμματα, είτε σε επιμέρους ακαδημαϊκά μαθήματα (courses). Η συμμετοχή αυτή δίνει στους σπουδαστές τη δυνατότητα να διδαχθούν πράγματα που αφορούν τον τομέα τους από τους πλέον ειδικούς και να εμπλουτίσουν τις γνώσεις και τους ορίζοντές τους (HayesMizell, 2010).

5.4 Αντιλήψεις ατόμων για την συμβολή των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης στην επαγγελματική τους ανάπτυξη

Πίνακας 8: Ανάπτυξη δεξιοτήτων και χαρακτηριστικών προσωπικότητας μέσω προγραμμάτων Erasmus. Αντιλήψεις συμμετεχόντων

Ανάπτυξη δεξιοτήτων και χαρακτηριστικών προσωπικότητας μέσω προγραμμάτων Erasmus. Αντιλήψεις συμμετεχόντων		
Πως η παραμονή στο εξωτερικό αλλάζει/βελτιώνει τις δεξιότητες και τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας των σπουδαστών;	Σπουδές	Πρακτική Άσκηση
Συμφωνώ/μάλλον συμφωνώ	%	%
Αυτοπεποίθηση	95	95
Περιέργεια	94	95
Έλλειψη φόβου για καινούργιες καταστάσεις/μέλλον	91	92
Πνευματική ηρεμία	89	90
Αποφασιστικότητα	80	83
Διάθεση για ζωή/ενέργεια	59	59

Πηγή: European Commission, 2014

Πίνακας 9: Σημαντικότητα των δεξιοτήτων για την εύρεση δουλειάς. Αντιλήψεις συμμετεχόντων σε δράσεις Erasmus

Σημαντικότητα των δεξιοτήτων για την εύρεση δουλειάς. Αντιλήψεις συμμετεχόντων σε δράσεις Erasmus		
Πόσο σημαντικές ήταν οι ακόλουθες δεξιότητες για τον εργοδότη σας, στην πρόσληψη σας στην πρώτη σας δουλειά μετά την αποφοίτηση;	Σπουδές	Πρακτική Άσκηση
Πολύ σημαντικές/σημαντικές	%	%
Δεξιότητες Επικοινωνίας	91	92
Δυνατότητα προσαρμογής σε νέες καταστάσεις	89	91
Αναλυτικές και problem-solving ικανότητες	85	84
Δεξιότητες team-working	85	88
Οργανωτικές δεξιότητες	82	82
Γνώση ξένων γλωσσών	77	76
Δεξιότητες γραπτού λόγου	78	76
Κριτική ικανότητα	76	73
Ικανότητα λήψης αποφάσεων	74	76
Τομεακές δεξιότητες	73	75
Δυνατότητα αλληλεπίδρασης και εργασίας με ανθρώπους από άλλα υπόβαθρα και πολιτισμούς	72	76
Δεξιότητες χρήσης υπολογιστή	71	65
Πολυπολιτισμικότητα	65	67
Εμπειρία στο εξωτερικό (σπουδές/εργασία)	66	70

Γνώση των κοινωνικοοικονομικών καταστάσεων της χώρας που βρίσκεται η εταιρεία	56	54
Καινοτομία και επιχειρηματικές δεξιότητες	55	59
Γνώση αριθμών (μαθηματικά)	53	51

Πηγή: European Commission, 2014

Κεφάλαιο έκτο

6.1 Ορισμός μεθοδολογίας έρευνας

Η έρευνα καταπιάνεται από ένα προβληματισμό και καλείται να δώσει απάντηση στο αντίστοιχο ερευνητικό πρόβλημα που προκύπτει. Αυτός που διεξάγει την έρευνα σχεδιάζει το τρόπο διεξαγωγής της έρευνάς του, δηλαδή την μεθοδολογία που θα ακολουθήσει σε συνάρτηση με το ερευνητικό πρόβλημα. Σημαντικό παράγοντα για τη διαμόρφωση της μεθοδολογίας αποτελεί το πεδίο στο οποίο εντάσσεται το ερευνητικό πρόβλημα. Η μεθοδολογία έρευνας σχετίζεται με τις τεχνικές λεπτομέρειες την ερευνητικής διαδικασίας που θα ακολουθήσει ο ερευνητής, οι οποίες σχετίζονται από την προσέγγιση του θέματος –προβλήματος, μέχρι τα μέσα και τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν για τη διαγωγή της.

Η μεθοδολογία έρευνας καλείται να κατανοήσει την επιστημονική ερευνητική διαδικασία με τρόπο που θα απαντώνται τα ερωτήματα του πώς θα σχεδιαστεί και πώς θα πραγματοποιηθεί η έρευνα και οι αντίστοιχες διαδικασίες. Προκειμένου να σχεδιαστεί και να τεθεί εις πέρας η έρευνα πρέπει να ληφθούν υπόψη ορισμένα στοιχεία. Αρχικά, πρέπει να οριστεί το ερευνητικό ερώτημα –πρόβλημα και η μεθοδολογία έρευνας.

Πρέπει να αναζητηθεί η αντίστοιχη βιβλιογραφία, η οποία οφείλει να είναι έγκυρη και αξιόπιστη, αλλά και να καταγραφούν οι περιορισμοί που τυχόν να είναι πιθανοί κατά τη διεξαγωγή της έρευνας. Η στοχοθεσία της έρευνας οφείλεται να είναι σαφής καθώς και τα αποτελέσματα που επιδιώκονται. Η έρευνα πρέπει να ορίσει προτεραιότητες και τα ερευνητικά ερωτήματα που καλούνται να απαντηθούν. Ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας είναι θεμιτό να λαμβάνονται υπόψη. Τέλος, γίνεται ανάλυση των δεδομένων της έρευνας προκειμένου να οδηγηθεί ο ερευνητής στην συγγραφή της έρευνάς του (Δημητρόπουλος, 2004).

6.2 Η μεθοδολογία της παρούσας έρευνας

Η παρούσα έρευνα αφορά ποιοτική έρευνα σε ένα δείγμα 10 σπουδαστών (N=10) τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που έχουν συμμετάσχει στο πρόγραμμα Erasmus+. Η ποιοτική έρευνα είναι μια μέθοδος που χρησιμοποιείται σε μια πληθώρα ακαδημαϊκών τομέων αλλά και σε μη ακαδημαϊκά περιβάλλοντα (π.χ. ανάλυση αγοράς). Σκοπεύει στο να βρει σε ερωτήματα όπως το «γιατί» και το «πώς» και είναι περισσότερο δημοφιλής σαν τρόπος διεξαγωγής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες.

Η ποιοτική έρευνα ακολουθεί ορισμένα στάδια, προκειμένου να φτάσει στα συμπεράσματα –αποτελέσματά της. Αρχικά, πρέπει να προσδιοριστεί το θέμα της έρευνας. Στη συνέχεια, γίνεται βιβλιογραφική ανασκόπηση με σκοπό την εύρεση των κατάλληλων στοιχείων για το εξεταζόμενο θέμα. Ακολουθεί η σύνθεση των ερευνητικών ερωτημάτων, της ίδιας της έρευνας καθώς και του τρόπου που θα συλλεχθούν τα δεδομένα, ενώ εντοπίζονται οι τομείς που σχετίζονται με την έρευνα και το ρόλο του ερευνητή στην ερευνητική διαδικασία. Ύστερα, εντοπίζονται οι πηγές πληροφόρησης, όπως για παράδειγμα ποιοι θα συμμετέχουν στην έρευνα με ερωτηματολόγιο, όπως συμβαίνει στη παρούσα έρευνα. Αναπτύσσονται σχέσεις συνεργασίας με τους συμμετέχοντες και διεξάγεται η έρευνα προκειμένου να συλλεχθούν τα απαραίτητα στοιχεία. Στη συνέχεια αναλύονται τα δεδομένα προκειμένου να γίνει μια συνολική καταγραφή και αποτίμησή τους. Τέλος, εκθέτονται αποτελέσματα και δημιουργείται μια υπόθεση για περαιτέρω έρευνα (Cohen, Manion&Morrison, 2011).

Η ποιοτική έρευνα έχει ορισμένα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα ως προς την διεξαγωγή της. Αρχικά, σχετικά με τα πλεονεκτήματα, ένα τέτοιο είναι το γεγονός ότι τα αντικείμενα της έρευνας μπορούν να αξιολογηθούν με μεγαλύτερη λεπτομέρεια, ενώ η ίδια η έρευνα μπορεί να οριστεί βάσει των υπάρχοντων στοιχείων και δεδομένων. Η ποιοτική έρευνα είναι μία μέθοδος χωρίς να έχει πάντα ένα τέλος (open-ended process) κάτι που δίνει τη δυνατότητα

για συνεχιζόμενη έρευνα πυροδοτώντας τη δημιουργικότητα για περαιτέρω ερευνητική διαδικασία. Τα μικρά δείγματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν (όπως στη παρούσα έρευνα) προκειμένου να μειωθούν τα κόστη. Τέλος, οι επεξηγήσεις συμπεριφορών είναι δυνατή μέσω της ποιοτικής έρευνας. Αντιθέτως, υπάρχουν και ορισμένα μειονεκτήματα. Η ποιότητα των δεδομένων είναι αρκετά υποκειμενική καθώς υπόκειται στις απόψεις και αντιλήψεις ατόμων. Η ανάλυση των δεδομένων είναι χρονοβόρα και δύσκολο να παρουσιαστεί καθώς η σύνθεση των αποτελεσμάτων δεν είναι τόσο εύκολη όσο της ποσοτικής έρευνας που ασχολείται με την ανάλυση σαφώς καθορισμένων αριθμών. Η υποκειμενικότητα του ερευνητή στην ανάλυση των δεδομένων ενδεχομένως να είναι ένα πρόβλημα, ενώ η ποιότητα των δεδομένων μέσω της ποιοτικής έρευνας δεν είναι πάντα αποδεκτή (Patton, 2015).

6.3 Τεχνική ποιοτικής έρευνας

Η τεχνική ποιοτικής έρευνας που ακολουθεί η παρούσα έρευνα είναι αυτή της συνέντευξης. Η συνέντευξη γίνεται προκειμένου να οργανωθεί μια προφορική επικοινωνία ώστε ο ερευνητής να συλλέξει στοιχεία και πληροφορίες στο αντικείμενο που τον απασχολεί. Η συνέντευξη πρέπει να έχει οργανωθεί πριν τις συνεντεύξεις προκειμένου να ακολουθεί μια συγκεκριμένη ροή ώστε να υπάρχουν αντίστοιχες απαντήσεις και να γίνεται ευκολότερη η σύνθεση των στοιχείων.

Στη παρούσα έρευνα η συνέντευξη ακολουθεί συγκεκριμένη δομή που χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά τα δημογραφικά στοιχεία του συμμετέχοντος στην συνέντευξη. Οι ερωτήσεις που καλούνται να απαντηθούν σχετίζονται από το φύλο και την ηλικία έως την εργασιακή θέση που κατέχεται από τον συμμετέχοντα και το αντικείμενο εργασίας του.

Το δεύτερο μέρος σχετίζεται με τις απόψεις και τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων. Οι συγκεκριμένες ερωτήσεις στοχεύουν στον να αποκομίσουν πληροφορίες από τους συμμετέχοντες σχετικά με την άποψή τους για την Δια Βίου Μάθηση και τα αντίστοιχα προγράμματα καθώς και το τι κέρδη αποκομίζει κανείς από αυτά και συγκεκριμένα από τη συμμετοχή του σε

πρακτική άσκηση στο εξωτερικό. Οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια της παρούσας έρευνας έγιναν πρόσωπο με πρόσωπο (Δημητρόπουλος, 2004).

6.4 Δείγμα και δειγματοληψία

Η παρούσα έρευνα, όπως ήδη αναφέρθηκε, αφορά ποιοτική έρευνα σε ένα δείγμα 10 σπουδαστών (N=10) τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι έχουν συμμετάσχει στο πρόγραμμα Erasmus+. Το συγκεκριμένο δείγμα αποτελεί στοχευμένο δείγμα καθότι επιλέχθηκε με τη μέθοδο της στοχευμένης δειγματοληψίας. Αυτή η δειγματοληψία ανήκει στις μεθόδους μη πιθανότητας και ορίζει ότι το δείγμα επιλέγεται βάσει των χαρακτηριστικών ενός πληθυσμού και του στόχου της μελέτης. Οι ερευνητές που ακολουθούν στοχευμένη δειγματοληψία πολλές φορές έχουν δυσκολία στο να προσεγγίσουν το δείγμα τους που πρέπει να τηρεί κάποια συγκεκριμένα κριτήρια. Το δείγμα της παρούσας μελέτης επιλέχθηκε με βάση τα χαρακτηριστικά της ηλικίας καθώς και της προηγούμενης συμμετοχής του στο πρόγραμμα. Το ότι το δείγμα τηρεί κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά είναι ένα πλεονέκτημα αυτής της μελέτης (Cohen, Manion&Morrison, 2011).

6.5 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων και περιεχομένου

Προκειμένου να αναλυθούν τα δεδομένα που συλλέγονται στα πλαίσια της έρευνας θα πρέπει να ακολουθηθούν ορισμένα βήματα. Αρχικά, τα δεδομένα πρέπει να διαβαστούν και να γίνουν οι αντίστοιχες σημειώσεις για συγκεκριμένες πληροφορίες. Στη συνέχεια, τα στοιχεία πρέπει να κατηγοριοποιηθούν ώστε να αρχίσει να γίνεται μια συστηματοποιημένη καταγραφή των ευρημάτων και να γίνει σαφές πώς θα γίνει η διάκριση αυτών των κατηγοριών. Ύστερα, γίνεται σύγκριση των διάφορων κατηγοριών προκειμένου να καταδειχθεί μια συνέχεια στην ανάλυση των δεδομένων, αλλιώς η διαδικασία πρέπει να ξεκινήσει από την αρχή. Στη συνέχεια, γίνεται λεπτομερής ανάλυση των στοιχείων που εμπεριέχονται σε κάθε κατηγορία, προκειμένου να γίνει εκ νέου διασφάλιση του ότι οι πληροφορίες έχουν

κατηγοριοποιηθεί όπως πρέπει, αλλιώς αλλαγές πρέπει να γίνουν ξανά. Η διαδικασία της ανάλυσης δεδομένων και περιεχομένου είναι μια κοπιώδης προσπάθεια που απαιτεί από τον ερευνητή να περάσει τα στοιχεία πολλές φορές προκειμένου να καταλήξει στη τελικό τρόπο παρουσίασης των στοιχείων (Elo&Kyngas, 2007).

6.6 Περιορισμοί και αδυναμίες έρευνας

Οι περιορισμοί και οι αδυναμίες της παρούσας έρευνας σχετίζονται με τη τεχνική της ποιοτικής έρευνας και του δείγματος που επιλέχθηκε. Σχετικά με την ποιοτική έρευνα οι περιορισμοί σχετίζονται με το γεγονός ότι η κατηγοριοποίηση των δεδομένων μπορεί να γίνει με ποικίλους τρόπους, αφήνοντας ανοιχτό το ενδεχόμενο για το εάν έχει γίνει η σωστή στην κάθε περίπτωση. Ακόμα, η υποκειμενικότητα των απαντήσεων δυσκολεύει την ανάλυση καθώς η διαφορετικότητα στην έκφραση των σκέψεων ποικίλλει από άτομο σε άτομο. Επιπλέον, η βασική αδυναμία σχετίζεται με το γεγονός ότι τα ευρήματα δεν μπορούν να αναχθούν σε ευρύτερους πληθυσμούς με τον ίδιο βαθμό βεβαιότητας που μπορούν οι ποσοτικές αναλύσεις. Στη παρούσα έρευνα, με δείγμα ευκολίας $N=10$, οι περιορισμοί και οι αδυναμίες που προκύπτουν σχετίζονται με τους παραπάνω προβληματισμούς (Atieno, 2013).

Επίσης, σε αυτό το σημείο είναι κρίσιμο να αναφερθούν κάποιες δυσκολίες που αντιμετωπίστηκαν αναφορικά με τη προσέγγιση του δείγματος. Αρχικά, το δείγμα ήταν δύσκολο να προσεγγιστεί. Επιπλέον, λόγω της απουσίας του ερευνητή από το πεδίο της έρευνας, το δείγμα έδωσε αρκετές απαντήσεις που δεν ήταν περιεκτικές. Αυτό δημιούργησε πρόβλημα στη δημιουργία των θεματικών ενοτήτων.

Κεφάλαιο έβδομο: Ανάλυση αποτελεσμάτων

Για τον σκοπό της παρούσας έρευνας διενεργήθηκαν συνεντεύξεις σε 8 διαφορετικά άτομα, τα οποία δραστηριοποιούνται σε διαφορετικούς χώρους και έχουν συμμετάσχει στο πρόγραμμα Erasmus+. Το φύλο, η ηλικία, η διάρκεια πρακτικής άσκησης, η χώρα δραστηριοποίησης και το αντικείμενο δραστηριοποίησης παρουσιάζονται στον πίνακα 10:

Πίνακας 10: Ταυτοποίηση υποκειμένων

Υποκείμενο	Φύλο	Ηλικία	Διάρκεια πρακτικής άσκησης	Χώρα πρακτικής άσκησης	Αντικείμενο δραστηριοποίησης
A1	Γυναίκα	24	9 μήνες	Πορτογαλία	Τέχνες
A2	Γυναίκα	21	5 μήνες	Πορτογαλία	Αγγλική γλώσσα και φιλολογία
A3	Άνδρας	24	3 μήνες	Ελλάδα	Παρασκευή και εμπορία μαρμάρων
A4	Γυναίκα	24	4 μήνες	Κύπρος	ΜΚΟ (μετανάστες, πρόσφυγες, θύματα trafficking και ρατσιστικών επιθέσεων)
A5	Γυναίκα	31	2 μήνες	Αγγλία	Ηλεκτρονικό Εμπόριο
A6	Άντρας	28	3 μήνες	Γερμανία	Social media marketing
A7	Άντρας	22	6 μήνες	Τουρκία	Εκπαίδευση
A8	Γυναίκα	25	4,5 μήνες	Τσεχία	Human Resources management
A9	Άντρας	23	5 μήνες	Ισπανία	Marketing management
A10	Γυναίκα	25	3 μήνες	Γερμανία	Τεχνικός υπολογιστών

Όπως γίνεται φανερό και από τον παραπάνω πίνακα τα άτομα που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις, δεν αναφέρονται με τα ονοματεπώνυμά τους αλλά κωδικοποιημένα με A1, A2 κ.ο.κ.

Οι ηλικίες των συμμετεχόντων κυμαίνονται από 21-31 ετών, ενώ 6 από τους 10 συμμετέχοντες ήταν γυναίκες.

Οι χώρες στις οποίες έκαναν την πρακτική τους άσκηση οι συμμετέχοντες ήταν η Πορτογαλία, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Αγγλία, η Γερμανία, η Τουρκία, η Ισπανία και η Τσεχία.

Επιπλέον, οι συμμετέχοντες δραστηριοποιούνται σε εκ διαμέτρου διαφορετικούς κλάδους, ωστόσο οι περισσότεροι σχετίζονταν με τον κλάδο των επιχειρήσεων (humanresources, socialmediamarketing, ηλεκτρονικό εμπόριο).

Από τις απαντήσεις που έδωσαν οι συμμετέχοντες στην συνέντευξη προέκυψαν τα ακόλουθα μοτίβα:

Πίνακας 11: Μοτίβα

Δια Βίου Μάθηση είναι η συνεχής μόρφωση, που ξεκινάει από την νηπιακή ηλικία και φτάνει μέχρι το τέλος της ζωής του.
Η Δια Βίου Μάθηση είναι απαραίτητη γιατί σε κρατάει συνεχώς ενημερωμένο και σε κάνει πιο ανταγωνιστικό.
Η συμμετοχή στο πρόγραμμα βοηθάει στην επαγγελματική εξέλιξη των συμμετεχόντων.
Μέσα από το πρόγραμμα έρχεσαι σε επαφή με νέους πολιτισμούς και κουλτούρες και αποκτάς ευχέρεια στην χρήση της αγγλικής γλώσσας.
Η παραμονή σε μια άλλη χώρα μέσω του προγράμματος κάνει το άτομο πιο προσαρμοστικό στις αλλαγές.
Μέσω του προγράμματος αποκτάει κανείς επικοινωνιακές δεξιότητες, αλληλεπιδρά με άλλα άτομα και μαθαίνει να συμβιώνει με αυτά.
Βοηθά στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, που είναι σημαντικές για την αγορά εργασίας
Οι συμμετέχοντες αποκτούν σημαντικές εμπειρίες που είναι πολύτιμες για την επαγγελματική τους πορεία.
Οι συμμετέχοντες μέσα από αυτά τα προγράμματα είχαν την δυνατότητα να πάρουν πρωτοβουλίες και να αναπτύξουν νέες ιδέες
Είδαν διάφορες θεωρίες να εφαρμόζονται στην πράξη
Το περιβάλλον εργασίας ήταν πολύ προσιτό.
Η προσαρμογή στον χώρο εργασίας και στον τόπο διαμονής ήταν πολύ εύκολη
Μέσα από το πρόγραμμα είχαν την ευκαιρία να έρθουν αντιμέτωποι με ποικίλες καταστάσεις τόσο στον χώρο εργασίας όσο και στον πανεπιστημιακό χώρο.

Μέσα από την ανάλυση των απαντήσεων των συνεντεύξεων αναδεικνύεται η συμβολή των προγραμμάτων του ErasmusPlus στην ανάπτυξη και εξέλιξη των νέων. Ειδικότερα, οι νέοι που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις έχουν αποκτήσει εμπειρία στο ErasmusPlus είτε μέσω φοίτησής τους σε ξένα πανεπιστήμια είτε μέσω της ολιγόμηνης απασχόλησής τους σε επιχειρήσεις του εξωτερικού. Το δείγμα το οποίο συμμετείχε αποτελείται από άτομα, που προέρχονται από διαφορετικούς χώρους. Ενδεικτικά αναφέρουμε την εκπαίδευση και διάφορα τμήματα, που αφορούν την διοίκηση επιχειρήσεων, όπως είναι το τμήμα “HumanResourcesManagement” και το “Socialmediamarketing”. Στην πλειοψηφία τους οι συνεντευξιαζόμενοι δήλωσαν ότι με την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα ErasmusPlus τους δόθηκε η ευκαιρία να αποκτήσουν μια ευχέρεια στην χρήση της αγγλικής γλώσσας, λόγω της παραμονής σε άλλες χώρες της Ευρώπης.

Ενδεικτικά οι συμμετέχοντες ανέφεραν:

«Σίγουρα βοήθησε στην καλλιέργεια νέων δεξιοτήτων, όπως στην ενίσχυση της αβίαστης χρήσης της αγγλικής γλώσσας και της επίτευξης κατανόησης και συνεννόησης με άτομα που δεν μιλούν την ίδια γλώσσα»

«Την ικανότητα να συνεννοούμαι και να αντιλαμβάνομαι με όλους και να μου γίνονται οικείες όλες οι κουλτούρες συνήθειες κτλ.»

Όπως μπορεί να εντοπιστεί από τον πίνακα που παρουσιάζονται τα μοτίβα, οι συνεντευξιαζόμενοι τονίζουν ότι η συμμετοχή το πρόγραμμα ErasmusPlus συνέβαλλε τόσο στην επαγγελματική ανάπτυξη, όσο και στην προσωπική ανάπτυξη των συμμετεχόντων.

Για την καλύτερη ανάλυση των απαντήσεων, τα μοτίβα κατηγοριοποιήθηκαν σε 2 πίνακες, σχηματίζοντας δυο άξονες ανάλυσης. Στον πρώτο πίνακα παρουσιάζονται οι απαντήσεις που σχετίζονται με την συμβολή του προγράμματος στην προσωπική ανάπτυξη των συμμετεχόντων και στον δεύτερο πίνακα οι απαντήσεις που σχετίζονται με την επαγγελματική ανάπτυξη των τελευταίων.

Πίνακας 12: Προσωπική ανάπτυξη

Προσωπική ανάπτυξη	Έννοιες που συνδέονται με την προσωπική ανάπτυξη των συμμετεχόντων
1.	Συνεχής μόρφωση
2.	Θέληση εξέλιξης και εύρεσης «νέων» δρόμων
3.	Απόκτηση γνώσεων και εμπειριών
4.	Καλλιέργεια αισθήματος αυτοπεποίθησης
5.	Αύξηση κοινωνικότητας
6.	Επαφή με νέους πολιτισμούς και κουλτούρες
7.	Απαλλαγή από στερεότυπα και προκαταλήψεις
8.	Απόκτηση αισθήματος ανεξαρτησίας
9.	Ανάπτυξη συναισθηματικής νοημοσύνης
10.	Ανάπτυξη διαίσθησης
11.	Βελτίωση ικανότητας προσαρμογής σε νέες καταστάσεις και χώρους.

Οι συμμετέχοντες στη συνέντευξη έδωσαν ποικίλες απαντήσεις και τόνισαν τα θετικά στοιχεία, που μπορεί να προσφέρει το πρόγραμμα ErasmusPlus στην προσωπική ανάπτυξη του κάθε ατόμου ξεχωριστά.

Πολλοί από τους συνεντευξιζόμενους έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην Δια Βίου Μάθηση, που αποτελεί το σημαντικότερο σημείο της ιδεολογίας του ErasmusPlus. Ειδικότερα, ως Δια Βίου Μάθηση όρισαν την διαρκή μόρφωση, που ξεκινά από την νηπιακή ηλικία και σταματάει όταν τελειώσει και η ζωή του ατόμου.

Ενδεικτικά, ο Α6 αναφέρει ότι Δια Βίου Μάθηση είναι:

«Είναι μια μακροχρόνια διαδικασία που ξεκινάει από την γέννηση του ανθρώπου και συνεχίζει σε όλη τη διάρκεια της ζωής του. Ο όρος αυτός καλύπτει όλα τα είδη, τύπους και επίπεδα της εκπαίδευσης, τυπικής και μη τυπικής.»

Τα ίδια αναφέρει και ο Α5:

«Η Δια Βίου Μάθηση είναι η συνεχιζόμενη μάθηση. Η μάθηση που δε σταματάει ποτέ. Δίνει τη δυνατότητα στο άτομο να εξελίσσεται συνεχώς και να αποκτάει νέες γνώσεις και δεξιότητες. Η Δια Βίου Μάθηση βοηθάει τόσο στην επαγγελματική εξέλιξη όσο και στη προσωπική ανάπτυξη.»

Παράλληλα, σημαντικό απόκτημα του προγράμματος ErasmusPlus είναι η ανάπτυξη της εσωτερικής ανάγκης για συνεχή εξέλιξη και διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την απάντηση του Α1, ο οποίος συνδέει την θέληση για εξέλιξη με την Δια Βίου Μάθηση:

«Η Δια Βίου Μάθηση είναι η συνεχής θέληση για εξέλιξη και εύρεση γνώσης και νέων “δρόμων”».

Παράλληλα, στις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν δεν ήταν λίγοι αυτοί που επισήμαναν ότι μέσα από το πρόγραμμα ErasmusPlus απέκτησαν πολλές νέες γνώσεις και εμπειρίες, είτε συμμετείχαν στο πρόγραμμα ως φοιτητές σε ξένα πανεπιστήμια είτε ως ασκούμενοι σε επιχειρήσεις ευρωπαϊκών χωρών. Αυτός ο ισχυρισμός επιβεβαιώνεται από την απάντηση που έδωσε ο Α2 στην οποία τόνισε ότι η Δια Βίου Μάθηση και η συλλογή εμπειριών και νέων γνώσεων συνδέονται:

«Προσωπικά, θεωρώ ότι η Δια Βίου Μάθηση περιλαμβάνει και τις γνώσεις που έχεις συλλέξει από τα σχολικά έτη, τα έτη του πανεπιστημίου αλλά και σε συνδυασμό με τις γνώσεις και τις εμπειρίες που συλλέγεις στο κοινωνικό περιβάλλον, στο εργασιακό περιβάλλον και εν γένει στην καθημερινότητα.»

Επιπρόσθετα, η αύξηση της κοινωνικότητας και του αισθήματος της ανεξαρτησίας, το οποίο οι συνεντευξιζόμενοι θεώρησαν απαραίτητο να συμπεριλάβουν στις απαντήσεις τους. Και αυτό γιατί με την παραμονή τους σε μία ξένη χώρα και με την επικοινωνία με τόσα πολλά άτομα κλήθηκαν να «δοκιμάσουν» τα όρια της κοινωνικότητας και της προσαρμοστικότητας, κάτι το οποίο εν τέλει τους έκανε πιο ανεξάρτητους.

Ενδεικτικά ο Α1 επιβεβαιώνει τα παραπάνω αναφέροντας ότι:

«Μέσω της φοίτησης μου ως Erasmus έμαθα να είμαι ευέλικτη και να προσαρμόζομαι σε καινούριες συνθήκες.»

Ενώ ο Α5 επισήμανε:

«Η πρακτική άσκηση με βοήθησε να αποκτήσω αυτοπεποίθηση αλλά και μου έδωσε γνώσεις για να ξεκινήσω τη δική μου εταιρεία. Επειδή απασχολιόμουν στην εξυπηρέτηση πελατών της εταιρείας απέκτησα εμπειρία στη διαχείριση παραπόνων που την αξιοποιώ και τώρα.»

Επιπρόσθετα όπως είναι λογικό πολλοί έθιξαν στη συνέντευξη την επαφή που είχαν με καινούριους πολιτισμούς και κουλτούρες κάτι που τους βοήθησε να απαλλαχθούν από στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Η απάντηση του Α4 επιβεβαιώνει τον παραπάνω ισχυρισμό:

«Δουλεύοντας σε μια ΜΚΟ, σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα για 3 μήνες θεωρώ ότι αποκόμισα πολλά θετικά στοιχεία σε σχέση με την κοινωνία και τα προβλήματα της. Πρώτα από όλα αισθάνομαι πλέον πιο ευαισθητοποιημένη στα σημερινά φλέγοντα κοινωνικά ζητήματα. Επιπλέον, νιώθω μεγαλύτερη συμπόνια και κατανόηση για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες. Τέλος, πιστεύω πως γυρίζοντας πίσω στην Ελλάδα έχω απαλλαγεί από ορισμένες προκαταλήψεις και στερεότυπα (κυρίως για φυλές τη Ασίας) και είμαι πιο ανεκτική και προσιτή προς αυτούς τους ανθρώπους.»

Η επαφή και συνεργασία με νέα άτομα αποτέλεσε το έναυσμα για πιο εντατική επικοινωνία των ατόμων μεταξύ τους κάτι που βοήθησε στην ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης κάποιων συμμετεχόντων. Δηλαδή στην κατανόηση του πως μπορεί να αισθάνεται κάποιο άλλο άτομο με το οποίο βρισκόμαστε στον ίδιο χώρο.

Ο ισχυρισμός αυτός παρουσιάζεται στην απάντηση του Α5:

«Έμαθα να συνεργάζομαι με ομάδες και να δουλεύω για την επίτευξη κοινών στόχων. Επίσης, έμαθα να κατανοώ τα συναισθήματα των άλλων στο εργασιακό περιβάλλον.»

Κατά την παραμονή τους σε χώρες της Ευρώπης είτε για σπουδές, είτε για πρακτική άσκηση, μπόρεσαν μέσα από διάφορα projects μέσα από το πανεπιστήμιο ή τον εργασιακό χώρο να πάρουν πρωτοβουλίες και να

αναπτύξουν την διαίσθησή τους, ώστε να πάρουν τις καλύτερες δυνατές αποφάσεις.

Ο Α10 αναφέρει πιο συγκεκριμένα:

«Κατά την φοίτηση μου, σε πανεπιστήμιο της Γερμανίας, κάναμε διάφορα projects μέσα από τα οποία ζητήθηκε η γνώμη μας και κυρίως η κρίση μας. Τα εν λόγω project ήταν αρκετά απαιτητικά και για αυτό αποτελούσαν πραγματικό challenge για μένα. Έτσι λοιπόν εκτός από τις γνώσεις μου ως τεχνικός υπολογιστών αναγκάστηκα να επιστρατεύσω την διαίσθησή μου για να καταλήξω στην καλύτερη δυνατή επιλογή.»

Παράλληλα, ο Α9 επισήμανε:

«Μέσα από την πρακτική άσκηση μου σε μεγάλη ευρωπαϊκή επιχείρηση στο τμήμα του Marketing δουλέψαμε πάνω σε εικονικά σενάρια (casestudy). Εκεί πέραν από τις γνώσεις, η διαίσθηση ήταν το δεύτερο «όπλο» μου για να βρω την λύση του casestudy.»

Τέλος, η ικανότητα γρήγορης προσαρμογής ήταν κάτι το οποίο ανέφεραν οι συνεντευξιαζόμενοι ως θετικό αποτέλεσμα της όλης εμπειρίας. Ο Α9 ανέφερε μάλιστα:

«Γενικά από όσο θυμάμαι τον εαυτό μου πάντα ήμουν ιδιαίτερα εσωστρεφής. Κατά την παραμονή μου στην Ισπανία, η επαφή και η επικοινωνία με ένα νέο κόσμο σε ένα εντελώς καινούριο περιβάλλον με έμαθε να προσαρμόζομαι πιο γρήγορα στις νέες συνθήκες.»

Στη συνέχεια της συνέντευξης οι συνεντευξιαζόμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν αν πιστεύουν ότι οι δεξιότητες που αποκόμισαν από τον πρόγραμμα ErasmusPlus βοήθησε ή αν πρόκειται να βοηθήσει στο μέλλον στην επαγγελματική τους εξέλιξη. Τα μοτίβα των απαντήσεων για την επαγγελματική εξέλιξη παρουσιάζονται στον πίνακα 4:

Πίνακας 13: Επαγγελματική εξέλιξη

Επαγγελματική εξέλιξη	Έννοιες που συνδέονται με την επαγγελματική εξέλιξη
1.	Διαρκής κατάρτιση
2.	Απόκτηση δεξιοτήτων απαραίτητων για τον εργασιακό χώρο
3.	Τέθηκαν θεμέλια για μια καλή επαγγελματική πορεία
4.	Συνεχής χρήση και εξοικείωση με την γλώσσα
5.	Ανάπτυξη και βελτίωση επικοινωνιακών ικανοτήτων

Η Δια Βίου Μάθηση δεν είναι κάτι το οποίο συνδέεται μόνο με την προσωπική εξέλιξη. Η Δια Βίου Μάθηση αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για μια επιτυχημένη επαγγελματική πορεία, όπως αφήνεται να διαφανεί από τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων.

Μια ενδεικτική απάντηση είναι αυτή του Α7:

« η Δ.Β.Μ. προσφέρει μια συνεχή ενημέρωση για τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας. Ο εργαζόμενος οφείλει να είναι ενεργός και ενημερωμένος όσο το δυνατόν καλύτερα για τον τομέα πάνω στον οποίο εργάζεται.»

Παρόμοια απάντηση έδωσε και ο Α2:

«Είναι σημαντικό να υπάρχει γιατί σου δίνει την δυνατότητα να καταλάβεις τις κινήσεις άλλων και να μπορέσεις να μπει σε ένα συνεχόμενο κύκλο εξέλιξης αλλά και ενός ευγενούς ανταγωνισμού, καθώς θα είναι πιο εύκολο να ερμηνεύεις τις κινήσεις των υπολοίπων»

Ο δε Α8 αναφέρει ότι η Δια Βίου Μάθηση είναι σημαντική τόσο για αυτόν που θέλει να εξελιχθεί επαγγελματικά όσο και για αυτόν που θέλει να γίνει πιο ανταγωνιστικός στην αγορά εργασίας:

«Είναι απαραίτητη και για τους δύο καθώς αποτελούν αλληλένδετες καταστάσεις»

Επιπρόσθετα, στην συνέντευξη σημαντική μερίδα των ερωτηθέντων τόνισε πως μια τέτοια από το πρόγραμμα του Erasmus Plus θα βοηθήσει στην απόκτηση νέων δεξιοτήτων, οι οποίες είναι απαραίτητες για τον εργασιακό χώρο.

Σχετική αναφορά γίνεται και στην απάντηση του Α6:

«Το Erasmus+ στηρίζει την επαγγελματική εξέλιξη των ατόμων που εργάζονται στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Μέσα από τη συμμετοχή μου στο πρόγραμμα απέκτησα σημαντική εμπειρία στα socialmedia. Επίσης, έμαθα να δημιουργώ τη στρατηγική των μαρκών στο ψηφιακό περιβάλλον. Τέλος απέκτησα δεξιότητες πληροφορικής και υπολογιστών καθώς και άλλες ψηφιακές δεξιότητες.»

Παράλληλα ο Α2 ανέφερε ότι:

«Σίγουρα βοήθησε στην καλλιέργεια νέων δεξιοτήτων, όπως στην ενίσχυση της αβίαστης χρήσης της αγγλικής γλώσσας και της επίτευξης κατανόησης και συνεννόησης με άτομα που δεν μιλούν την ίδια γλώσσα. Επίσης, δοκιμάζεται το άτομο και μπαίνει σε ένα εντελώς ξένο περιβάλλον, πράγμα που ενεργοποιεί την ικανότητα προσαρμογής σε κάτι εντελώς διαφορετικό. Κάτι πολύ σημαντικό είναι και η διεύρυνση των οριζόντων αλλά και η ανεκτικότητα στην διαφορετικότητα που πλέον είναι κομμάτια του ατόμου, καθώς ξεφεύγει από τις στερεοτυπικές αντιλήψεις που κυριαρχούν στην Ελλάδα. Τέλος, η δυνατότητα που δίνεται στο άτομο να μπαίνει διαρκώς σε μια σύγκριση δυνατοτήτων και παροχών από χώρα σε χώρα και να είναι σε μια ικανή θέση να καταλάβει σε ποιους τομείς η χώρα μας υστερεί ή υπερτερεί σε σχέση με άλλες. Νομίζω πως όλα αυτά αποτελούν πολύ σημαντικά στοιχεία για την επαγγελματική εξέλιξη του ατόμου, καθώς δείχνει ότι το άτομο μέσα από τις εμπειρίες του έχει μια ικανή κριτική ικανότητα μακριά από παρωχημένες αντιλήψεις και μια μεστή γνώση μιας ξένης γλώσσας.»

στην αγγλική γλώσσα και μέσα από την καθημερινή χρήση τους έκανε να αποκτήσουν ευχέρεια με αυτή.

Προς επίρρωση αυτού του ισχυρισμού ο Α4 ανέφερε ότι:

« Προσωπικά αν και η μετακίνηση μου πραγματοποιήθηκε στην Κύπρο ,τα αγγλικά αποτέλεσαν την κύρια γλώσσα επικοινωνίας τόσο με τους συναδέλφους όσο και με τους πρόσφυγες/μετανάστες. Επιπλέον θεωρώ πως εξοικειώθηκα αρκετά με το Κυπριακό δίκαιο, τους διεθνείς κανόνες για το προσφυγικό καθώς και τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα αυτών των ανθρώπων στην Κυπριακή Δημοκρατία.»

Εκτός από την ευχέρεια που αποκτήθηκε στην χρήση της αγγλικής γλώσσας, αποκτήθηκε και άνεση όσον αφορά την επικοινωνία, όπως αναφέρει και ο Α2:

«Κυρίως η άνετη επικοινωνία με άτομα που δεν είναι της ίδιας ιδιοσυγκρασίας με εμένα, η γνωριμία με πολλά άτομα που δεν είναι τόσο σύνηθες εδώ και για μένα κυρίως η συμβίωση με άτομα που ούτε γνώριζα από πριν και ότι επιπλέον περιλαμβάνει η συγκατοίκηση με άλλα τρία άτομα. »

Παρόμοια απάντηση έδωσε και ο Α9:

«Απέκτησα μια άνεση στην επικοινωνία. Η καθημερινή επαφή με τόσο κόσμο με έκανε πιο καλή στο θέμα της επικοινωνίας, και άρα πιο προσιτή.»

Σε γενικές γραμμές, οι συνεντευξιαζόμενοι έκριναν θετικά το πρόγραμμα καθότι μόνο θετικά πράγματα έλαβαν από αυτό. Πολλοί από αυτούς το θεωρούν εμπειρία ζωής, ενώ υπάρχουν και αυτοί,οι οποίοι ένα μέρος της μέχρι τώρα επαγγελματικής πορείας τους το θεωρούν απότοκο αυτής της εμπειρίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Α5, ο οποίος μέσα από τις γνώσεις που απέκτησε κατάφερε να δημιουργήσει την δικιά του εταιρία. Υπάρχουν δε και αυτοί, οι οποίοι μέσω της πρακτικής τους άσκησης κατάφεραν να αποκτήσουν πιο εξειδικευμένες γνώσεις πάνω στον τομέα τους, π.χ. με την πληροφορική.

Σημαντική μερίδα των συνεντευξιαζόμενων τονίζει πως με το πέρας του προγράμματος οι συμμετέχοντες έχουν αποκτήσει διεθνείς δεξιότητες, οι οποίες τους κάνουν πιο ανταγωνιστικούς στον εργασιακό χώρο όπως τονίζει και ο Α2:

«Σίγουρα πιστεύω ότι παίζει κάποιο ρόλο, διότι πλέον πολλές εταιρίες συνεργάζονται με διεθνείς εταιρίες και προγράμματα και αν υπάρξει μια παρόμοια εμπειρία ενός εξαμήνου στο εξωτερικό, νομίζω ότι είναι πολύ πιο

εύκολο το άτομο να ανταπεξέλθει σε ένα τέτοιο πλαίσιο. Δεν έχω βέβαια προς στιγμήν παρόμοιες εμπειρίες ή εμπειρίες άλλων, αλλά γνωρίζω πως γενικότερα στους νέους που μπαίνουν στην διαδικασία αυτού του προγράμματος, ανοίγονται πολλές πόρτες και όχι μόνο στην Ελλάδα. »

Ωστόσο, ένα μέρος των συνεντευξιαζόμενων δεν έχει διαπιστώσει το κατά πόσο έχει συμβάλει το πρόγραμμα Erasmus Plus στην επαγγελματικής τους εξέλιξη, αφού λόγω σπουδών δεν έχουν μπορέσει ακόμα να εργαστούν, αλλά εικάζουν ότι όλα όσα αποκόμισαν θα αποβούν χρήσιμα για το μέλλον. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η απάντηση του A4:

«Δυστυχώς, ούσα ακόμα φοιτήτρια δεν έχω προσπαθήσει ακόμα να ενταχθώ σε ένα εργασιακό περιβάλλον σχετικό με τις σπουδές μου. Ωστόσο, πιστεύω ότι η συμμετοχή μου στο πρόγραμμα θα με βοηθήσει στην ανάπτυξη του βιογραφικού μου και σε μία μελλοντική πρόσληψη σε ανάλογο τομέα.»

Το ίδιο ανέφερε και ο A10:

«Με το πέρας του προγράμματος γύρισα στην Ελλάδα και συνέχισα κανονικά τις σπουδές μου χωρίς να αναζητήσω δουλειά. Ωστόσο, θεωρώ ότι ήταν μια μοναδική εμπειρία και σίγουρα ένα σημαντικό στοιχείο για το βιογραφικό μου.»

Τέλος, όταν ρωτήθηκαν αν θα πρότειναν σε κάποιον φίλο να ακολουθήσει το πρόγραμμα Erasmus Plus, ομόφωνα απάντησαν ότι πρόκειται για εμπειρία μοναδική, που μόνο οφέλη μπορεί να προσφέρει όπως αναφέρει και ο A1 όταν ρωτήθηκε αν θα πρότεινε το πρόγραμμα σε κάποιο άλλο πρόσωπο:

«Ανεπιφύλακτα. Είναι μια εμπειρία ζωής που διευρύνει του ορίζοντες σου και αναπτύσσει τις δεξιότητες»

Συμπεράσματα

Στη παρούσα εργασία μελετήθηκε η Δια Βίου Μάθηση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, στόχος της εργασίας είναι ο εντοπισμός των δεξιοτήτων που αποκτούν οι νέοι συμμετέχοντας στο Πρόγραμμα Erasmus Plus για Δια Βίου Μάθησης της ΕΕ. Ειδικότερα, η εργασία αποσκοπεί στην απάντηση ερευνητικών των εξής ερευνητικών ερωτημάτων:

Ερευνητικό ερώτημα 1: Πώς η συμμετοχή των νέων σε ένα πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης, όπως είναι το Erasmus Plus, μπορεί να συμβάλλει στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, που μπορούν να συνεισφέρουν στην επαγγελματική τους εξέλιξη;

Ερευνητικό ερώτημα 2: Ποιες δεξιότητες, που είναι χρήσιμες στον εργασιακό χώρο, καλλιεργούνται μέσα από την συμμετοχή των νέων σε προγράμματα Δια Βίου Μάθησης, όπως είναι το Erasmus Plus;

Ερευνητικό ερώτημα 3: Ποιες είναι οι αντιλήψεις των νέων για τα προγράμματα Δια Βίου Μάθησης, ως προς την συνεισφορά τους στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, οι οποίες συμβάλλουν στην επαγγελματική τους εξέλιξη;

Σύμφωνα με το θεωρητικό υπόβαθρο (Popescu&Popescu, 1998, Aspin, 2007, Knapper&Cropley, 2007) η Δια Βίου Μάθηση στο πλαίσιο της ΕΕ ενσωματώνει μέσα της τρεις συνιστώσες (την ανθρωπιστική, την οικονομική και τη πολιτική). Αυτό που επιδιώκει δηλαδή στην ουσία η Ευρώπη στο πλαίσιο άσκησης της εκπαιδευτικής της πολιτικής είναι η προώθηση των ανθρωπιστικών και πολιτικών αξιών της στο πλαίσιο μίας ανταγωνιστικής οικονομίας. Στη παρούσα εργασία εστιάζουμε στην οικονομική διάσταση της Δια Βίου Μάθησης μέσω του Erasmus Plus που είναι ιδιαίτερα σημαντική στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης. Η οικονομική διάσταση είναι επίσης σημαντική καθότι σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Aspin, 2007, Baros, 2012) μπορεί να συμβάλλει στη πολιτική συνοχή της Ευρώπης.

Η οικονομική διάσταση της Δια Βίου Μάθησης ήταν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της ΕΕ ήδη από το τη δεκαετία του 90'. Οι προσπάθειες όμως για την καλύτερη προώθηση της Δια Βίου Μάθησης και για τη δημιουργία μίας Ευρώπης που στηρίζεται στο ανθρώπινο δυναμικό της με σκοπό τη δημιουργία μίας κοινωνίας χωρίς οικονομικούς αποκλεισμούς και κοινωνικές ανισότητες εντατικοποιήθηκαν με τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Τη περίοδο του 2000 η Δια Βίου Μάθηση αποτέλεσε βασική πολιτική της Ευρώπης για τη προώθηση της κοινωνικής συνοχής και της απασχόλησης (Borchardt, 2010).

Από το σύνολο των τυπολογιών της εκπαίδευσης που εξετάστηκαν στην παρούσα εργασία διαπιστώθηκε ότι η Δια Βίου Μάθηση μπορεί να ενταχθεί στο μοντέλο των των Aiginger and Guger (2006) το οποίο περιλαμβάνει μέσα του έξι τυπολογίες που διαφοροποιούνται από χώρα σε χώρα εντός της ΕΕ. Η κοινή βάση βέβαια του μοντέλου που ισχύει για όλες τις χώρες της ΕΕ είναι ότι η Δια Βίου Μάθηση έχει σαν στόχο τον οικονομικό, το κοινωνικό και το πολιτικό εκσυγχρονισμό της Ευρώπης.

Στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής επιχειρήθηκε ο εντοπισμός θεωριών μάθησης που συνάδουν με το μοντέλο Δια Βίου Μάθησης που προωθείται μέσω του Erasmus Plus στην Ευρώπη. Από το σύνολο των θεωριών μάθησης, που αναλύθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας (συμπεριφορικές, γνωστικές, κοινωνικές, ανθρωπιστικές θεωρίες), διαπιστώθηκε ότι η Δια Βίου Μάθηση που προωθείται μέσω του Erasmus Plus παρουσιάζει περισσότερες κοινωνικές συνιστώσες με τις θεωρίες της ανθρωπιστικής μάθησης που έχουν σαν κύριους εκφραστές τους Abraham Maslow και Carl Rogers. Σε αυτές τις θεωρίες στο επίκεντρο της διαδικασίας της μάθησης είναι ο άνθρωπος και στόχος της μάθησης είναι η προσωπική και επαγγελματική του εξέλιξη. Επίσης, και η θεωρία της κοινωνικής μάθησης μπορεί να εφαρμοστεί στη Δια Βίου Μάθηση που προωθείται μέσω του Erasmus Plus καθότι με βάση αυτή τη θεωρία η μάθηση έχει σαν στόχο την επαφή του ατόμου με διάφορα κοινωνικά περιβάλλοντα με σκοπό να αποκτήσει νέες εμπειρίες και να διευρύνει την οπτική της πραγματικότητάς του.

Σε αυτό το πλαίσιο οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης Erasmus Plus αποκτούν τη δυνατότητα να αποκτήσουν νέα προσόντα αλλά και να επωφεληθούν από τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές προεκτάσεις του προγράμματος. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που παίρνουν μέρος στο πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης της ΕΕ παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα κοινωνικής συμμετοχής αλλά και ευελιξία στην αναζήτηση εργασίας. Ακόμη, οι συμμετέχοντες στην Δια Βίου Μάθηση ενισχύουν τα επίπεδα αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησής τους, καθώς και την ικανότητά τους να δημιουργούν δίκτυα ανθρώπων για να τους υποστηρίζουν (Cooper, 2000). Επιπλέον, αποτελέσματα ερευνών έχουν δείξει ότι η Δια Βίου Μάθηση με το Erasmus Plus αυξάνει την απασχολησιμότητα των νέων καθότι τους εξοπλίζει με νέες δυνατότητες και δεξιότητες. Επιπλέον, η απόκτηση νέων γνώσεων και δεξιοτήτων βοηθάει τα άτομα και κυρίως τους νέους να «προσδώσουν αξία» στη θέση εργασίας τους (Aspin κ.ά., 2012). Μελέτες που έχουν γίνει για τη συμβολή του ErasmusPlus στην επαγγελματική ανάπτυξη των νέων που έκαναν πρακτική στο εξωτερικό ανέδειξαν τη συνεισφορά του Προγράμματος στη βελτίωση μίας ξένης γλώσσας αλλά και στην απόκτηση ικανοτήτων όπως η διαπολιτισμική κατανόηση, η αυτοκινητροδότηση, η προσαρμοστικότητα και η ευελιξία.

Σημαντικό μέρος της βιβλιογραφικής επισκόπησης είναι η διερεύνηση της Δια Βίου Μάθησης μέσω του Erasmus Plus υπό το πρίσμα της θεωρίας της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης με έμφαση στην επαγγελματική εκπαίδευση των νέων. Σύμφωνα με αυτή τη προσέγγιση οι νέοι στο πλαίσιο του προγράμματος έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο έξω από τα στενά όρια της πανεπιστημιακής κοινότητας.

Η βιβλιογραφική επισκόπηση βοήθησε στο να εντοπιστούν τα κατάλληλα θεωρητικά μοντέλα μάθησης και εκπαίδευσης εντός των οποίων μπορεί να κατηγοριοποιηθεί η Δια Βίου Μάθηση μέσω του Ευρωπαϊκού Προγράμματος που εξετάζεται στη παρούσα διπλωματική.

Πέραν αυτού ιδιαίτερα σημαντικά είναι και τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας, που διεξήχθη σε ένα δείγμα N=10 νέων ηλικίας 21-31 ετών που έχουν λάβει μέρος στο Πρόγραμμα κάνοντας πρακτική άσκηση στο εξωτερικό. Αυτά

τα αποτελέσματα έδωσαν στην ουσία απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας. Οι χώρες στις οποίες έκαναν την πρακτική τους άσκηση οι συμμετέχοντες ήταν η Πορτογαλία, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Αγγλία, η Γερμανία, η Τουρκία, η Ισπανία και η Τσεχία.

Τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες μέσα από τη συμμετοχή τους στο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα είχαν την ευκαιρία να αναπτυχθούν τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων δήλωσε ότι μέσα από τη πρακτική του άσκηση του δόθηκε η δυνατότητα να εξασκήσει τη ξένη γλώσσα που γνώριζε. Αναφορικά με το προσωπικό επίπεδο ανάπτυξης, έτσι όπως προέκυψε από τη κατηγοριοποίηση των δεδομένων, οι συμμετέχοντες μέσω της πρακτικής και του προγράμματος Δια Βίου Μάθησης κατάφεραν να απαλλαγούν από πολιτισμικά στερεότυπα και προκαταλήψεις, να γίνουν πιο αυτόνομοι και ανεξάρτητοι, να αναπτύξουν την διαίσθηση και τη συναισθηματική του νοημοσύνη και να γίνουν πιο προσαρμοστικοί και ευέλικτοι.

Ιδιαίτερη σημαντική ήταν η συνεισφορά του δείγματος στο προσδιορισμό της Δια Βίου Μάθησης, που καθορίστηκε σε σημαντικό βαθμό από τη προσωπική τους εμπειρία. Οι απαντήσεις του δείγματος σχετικά με τη Δια Βίου Μάθηση συνάδουν με τα ευρήματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης καθότι οι συμμετέχοντες δηλώνουν ότι η Δια Βίου Μάθηση είναι μία συνεχής διαδικασίας που ξεκινάει από τη γέννηση του ατόμου και συνεχίζει σε όλη τη ζωή του συμβάλλοντας στη προσωπική και την επαγγελματική του ανάπτυξη.

Κάποιες σημαντικές που απέκτησαν οι συμμετέχοντες στο πλαίσιο του προγράμματος σχετίζονται με την επικοινωνία. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι μέσα από την επαφή τους με άλλους πολιτισμούς ανέπτυξαν επικοινωνιακές δεξιότητες που τους βοήθησαν να ξεπεράσουν διαπολιτισμικά εμπόδια και προκαταλήψεις.

Αναφορικά με την επαγγελματική ανάπτυξη των συμμετεχόντων αυτό που διαπιστώθηκε από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας είναι ότι το σύνολο των συμμετεχόντων ευνοήθηκε επαγγελματικά από τη

συμμετοχή στο πρόγραμμα καθότι απέκτησε νέες δεξιότητες που αξιοποιεί στη θέση εργασίας που βρίσκεται σήμερα. Οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν ότι η Δια Βίου Μάθηση είναι απαραίτητη για κάποιον που θέλει να εξελιχθεί επαγγελματικά στη σημερινή ανταγωνιστική αγορά εργασίας και να επικαιροποιήσει τις γνώσεις του. Η απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας αναγνωρίστηκε επίσης από τους συμμετέχοντες ως κάτι σημαντικό για την επαγγελματική τους εξέλιξη καθώς μέσω της πρακτικής άσκησης τους δόθηκε η δυνατότητα να εμβαθύνουν στο επαγγελματικό τους αντικείμενο.

Τέλος η στάση των συμμετεχόντων απέναντι στο πρόγραμμα αναδείχθηκε θετική καθότι όλοι το αντιλαμβάνονται σα μία μοναδική εμπειρία. Ακόμα και οι συμμετέχοντες που μετά το πέρας της πρακτικής δε βρήκαν δουλειά πάνω στο αντικείμενο σπουδών τους αναγνωρίζουν τη συνεισφορά του προγράμματος στην επαγγελματική τους εξέλιξη και θεωρούν ότι η εμπειρία που αποκόμισαν καθώς και οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι ικανότητες θα τους φανούν χρήσιμες μελλοντικά.

Γενική συζήτηση

Αναλύοντας τα αποτελέσματα της ποιοτικής ανάλυσης διαπιστώθηκε ότι η Δια Βίου Μάθηση μέσω του Προγράμματος Erasmus Plus παίζει σημαντικό ρόλο στη επαγγελματική ανάπτυξη των νέων που πηγαίνουν για πρακτική στο εξωτερικό. Τα αποτελέσματα του Προγράμματος στην ανάπτυξη των νέων είναι σήμερα περισσότερο από ποτέ σημαντικά διότι εν μέσω οικονομικής κρίσης πολλοί νέοι αντιμετωπίζουν προβλήματα ανεργίας. Επίσης, τα αποτελέσματα της έρευνας είναι σημαντικά διότι η ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων συμβάλλει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας αλλά και στη πολιτική συνοχή.

Είναι ενδιαφέρον να δούμε τα αποτελέσματα της έρευνας υπό το πρίσμα της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης. Ο εν λόγω τύπος μάθησης θέτει στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας το άτομο το οποίο δεν είναι απλός αποδέκτης της γνώσης αλλά συμβάλλει τόσο στη δημιουργία της όσο και στην αφομοίωσή της. Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος λοιπόν, οι νέοι έχουν την ευκαιρία να τοποθετηθούν στο κέντρο της μαθησιακής διαδικασίας κάνοντας πρακτική στο εξωτερικό και να αποκτήσουν επαγγελματική εμπειρία, γνώσεις και ικανότητες που θα τους φανούν χρήσιμες στην ανταγωνιστική αγορά εργασίας.

Επίσης, στο πλαίσιο της κοινωνικής μάθησης το άτομο έρχεται σε επαφή με διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα και μαθαίνει μέσω της αλληλεπίδρασης που αναπτύσσει με άλλα άτομα. Μία τέτοια πρακτική εντοπίστηκε στη περίπτωση του Προγράμματος που αναλύουμε καθότι δίνει τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να βιώσουν τη μαθησιακή εμπειρία μέσω της πρακτικής άσκησης σε μία άλλη χώρα του εξωτερικού. Οι περισσότεροι από τις συμμετέχοντες μάλιστα δήλωσαν ότι μέσα από την αλληλεπίδραση που ανέπτυξαν με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς και κουλτούρες κατάφεραν να απαλλαχτούν από τις προκαταλήψεις τους και να αποκτήσουν διαπολιτισμική κατανόηση.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας υπό το πρίσμα της οικονομίας της γνώσης που χωρίζεται σε αυτούς που

γνωρίζουν και σε εκείνους που δε γνωρίζουν. Η Ευρώπη με το Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης που προωθεί στους νέους συμβάλλει στην ανάπτυξη της οικονομίας της γνώσης δημιουργώντας θετικά οικονομικά αποτελέσματα για τις οικονομίες των κρατών-μελών εφόσον δίνει τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να αναπτύξουν δεξιότητες και να αποκτήσουν γνώσεις που τους είναι χρήσιμες στη σημερινή οικονομία. Η οικονομική διάσταση της μάθησης απασχολεί την Ευρώπη σήμερα λόγω της οικονομικής κρίσης και για αυτό το λόγο προωθεί προγράμματα Δια Βίου Μάθησης. Ωστόσο, η Δια Βίου Μάθηση απασχόλησε την Ευρώπη από την εποχή της ίδρυσής της, τη δεκαετία του 90'.

Οι προσπάθειες όμως για τη προώθηση της Δια Βίου Μάθησης εντατικοποιήθηκαν με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας και συνεχίζονται μέχρι και τις μέρες μας με σκοπό την αντιμετώπιση παγκόσμιων προβλημάτων, όπως είναι η έλλειψη επαγγελματικών προσόντων και η καταπολέμηση της ανεργίας. Σε αυτό το πλαίσιο το Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης, που αναλύθηκε σε αυτή την εργασία, συμβάλλει στην επίτευξη των οικονομικών στόχων της ΕΕ.

Πέραν βέβαια των οικονομικών στόχων, η ΕΕ έχει και πολιτικούς και ανθρωπιστικούς στόχους που φιλοδοξεί να προωθήσει μέσω των προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας όμως δεν εστίασε σε αυτές τις συνιστώσες της Δια Βίου Μάθησης.

Προτάσεις

Λόγω των πλεονεκτημάτων που προσφέρει το υπό εξέταση Πρόγραμμα στους συμμετέχοντες αυτό που προτείνεται είναι η Ευρώπη να συνεχίσει να επενδύει σε αυτό το Πρόγραμμα και να εμπλουτίσει και με άλλες δράσεις που θα βοηθήσουν στην επαγγελματική ανάπτυξη των νέων. Ιδιαίτερα τη περίοδο της οικονομικής κρίσης που διανύουμε είναι απαραίτητο η Ευρώπη να εντατικοποιήσει τις προσπάθειες προώθησης του Προγράμματος ιδιαίτερα σε χώρες που το έχουν περισσότερο ανάγκη, όπως είναι η Ελλάδα που έχει πληγεί από την κρίση. Με την εντατικοποίηση των προσπαθειών προώθησης του Προγράμματος οι νέοι θα έχουν περισσότερες ευκαιρίες να φύγουν στο εξωτερικό και να αποκτήσουν μία διεθνή επαγγελματική εμπειρία που θα τους βοηθήσει μετέπειτα στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Επίσης, προτείνεται η Ευρωπαϊκή Ένωση να αυξήσει τα κονδύλια και των αριθμό των συμμετεχόντων που παίρνουν μέρος στο Πρόγραμμα γιατί έτσι δίνει τη δυνατότητα στους νέους όχι μόνο να αποκτήσουν επαγγελματική εμπειρία σε μία άλλη χώρα αλλά και να εγκατασταθούν και να εργαστούν στη χώρα πρακτικής τους άσκησης μετά το τέλος της πρακτικής τους άσκησης.

Η παρούσα έρευνα που διεξήχθη σε άτομα που έχουν πάρει μέρος στο Πρόγραμμα είναι ποιοτική. Αυτό σημαίνει ότι αποκτήσαμε πρόσβαση σε ποιοτικά δεδομένα τα οποία δεν μπορούν να γενικευτούν λόγω του αριθμού του δείγματος. Επίσης, στη παρούσα έρευνα διερευνήσαμε αντιλήψεις/πεποιθήσεις. Θα ήταν χρήσιμο λοιπόν, σε κάποια μελλοντική έρευνα να δοθεί έμφαση στη ποσοτική διάσταση του υπό εξέταση φαινομένου με τη χρήση ποσοτική έρευνας. Μία ποσοτική έρευνα από τη μία θα μπορούσε να επιβεβαιώσει τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας και από την άλλη θα μπορούσε να δώσει περισσότερες πληροφορίες για το υπό εξέταση φαινόμενο με τη προσέγγιση ενός μεγαλύτερου αριθμού συμμετεχόντων.

Βιβλιογραφία

Α. Ξενόγλωσση

Aldridge, F. and Lavender, P. (2000). *The Impact of Learning on Health*". Leicester. National Institute of Adult Continuing Education.

Aiginger, K. & Leoni, T. (2009). *Typologies of Social Models in Europe*.
Doi:10.1.1.462.8256

Aspin, D. & Champan, J.D. (2007). *Values Education and Lifelong Learning*. London: Springer.

Aspin D. et al. (2012). *Is lifelong learning making a difference? Research-based evidence on the impact of adult learning*. Second International Handbook of Lifelong Learning Springer, Dordrecht.

Badea L. (2011). Romanian higher economic education in the context of globalization. *Journal of International Scientific Publications*, τόμος 9, τεύχος 1.

Baitte-Draconi, G., & Dominioni, S. (2003). The Council of Europe's Strategy for Social Cohesion. Στο Conference on Social Cohesion (pp. 2-10). Hong Kong: Council of Europe. Προσβάσιμο: <http://www.socsc.hku.hk/cosc/Full%20paper/BATTAINI-DRAGONI%20Gabriella%2025.11.pdf> [τελευταία επίσκεψη, 25 Σεπτεμβρίου 2017].

Barros, R. (2011). From lifelong education to lifelong learning. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, τόμος 3, τεύχος 2, σελ. 119-134. Doi: 10.1080/03050068.2013.871832

Bernhardsson, N. (2014). Contradicting Values in the Policy Discourse on Lifelong Learning. Στους Zarifis, G. K./Gravani, M. N. (εκδ.), *Challenging the 'European Area of Lifelong Learning'*. Dordrecht, Springer, σελ. 179- 187

Biesta, G. (2006). What's the Point of Lifelong Learning if Lifelong Learning Has No Point? On the Democratic Deficit of Policies for Lifelong Learning. *European*

Educational Research Journal, τόμος5, τεύχος (3-4), σελ.169-180. Sage Journals.
Doi: 10.1080/02601370110059483

Bigge, M. (1999). *Θεωρίεςμάθησης*. Αθήνα: Πατάκης.

Borchardt, K. (2010). *The ABC of European Union law*. Luxembourg:
European Union.

Brine, J. (2006). Lifelong learning and the knowledge economy: those that know and those that do not—the discourse of the European Union. *British Educational Research Journal*, τόμος 32, τεύχος 5, σελ.649-665. Wiley Online Library.
Doi:10.1080/01411920600895676

Bryła, P. (2015). The Impact of International Student Mobility on Subsequent Employment and Professional Career: A Large-scale Survey among Polish Former Erasmus Students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, τόμος 176, σελ.633-641. Science Direct. Doi: 10.1016/j.sbspro.2015.01.521

Casanave, C. and Li, Y. (2015). Novices' Struggles with Conceptual and Theoretical Framing in Writing Dissertations and Papers for Publication. *Publications*, τόμος 3, τεύχος 2, σελ.104-119. Doi: 10.3390/publications3020104

CEDEFOP (1996). *Vocational Training Glossarium*, CEDEFOP, Thessaloniki.

Courau, S. (2000). Τα βασικά «εργαλεία» του εκπαιδευτή ενηλίκων. Αθήνα: Μεταίχμιο.Γ.Γ.Λ.Ε. (1985). Για μια απελευθερωτική αγωγή. Ανθολόγηση Παιδαγωγικών κειμένων. Αθήνα: Κέντρο Μελετών και Αυτομόρφωσης για τη Γ.Γ.Λ.Ε.

Cooper, C., Field, J., Goswami, U., Jenkins, R. and Sahakhian, B. (2010). *Mental Capital and Wellbeing*. Oxford and Ames, Iowa: Wiley-Blackwell

Commission of the European Communities (CEC). (2001). Making a European area of lifelong learning a reality (COM(2001) 678). Βρυξέλλες: CommunicationfromtheCommission.Προσβάσιμο:

[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/cult/20020122/com\(2001\)678_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/cult/20020122/com(2001)678_en.pdf) [τελευταία επίσκεψη, 25 Σεπτεμβρίου 2017].

Commission of the European Communities (CEC). (2007). Action plan on adult learning: It is always a good time to learn. (COM(2007) 558 final.). Βρυξέλλες: Commission of the European Communities. Προσβάσιμο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:c11102&from=EN> [τελευταία επίσκεψη, 25 Σεπτεμβρίου 2017].

Commission of the European Communities (CEC). (2008). Renewed social agenda: Opportunities, access and solidarity in 21st century Europe (COM(2008) 412.). Βρυξέλλες: Communication from the Commission. Προσβάσιμο: file:///C:/Users/HP/Downloads/1%20Impact%20Assessment%20SEC_2008_2157_1.pdf [τελευταία επίσκεψη, 25 Σεπτεμβρίου 2017].

Commission of European Communities (CEC). (2009). Consultation on the future 'EU 2020' Strategy. COM647. Βρυξέλλες: CEC. Προσβάσιμο: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/eu2020.pdf> [τελευταία επίσκεψη, 25 Σεπτεμβρίου 2017].

Com (2017). ErasmusProgramGuide. Version2. Προσβάσιμο: http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/erasmusplus/files/files/resources/erasmus-plus-programme-guide_en.pdf [τελευταία επίσκεψη, 25 Σεπτεμβρίου 2017].

Chenic(Cretu), A. S. & Stanef, M. R. (2011). Interconnection between education, innovation and labour market requirements in the context of Europe Strategy 2020. *Journal of International Scientific Publications*, τόμος 9, τεύχος 1. Doi: 10.2766/67528.

Deakin, H. (2013). The drivers to Erasmus work placement mobility for UK students. *Children's Geographies*, τόμος 12, τεύχος 1, σελ. 25-39. Doi: 10.1080/14733285.2013.851063

Di Pietro, G. (2015). Do Study Abroad Programs Enhance the Employability of Graduates?. *Education Finance and Policy*, τόμος 10, τεύχος 2, σελ. 223-243. Doi:10.1162/EDFP_a_00159

Dolga, L., Filipescu, H., Popescu-Mitroi, M. & Mazilescu, C. (2015). Erasmus Mobility Impact on Professional Training and Personal Development of Students Beneficiaries. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, τόμος 191, σελ.1006-1013. Doi: 10.1016/j.sbspro.2015.04.235

Engel, C. (2010). The impact of Erasmus mobility on the professional career: Empirical results of international studies on temporary student and teaching staff mobility. *Belgeo*, τόμος 4, σελ.351-363. Doi: 10.4000/belgeo.6399

Europa (2017). Erasmus Mobility Program. Προσβάσιμο: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/programme-guide/part-b/three-key-actions/key-action-1/mobility-project-for-young-people-and-youth-workers_el [τελευταία επίσκεψη, 13 Σεπτεμβρίου 2017].

Europa (2017). Youth Employment. Προσβάσιμο: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1036> [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

European Commission/EACEA/Eurydice (2013). Education and Training in Europe 2020: Responses from the EU Member States. EurydiceReport. Βρυξέλλες. Προσβάσιμο: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/163EN.pdf [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

European Council. (2000). Lisbon European Council 23 and 24 March 2000 presidency conclusions. Προσβάσιμο: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Europa (2018). *Erasmus+*. Διαθέσιμο: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about/key-figures_en [τελευταία επίσκεψη, 20 Ιανουαρίου 2018].

European Commission (2008). *The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF)*. Διαθέσιμο: http://www.e-competences.eu/site/objects/download/4550_EQFbroch2008en.pdf [τελευταία επίσκεψη, 20 Ιανουαρίου 2018].

European Commission (2015). “*Erasmus Facts, Figures & Trends. The European Union support for student and staff exchanges and university cooperation in 2013-2014.*” Available at:

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/statistics/erasmus-plus-facts-figures_en.pdf [τελευταία επίσκεψη, 15 Φεβρουαρίου 2018]

European Commission (2016). *Education and Training Monitor 2016*. Available at: http://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2016_en.pdf [τελευταία επίσκεψη, 20 Ιανουαρίου 2018].

European Commission (2016). *Erasmus+ Annual Report 2016*. Διαθέσιμο: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/erasmusplus2/files/annual_report_2016.pdf [τελευταία επίσκεψη, 20 Ιανουαρίου 2018].

Eurydice/CEDEFOP (2001). *National actions to implement Lifelong Learning in Europe*. Διαθέσιμο: http://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice/iniziativa_nazionali_III_2001_EN.pdf [τελευταία επίσκεψη, 20 Ιανουαρίου 2018].

Feyen, B. & Krzaklewska, E. (2012). *The ERASMUS Phenomenon - Symbol of a New European Generation?* Deutsche: Peter Land Editions. Προσβάσιμο: <https://books.google.gr/books?id=1lpyAwAAQBAJ&pg=PA48&lpg=PA48&dq=the+economic+approach+of+Europe+lifelong+learning&source=bl&ots=TW7h2WyVVB&sig=9XL58MyaL8C3TfUM0lo42RWLDnY&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwidr4aX8tHWAhUHPRoKHZ0PAIYQ6AEISjAE#v=onepage&q=the%20economic%20approach%20of%20Europe%20lifelong%20learning&f=false> [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Eurostat (2017). *Youth Unemployment Explained*. Προσβάσιμο: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Youth_unemployment [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Green, A. (2005). *Models of lifelong learning and the knowledge economy/society in Europe: what regional patterns are emerging?* Paper presented at the European Conference on Educational Research, University of Crete, 22-25 September 2005. Προσβάσιμο: <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00003902.htm> [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Heyneman, S. (2000). From the Party/State to Multiethnic Democracy: Education and Social Cohesion in Europe and Central Asia. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, τόμος 22, τεύχος 2, σελ.173. Doi: 10.2307/1164394

Hughes, M. and Kroehler, J.C. 2007. «Κοινωνιολογία: Οι Βασικές Έννοιες», μτφ. Γ. Χρησιτίδης, εισαγωγή και επιστημονική επιμέλεια Θ. Ιωσηφίδης, Αθήνα: Κριτική.

Ingvarson, L. 2005. “Teaching Standards: Foundations for Professional Development Reform. In M. Fullan (Ed.), *Fundamental Change: International Handbook of Educational Change*”, (pp. 336-361). Springer Netherlands.

Jacobone, V. and Moro, G. (2014). Evaluating the impact of the Erasmus programme: skills and European identity. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, τόμος 40, τεύχος 2, σελ.309-328. Taylor & Francis Online. Doi: 10.1080/02602938.2014

Jakobi, A. P. (2012). International organisations and policy diffusion: the global norm of lifelong learning. *Journal of International Relations and Development*. τόμος 15, σελ. 31-64. Springer Link. Doi: 10.1057/jird.2010.20

Jones, W. (2014). Lifelong Learning in Europe: National Patterns and Challenges. *International Journal of Lifelong Education*, τόμος 33, τεύχος 3, σελ.428-430. Taylor & Francis Online. Doi: 10.1080/02601370.2014.905294

Jarvis, P. (2004). *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

KaralisThanassis, Vergidis Dimitris (2004). Lifelong education in Greece: recent developments and current trends. *International Journal of Lifelong Education*, τόμος 23, τεύχος 2, σελ.179-189. Taylor & Francis Online. Doi: 10.1080/0260137042000184200

Karkatsoulis, G. P. (2011). Regulation, deregulation, reformation: Transformations of the rule of law in the globalisation era [author’s translation from Greek]. Athens: Sideris.

Kivunja, C. (2014). Teaching Students to Learn and to Work Well with 21st Century Skills: Unpacking the Career and Life Skills Domain of the New Learning Paradigm. *International Journal of Higher Education*, τόμος 4, τεύχος 1, σελ. 1-10. Doi: 10.5430/ijhe.v4n1p1

Knapper, C. & Cropley, J. (2000). *Lifelong Learning in Higher Education*, 3rd edition, σελ.130. Προσβάσιμο: https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=BafvT3Paz1UC&oi=fnd&pg=PR9&dq=the+humanitarian+approach+of+European+lifelong+learning&ots=Π00MQZgOq&sig=s5r8l_7zeJJx9NAImrTbMsYx1w&redir_esc=y#v=onepage&q=the%20humanitarian%20approach%20of%20European%20lifelong%20learning&f=false [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Koutidou, E. (2011). Comparative aspects of freedom of information: European Union and member-state dimensions of open access to public documents. Paper που παρουσιάστηκε στο 4th International Conference on Information Law: Values and Freedoms in Modern Information Law and Ethics, Thessaloniki Greece. Προσβάσιμο: Retrieved from <http://conferences.ionio.gr/icil2011/scholars> [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Matsouka, K. and Mihail, D. (2016). Graduates' employability. *Industry and Higher Education*, τόμος, 30, τεύχος 5, σελ.321-326. Doi: 10.1057/hep.2011.26

McFadden, A. and Seedorff, L. (2017). International Student Employment: Navigating Immigration Regulations, Career Services, and Employer Considerations. *New Directions for Student Services*, τόμος 158, σελ.37-48. Wiley Online Library. Doi:10.1002/ss.20218

Merton, K.R. 1968. "*Social Theory and Social Structure*", New York: The Free Press.

Milana, F. & Holford, J. (2014). Adult Education Policy and the European Union. Rotterdam: Sense Publishers, σελ. 18,30, 102. Προσβάσιμο: <https://www.sensepublishers.com/media/1971-adult-education-policy-and-the-european-union.pdf> [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Mikulec, B. (2015). Formation of Adult Education Policy from a European Perspective. *Andragoškostudije*, σελ. 10-20. Doi:10.1080/02601370.2016.1203364

Noye, D. & Piveteau, J. (1999). *Πρακτικός οδηγός του εκπαιδευτή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Nyyssölä, K.; Härmäläinen K. (2001). *Lifelong learning in Finland: the extent to which vocational education and training policy is nurturing lifelong learning Finland*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Noye, D. & Piveteau, J. (1999). *Πρακτικός οδηγός του εκπαιδευτή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

OECD (2016b), Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills. Προσβάσιμο: <http://www.oecd.org/edu/skills-matter-9789264258051-en.htm> [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Official Journal of the European Communities. 2002. “C 163”. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2002%3A163%3ATOC> [τελευταία επίσκεψη 17/2/2018].

Ouane, A. (2011). Evolution of and perspectives on lifelong learning. Στους: Yang, J. & Valdes-Cotera, R. (εκδ.), *Conceptual Evolution and Policy Developments in Lifelong Learning*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning, σελ. 24-39. Προσβάσιμο: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001920/192081e.pdf> [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Popescu, L. & Popescu, A.I. (1998). Social Cohesion through Lifelong learning at European Level. Academia/Industry Working Conference on Research Challenges CAIWORC'00, 27–29 April, Buffalo, New York. Προσβάσιμο: <ftp://ftp.repec.org/opt/ReDIF/RePEc/hmm/v1i1/6/6.pdf> [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Rasmussen, P. (2014). Adult Learning Policy in the European Commission. Στους: Milana, M., Holford, J. (εκδ.), *Adult Education Policy and the European Union. Theoretical and Methodological Perspectives*. Rotterdam, Sense Publishers, σελ. 17-34.

Rethimiotaki, E. (2012). *Sources of law and legal pluralism in the European Union* [author's translation from Greek]. Athens: Sakkoulas

Ridley, D. (2008). *The literature review: A step-by-step guide for students*. Thousand Oaks, CA: SAGE.

Riddell, S. & Markowitch, J. (2012). *Lifelong Learning in Europe: Equity and Efficiency in the Balance*. Bristol: The Polish Press. Προσβάσιμο: https://books.google.gr/books?id=gTOK_8IKsQkC&pg=PA25&lpg=PA25&dq=catchingup+model++and+lifelong+learning&source=bl&ots=NhGnEOMjbf&sig=QFpJIX6q60EfnkX2BpewheEGaGc&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwiE7_6AINTWAhVhYZoKHXKRAEgQ6AEIMzAD#v=onepage&q=catchingup%20model%20%20and%20lifelong%20learning&f=false [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Rodriguez, R., Warmerdam, J. & Triomphe, C.A. (2010). *The Lisbon Strategy 2000 – 2010 An analysis and evaluation of the methods used and results achieved*. Employment and Social Affairs. Προσβάσιμο: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110718ATT24270/20110718ATT24270EN.pdf> [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

Roosmaa, E., Roosalu, T. and Saar, E. (2015). Book Review: *Lifelong Learning in Europe: National Patterns and Challenges*. *Studies for the Learning Society*, τόμος 3, τεύχος 1-2. Doi: 10.1080/02601370.2014.905294

Rogers A. (2002). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Saar, E. and Ure, O . B. (2013). *Lifelong Learning systems: overview and extension of different typologies*. Στους: Saar, E., Ure, B. and Holford, J. (εκδ), *Lifelong Learning in Europe. National Patterns and Challenges*. Cheltenham, Northampton, Edward Elgar, σελ. 46-81.

Sălcudean, I., Vereș, V. and Pop, C. (2014). The Social and Cultural Dimension of Lifelong Learning in the European Union. Study Case: Babes-Bolyai University. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, τόμος 142, σελ. 162-168. Doi: 10.1080/10286630902746245

Sklias, P., Roukanas, S. and Chatzimichailidou, G. (2017). Adult Education Policies InEu: In-Depth Insight On Their Contribution To Social Cohesion. *KnESocial Sciences*, τόμος 1, τεύχος 2, σελ.274. Doi: 10.2304/pfie.2008.6.6.701

Schnapper, D. (2001). European sociology or a sociology of Europeans? Στους: M. Kohli& M. Novak (εκδ.), *Will Europe work? Integration, employment and the social order* (σελ. 182–193). London, UK: Routledge.

Survey on Erasmus students (2000). *Education + Training*, τόμος 42, τεύχος: 3. Doi:10.1108/et.2000.00442cab.017.

Schuller, T., Preston, J., Hammond, C., Bassett-Grundy, A., and Bynner, J. (2004). *The Benefits of Learning: the impacts of formal and informal education on social capital, health and family life*. London, Routledge

Torres, M. R. (2009). From literacy to lifelong learning: Trends, issues and challenges in youth and adult education in Latin America and the Caribbean: Regional Synthesis Report. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning. Προσβάσιμο: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/INSTITUTES/UII/confintea/pdf/GRALE/confint_eavi_grale_lac_synthesis_en.pdf [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

UNESCO Institute for Lifelong Learning (2016). Background paper prepared for the 2016 Global Education Monitoring Report Education for people and planet: Creating sustainable futures for all. Προσβάσιμο: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002456/245626e.pdf> [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

UNESCO (2015a). Education 2030. Incheon Declaration and Framework for Action: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all. Προσβάσιμο: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002338/233813M.pdf> [τελευταία επίσκεψη, 18 Σεπτεμβρίου 2017].

UNESCO. (2015b). Rethinking Education. Προσβάσιμο: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/FIELD/Cairo/images/RethinkingEducation.pdf> [τελευταία επίσκεψη, 20 Σεπτεμβρίου 2017].

UNESCO, (1976). Recommendation on the Development of Adult Education – Nairobi Conference. Paris: UNESCO.

Vergidis, D. and Vaikousi, D. 2015. “*The influence of the critical approach on the development of adult education in Greece*”, Proceedings, What’s the Point of Transformative Learning?, pp. 114-128, Athens: ESREA.

Yang, J., Valdes-Cotera, R. (2011). Introduction. Conceptual Evolution and Policy Developments in Lifelong Learning. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning, σελ.39. Προσβάσιμο: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001920/192081e.pdf> [τελευταία επίσκεψη, 20 Σεπτεμβρίου 2017].

Yang, J. (2015). Recognition, validation and accreditation of non-formal and informal learning in UNESCO Member States. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning. Προσβάσιμο: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002326/232656e.pdf> [τελευταία επίσκεψη, 20 Σεπτεμβρίου 2017].

Wiers-Jenssen, J. (2011). Background and Employability of Mobile vs. Non-Mobile Students. *Tertiary Education and Management*, τόμος 17, τεύχος 2, σελ.79-100. Taylor & Francis Online. Doi: 10.1080/13583883.2011.562524

Zarifis, G. & Gravani, M. (2014). Challenging the 'European Area of Lifelong Learning': A Critical Response. London: Springer, σελ. 112-121 Διαθέσιμο: https://books.google.gr/books?id=DgTFBAAAQBAJ&pg=PA18&lpg=PA18&dq=lifelong+learning+in+Europe+and+economic+development&source=bl&ots=PoErH8RL_N&sig=An6OIWh2ptJpSY0qRdbq0N8gaGI&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwjYv56_8tHWAhVIWRoKHQcXB50Q6AEIYDAI#v=onepage&q=lifelong%20learning%20in%20Europe%20and%20economic%20development&f=false [τελευταία επίσκεψη, 20 Σεπτεμβρίου 2017].

Β. Ελληνική

Βεργίδης, Δ. (2001). *Δια βίου Εκπαίδευση και Εκπαιδευτική Πολιτική*, Στο Κ. Π. Χάρης, Ν. Β. Πετρουλάκης, Σ. Νικόδημος, *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση: Διεθνής Εμπειρία και Ελληνική Προοπτική* (Πρακτικά του Θ' διεθνούς συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος), σ. 127-144, Ατραπός, Αθήνα.

Γκόβαρης, Χ. και Ρουσσάκης, Ι. (2008), *Πολιτικές στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Δακοπούλου, Α. (2004) *Πολιτικές επιμόρφωσης των ελλήνων εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: η περίπτωση των διδασκαλείων δημοτικής εκπαίδευσης (1995-2003)*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Πατρών.

Δημητρόπουλος, Ε., (2004). «*Εισαγωγή στη μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας: προς ένα συστηματικό δυναμικό μοντέλο μεθοδολογίας επιστημονικής έρευνας*». Αθήνα: Έλλην.

Ευρωπαϊκή Ένωση, 2006. «Πρόγραμμα για τη διά βίου μάθηση 2007-13.» Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:c11082> [τελευταία επίσκεψη, 20 Ιανουαρίου 2018].

Ζαρίφης Γ. 2014. *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση: Θεωρία και Πράξη*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διαθέσιμο στο: <https://opencourses.auth.gr/modules/document/file.php/OCRS175/%CE%B4%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82.pdf> [τελευταία επίσκεψη 18/2/2018]

Καμπούρη, Γ. (2016). Τα Κίνητρα και οι Προσδοκίες των Εκπαιδευτών Ενηλίκων από τη Συμμετοχή τους σε Επιμορφωτικό Πρόγραμμα: Η περίπτωση του Προγράμματος Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών Κέντρων Δια Βίου Μάθησης. Πανεπιστήμιο Πατρών.

Καραλής, Θ. (2008). *Εκπαίδευση ενηλίκων και διά βίου μάθηση: Απόπειρα χαρτογράφησης των ερευνητικών τάσεων*. Εκπαίδευση Ενηλίκων, 17, σελ. 24-29.

Κόκκος, Α. (1999). *Εκπαίδευση Ενηλίκων. Το πεδίο, οι αρχές μάθησης, οι συντελεστές*. Τόμος Α'. Πάτρα: ΕΑΠ.

Μήλλας, Σ. (2008). *Αξιολόγηση Προγραμμάτων Δια Βίου Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Ενηλίκων από Απόσταση*. Πανεπιστήμιο Πειραιώς.

Μπαλατζάρας, Μ. (2005). *Δια Βίου Μάθηση και ο Ρόλος των Βιβλιοθηκών*. Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

Παληός, Ζ. (2003). *Θεωρίες μάθησης και μάθηση ενηλίκων. Κεφάλαιο 2 του εκπαιδευτικού υλικού για το Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών του ΕΚΕΠΙΣ*. Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

Πολυχρονάκης, Γ. (2011) *Σχεδιασμός ενός συστήματος εξ αποστάσεων επιμόρφωσης και υποστήριξης των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

ΝΟΜΟΣ 3369/2005 - ΦΕΚ 171/Α'/6.7.2005. Συστηματοποίηση της Δια Βίου Μάθησης και άλλες διατάξεις. Προσβάσιμο:http://www.dsanet.gr/Epikairothta/Nomothesia/n3369_05.htm [τελευταία επίσκεψη, 23 Σεπτεμβρίου 2017].

Ψήφισμα (2011/372/01). Ψήφισμα του Συμβουλίου σχετικά με ένα ανανεωμένο ευρωπαϊκό θεματολόγιο για την εκπαίδευση των ενηλίκων. Συμβούλιο Ευρώπης. Προσβάσιμο: [http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=C ELEX:32011G1220\(01\)&from=EN](http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=C ELEX:32011G1220(01)&from=EN) [τελευταία επίσκεψη, 23 Σεπτεμβρίου 2017]

Παράρτημα 1: Συνεντεύξεις

Φύλο πληροφοριών για τους συμμετέχοντες

Τίτλος Έρευνας: Τίτλος:

Αγαπητέ κύριε/κυρία,

Θα σας παρακαλούσα να συμμετάσχετε στην παρούσα έρευνα, που πραγματοποιείται στο πλαίσιο του ΠΜΣ "Εκπαιδευτική Πολιτική και Διοίκηση" του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Η έρευνα έχει σαν σκοπό να διερευνήσει την αποτελεσματικότητα του Erasmus Plus στην καλλιέργεια δεξιοτήτων των νέων, που βοηθούν στην επαγγελματική τους εξέλιξη.

Για να συμμετάσχετε στην έρευνα θα πρέπει να απαντήσετε γραπτά στις ερωτήσεις που ακολουθούν. Παρακαλώ να είστε όσο πιο αναλυτικός/ή γίνεται, προκειμένου να συνεισφέρετε αποτελεσματικά στα αποτελέσματα της έρευνας.

Η έρευνα είναι ανώνυμη και τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν αυστηρά και μόνο για την εκπλήρωση των ερευνητικών στόχων της Διπλωματικής μου.

Με εκτίμηση,

Διαδικασία

Εφόσον αποφασίσετε να συμμετάσχετε στην έρευνα θα πρέπει να απαντήσετε γραπτά στις ερωτήσεις που ακολουθούν. Ο εκτιμώμενος χρόνος των απαντήσεων αναμένεται να μην ξεπεράσει τα 40 λεπτά. Την συνέντευξη θα την λάβετε μέσω email και θα την αποστείλετε μέσω email.

Έχετε το δικαίωμα να μην απαντήσετε σε κάποια ερώτηση αν θεωρείτε ότι σας θίγει ή σας προσβάλλει σαν προσωπικότητα. Θα παρακαλούσα να απαντήσετε με ειλικρίνεια σε όλες τις ερωτήσεις και να είστε όσο πιο αναλυτικός/ή γίνεται.

Όταν λάβω τις απαντήσεις σας, θα προβώ σε επεξεργασία των αποτελεσμάτων με σκοπό την διεξαγωγή συμπερασμάτων σχετικών με το θέμα της Διπλωματικής μου.

Σε περίπτωση που θέλετε να λάβετε αντίγραφο των αποτελεσμάτων ή ολόκληρης της έρευνας έχετε το δικαίωμα να το ζητήσετε.

Για οποιαδήποτε απορία και αν προκύψει κατά την διάρκεια που απαντάται παρακαλώ μην διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μου.

Κίνδυνοι

Δεν προβλέπουμε κινδύνους από τη συμμετοχή σας σε αυτή την έρευνα.

Οφέλη

Δεν υπάρχουν άμεσα οφέλη για τους συμμετέχοντες σε αυτήν την έρευνα. Ελπίζουμε να μάθετε περισσότερα σχετικά με την συμβολή της Δια Βίου Μάθησης στην επαγγελματική εξέλιξη των νέων.

Αμοιβή

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι εθελοντική και για αυτό τον λόγο δεν προβλέπεται καμία αμοιβή.

Εμπιστευτικότητα

Όλες οι πληροφορίες που συλλέγονται στην παρούσα μελέτη θα παραμείνουν απόλυτα εμπιστευτικές στο βαθμό που επιτρέπεται από το νόμο. Οι απαντήσεις σας σε ερωτήσεις συνέντευξης θα παραμείνουν εμπιστευτικές. Σε καμία περίπτωση δεν αποκαλύπτεται η πραγματική σας ταυτότητα.

Συμμετοχή / απόσυρση

Η συμμετοχή σας είναι εντελώς εθελοντική και μπορείτε να αποχωρήσετε από την έρευνα ανά πάσα στιγμή χωρίς ποινή. Μπορείτε επίσης να παραλείψετε οποιαδήποτε ερώτηση κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, αλλά συνεχίστε να συμμετέχετε στην υπόλοιπη μελέτη.

Δήλωση συγκατάθεσης

Έχω διαβάσει τις παραπάνω πληροφορίες και έχω λάβει απαντήσεις σε όλες μου τις ερωτήσεις. Είμαι τουλάχιστον 18 ετών και συμφωνώ εθελοντικά να συμμετάσχω σε αυτήν την έρευνα και να καταγράψω γραπτά τις απαντήσεις μου.

Όνομα του Συμμετέχοντος:

Υπογραφή Συμμετέχοντα: Ημερομηνία:

Μέρος πρώτο: Δημογραφικά

- 1) Ποιο είναι το φύλο σας;
- 2) Ποια είναι η ηλικία σας;
- 3) Ποια ήταν η διάρκεια της πρακτικής σας άσκησης;
- 4) Σε ποια χώρα κάνατε την πρακτική σας άσκηση;
- 5) Ποιο ήταν το αντικείμενο δραστηριοποίησης της εταιρίας σας;
- 6) Ποιο ήταν το μέγεθος της εταιρίας στην οποία εργαστήκατε;
- 7) Την παρούσα χρονική στιγμή εργάζεστε σε κάποια εταιρία;
- 8) Πόσο χρονικό διάστημα εργάζεστε στην τωρινή σας εταιρία;
- 9) Ποια είναι η θέση σας;
- 10) Ποιο είναι το αντικείμενο εργασίας σας;

Μέρος δεύτερο: Απόψεις/Αντιλήψεις συμμετεχόντων

11) Τι σημαίνει για εσάς προσωπικά η Δια Βίου Μάθηση; Προσπαθήστε να δώσετε έναν ορισμό, που να εμπερικλείει όλες τις συνιστώσες, που εσείς θεωρείτε απαραίτητες για την Δια Βίου Μάθηση.

12) Θεωρείτε ότι η Δια Βίου Μάθηση είναι απαραίτητη για κάποιον που θέλει να εξελιχθεί επαγγελματικά ή για κάποιον που θέλει να είναι ανταγωνιστικός στην αγορά εργασίας; Παρακαλώ αιτιολογήστε την άποψη σας.

13) Πιστεύετε ότι η συμμετοχή σας στο Πρόγραμμα Erasmus Plus συνέβαλλε στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, που βοήθησαν στην επαγγελματική σας εξέλιξη; Πείτε μου για παράδειγμα, για τις βασικές δεξιότητες που αποκτήσατε οι οποίες σας βοήθησαν μετέπειτα να βρείτε την τωρινή σας εργασία.

14) Ποιες διεθνείς δεξιότητες αποκομίσατε κατόπιν συμμετοχής σας στο Πρόγ-ραμμα;

15) Ποιες κοινωνικές δεξιότητες αποκομίσατε κατόπιν συμμετοχής σας στο Πρόγραμμα;

16) Πιστεύετε ότι η καλλιέργεια διεθνών δεξιοτήτων (internationalskills) συνδέονται άμεσα με την απασχολησιμότητα των νέων ακόμα και εν μέσω οικονομικής κρίσης; Θα μπορούσατε να μας μιλήσετε λαμβάνοντας υπόψη την δική σας εμπειρία ή τις εμπειρίες άλλων ατόμων, που έχετε έρθει σε επαφή στο πλαίσιο του Προγράμματος.

17) Πιστεύετε ότι η εργασιακή εμπειρία, που αποκτήσατε στο εξωτερικό, επηρέασε άμεσα την πρόσληψη σας στην τωρινή θέση εργασίας σας

18) Θα προτείνατε σε κάποιον φίλο την συμμετοχή σε ένα Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης. Παρακαλώ αιτιολογήστε την άποψη σας.

19) Θεωρείτε ότι οι δεξιότητες, που αποκτήσατε στο πλαίσιο του ErasmusPlus, αξιοποιούνται πλήρως από την τωρινή σας εταιρία; Σκεφτείτε για παράδειγμα, αν θα μπορούσατε να είστε το ίδιο αποτελεσματικός/η στην εργασία σας χωρίς αυτές τις δεξιότητες και αιτιολογήστε την άποψη σας.

20) Ολοκληρώνοντας έχετε να κάνετε κάποιες προτάσεις για την καλύτερη αξιοποίηση των δεξιοτήτων, που αποκτήσατε στο πλαίσιο του ErasmusPlus, από την εταιρία σας; Παρακαλώ, κάντε 2 -3 προτάσεις.

Σας ευχαριστώ πολύ για την συμμετοχή σας.